

1—2 juli

Debatter m. m.

Tisdagen den 1 juli

Sid.

Interpellationer:

- av herr Andersson, Axel Johannes, ang. åtgärder för att säkra sys-
selsättningen vid vissa mindre varv 3
- av herr Hanson, Per-Olof, ang. barnavårdsnämnds befogenhet att
förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem 3

Onsdagen den 2 juli

- Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. 5
-

Tisdagen den 1 juli

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 24 och den 25 nästlidne juni.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr B 71, av herr *Ohlon*.

Interpellation ang. åtgärder för att säkra sysselsättningen vid vissa mindre varv

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd väckt interpellation vid värriksdagen till handelsministern tog jag upp frågan om åtgärder för att säkra sysselsättningen vid vissa mindre varv. Interpellationen hann icke bli besvarad före kammarens upplösning. Med anledning härav och med hänvisning till den i interpellationen framförda motiveringen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att säkra sysselsättningen vid de småvarv, som på grund av ändrade dispositioner i fråga om lotsbåtar blir utan arbete?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Interpellation ang. barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem

Ordet lämnades på begäran till herr HANSON, PER-OLOF, (fp), som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd väckt interpellation vid

värriksdagen till socialministern tog herr Eliasson i Stockholm upp frågan om barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem. Interpellationen hann icke bli besvarad före kammarens upplösning. Med anledning härav och med hänvisning till den i interpellationen framförda motiveringen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet ställa följande frågor:

1) Vilka befogenheter att förhindra rymning tillkommer enligt gällande rätt barnavårdsnämnd vid omhändertagande å upptagnings- eller ungdomshem?

2) Överväges inom socialdepartementet några provisoriska åtgärder till förhindrande av ovan angivna olägenheter?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnade motioner:

nr B 72, av herr *Branting m. fl.*, angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning, m. m.;

nr B 73, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående anslag för budgetåret 1958/59 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr B 74, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående televisionsverksamheten m. m.;

nr B 75, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående vissa anslag till statens pris- och kartellnämnd samt statens handelslicensnämnd;

nr B 76, av herrar *Öhman* och *Norling*, om utredning och förslag angående införande av fem dagars skolarbetsvecka;

nr B 77, av herrar *Söderquist* och *Otlén*, angående viss tjänstårsberäkning för lärare i de svenska missionssällskapens tjänst;

nr B 78, av herr *Lindahl m. fl.*, angående sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet;

nr B 79, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag under åttonde huvudtiteln;

nr B 80, av herr *Lindblom m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.;

nr B 81, av fru *Sjöström-Bengtsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av den andliga vården vid sjukhusen, m. m.;

nr B 82, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag under femte huvudtiteln, m. m.;

nr B 83, av herr *Nilsson, Yngve*, angående förslag till plan för fiskehamnsbyggnader;

nr B 84, av herr *Lindblom m. fl.*, angående ombyggnad av gamla landsstatshuset i Falun;

nr B 85, av herr *Ewerlöf m. fl.*, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, m. m.;

nr B 86, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående ändring av lagen med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965;

nr B 87, av herr *Åkesson* och herr *Hansson, Nils*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 88, av herr *Sveningsson* och herr *Johansson, Anders*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 89, av herr *Danmans*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 90, av herr *Ohlon m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlätenskapsskatt, m. m.;

nr B 91, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlätenskapsskatt, m. m.;

nr B 92, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående anslag till Skatteersättning till kommunerna m. m. för budgetåret 1958/59, m. m.;

nr B 93, av herr *Ohlon m. fl.*, angående landsbygdens näringsliv och övriga vitala problem;

nr B 94, av herr *Ewerlöf m. fl.*, angående vissa ändringar i lagen om allmänna barnbidrag, m. m.;

nr B 95, av herr *Åkesson m. fl.*, angående viss ändring av betalningsvillkoren vid försäljning av kronoegendomar;

nr B 96, av herr *Ewerlöf m. fl.*, om anslag till lantbruksnämnderna och till bidrag till jordbrukets rationalisering; samt

nr B 97, av herr *Ewerlöf m. fl.*, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.10.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 2 juli

Kammaren sammanträdde kl. 10.00

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr B 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1958/59, och nr B 2, angående utgifter å tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1957/58.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Om det nyss förrättade valets tillskyndare kunnat förutse utgången, hade de säkert besparat landet de olägenheter och kostnader som den unika åtgärden medfört. Den rådbråkade fråga som man otåligt ville i extra ordning underställa folket i val blev med jäsa besvarad. Vid 1956 års val hade de borgerliga partierna 30 390 röster mer än de socialistiska partierna; vid det sista valet steg denna siffra i borgerlig favör till 31 134. Det kan man väl kalla mycket väsen för ingenting, då huvudmotivet var att tränga de borgerliga partierna tillbaka med ett jätteuppbåd av fackföreningsrörelsens alla resurser.

Jag förbiser naturligtvis inte att valmetodiken och siffrornas lek lett till att de borgerliga förlorat fyra mandat till socialistsidan, men detta tycks främst bero på att de röster som kommunisterna lånat ut till socialdemokraterna blir i deras hand mandatmässigt mera värda. Med hjälp av detta röstlån och med inräkning av de fem återstående kommunistmandaten erhålles i andra kammaren det ominösa resultatet 115 mot 115 med bortseende från den icke röstande talmannen.

Jag häpnade, när jag efter valet hörde statsministern tolka utslaget som en seger och som en fullmakt för regeringen att ånyo lägga fram sitt omstridda förslag till tilläggs pensioner. Under val-

rörelsen fick jag det intrycket, att statsministern uppställde som minimikrav på en valseger att socialdemokraterna ensamma skulle få flera mandat än den samlade borgerligheten. Jag är förvisad om att statsministern, när den första besvikelsen hunnit lägga sig, vill bespara landet småleken av att regeras med hjälp av 5 kommunister och en eventuell vinstlott. Det är angeläget att dagens debatt ger klarhet härutinnan. Framträdande socialdemokrater, bland dem kamrarnas ålderspresidenter, har inte svävat på målet. Nu är det hög tid för regeringen att deklarerat sin ställning.

Situationen efter valet pekar liksom före valet på nödvändigheten av att i de stora frågorna söka breda, samlande lösningar. Vad särskilt pensionsfrågan beträffar förtjänar det framhållas, att de partier som motsatt sig varje form av lagstiftning om tilläggs pensioner tillsammans ökade sitt röstetal från 1956 med 206 785, medan de övriga partierna tillhoppa minskade sitt röstetal med 241 049.

Med sin statsverksproposition B inbjuder finansministern till en ny budgetdebatt. Då det nya förslaget i stort sett innebär, att förslaget från januari återkommer i ny kapprock, kvarstår alla de invändningar som kunde riktas mot den ursprungliga statsverkspropositionen. På driftbudgeten har sedan januari en stegring skett i inkomsterna med 467 miljoner och i utgifterna med 491 miljoner. Denna stegring beror huvudsakligen på de ökade försvarsanslagen och de i samband därmed beslutade punktskatterna. Inklusive reservationsmedelsförändringar om 150 miljoner, som innebär en reduktion utan motivering av januarisiffran med 50 miljoner, företer driftbudgeten ett underskott på 126 miljoner. Inte ett öre har avsatts för tilläggsstater eller anslagsöverskridanden. Ännu i januariförslaget reserverades en

Statsverkspropositionen m. m.

restpost på 48 miljoner för detta ändamål som nu friserats bort. Erfarenhetsmässigt går dessa utgifter årligen till hundratals miljoner. Under herr Strängs två passerade budgetår har driftbudgeten belastats med tilläggsstater på sammanlagt 777 miljoner eller i genomsnitt per år cirka 390 miljoner.

I det nya förslaget bibehåller finansministern den s. k. reaktiveringen av vissa tidigare gjorda avskrivningar av tilläggs lån om tillhoppa cirka 300 miljoner. Åtgärden karaktäriserades i januari-propositionen som en förbättring av driftbudgeten utan motsvarande faktiska inkomstillskott under uttryckligt framhållande att utan denna bokföringsåtgärd skulle driftbudgeten ha visat en ytterligare försämring med detta belopp. Nu ökas beloppet med ytterligare 25 miljoner. Det gäller här lån, som skall amorteras från och med den 1 januari 1958 under 25 år framåt. Emellertid har någon ränta inte ålagts låntagarna. Beloppet skulle därför enligt gällande avskrivningsregler alltså till 100 % motsvaras av avskrivningar. Det sätt varpå finansministern tidigare gått fram mot dem, som förmenats vilja förbättra budgeten med bokföringsåtgärder, kommer det uppenbara brott han nu själv begår att framstå som alldeles särskilt kvalificerat.

Till bilden hör ytterligare att budgeten tillgodogör sig 323 miljoner kronor av automobilskattemedel utöver vad som åtgår för vägändamål. Ett motsvarande dolt underskott finns alltså på skattebudgeten i övrigt.

Hur man än räknar är det ingen överdrift att påstå att driftbudgeten reellt sett redan i utgångsläget är underbalanserad med mer än en halv miljard.

På kapitalbudgeten redovisas ett lånebehov om 1 659 miljoner kronor och ett underskott på totalbudgeten om 1 540 miljoner. Härmed jämföres nu de framkomna siffrorna för det nyss avslutade budgetåret som utvisar ett upplåningsbehov om 1 800 miljoner och en brist på totalbudgeten om 1 590 miljoner kronor. Det är som om finans-

ministern ville skapa det intrycket att läget för det år vi nu har framför oss snarast är något bättre än för det nyss förflutna. Men siffrorna kan icke jämföras. De är slutsiffror för budgetåret 1957/58 men startsiffror för 1958/59. Budgetåret 1957/58 startade med en brist på totalbudgeten om endast 282 miljoner. Budgetutfallet blev mer än 1 300 miljoner kronor sämre än beräknat. Vi har alltså påtvingats en ytterligare upplåning av motsvarande belopp utan att det ingått i några budgetkalkyler. Vad som på det viset blivit resultatet av en slump kan inte tas till utgångspunkt för en fortsättning på samma väg.

Hur mycket sämre än beräknat kommer utfallet för 1958/59 att bli? Ja, därom vet vi självfallet ingenting med säkerhet, men vad jag redan antytt ger mig stöd för den förmodan att det slutliga lånebehovet för 1958/59 kommer att överstiga 2 000 miljoner kronor. För därefter följande budgetår är perspektivet ännu mera skrämmande.

Denna utveckling måste brytas. Våra kapitalresurser rör inte med en årlig statsupplåning av denna omfattning. Vi vet av erfarenhet att det mesta av pengarna måste hämtas i riksbanken och affärsbankerna, till allvarlig våda för penningvärdet. Redan nu räknar konjunkturinstitutet med ett större penningvärdefall år 1958 än 1957. Trots den dämpade konjunkturen är alltså inflationistiska krafter i verksamhet. De närs av den likvidisering av marknaden, som statsupplåningen medför, och kan befaras helt ta överhanden när utlandskonjunkturen vänder uppåt igen.

Finansministern är naturligtvis medveten om riskerna. Han talar om att den ökning av likviditeten både i banksystemet och i företagssektorn, som lätt blir en följd av stora underskott i den statliga totalbudgeten, kräver beredskap mot på nytt uppflymande inflations-tendenser. Men varför inte söka minska de stora underskotten i stället för att skapa en beredskap för att i möjligaste mån försöka neutralisera dem? Tanken är inte finansministern främmande.

Statsverkspropositionen m. m.

Han uppberar vad han framhöll i finansplanen från i januari, nämligen att det måste vara en av de mest väsentliga uppgifterna under de närmaste åren att eliminera den hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter. Jag uppberar min då gjorda invändning: Varför skall det alltid vara en uppgift för en nära framtid, men inte för det år som vi just sysslar med? Då resignerar finansministern inför omständigheterna och låter det bli som det blir, för att sedan i efterhand konstatera att vad som inträffat just är vad som kunnat och bort ske.

Den klyfta finansministern talar om kan åtminstone teoretiskt överbryggas på två olika sätt: antingen genom att höja statens inkomster eller genom att sänka statens utgifter. Den förra vägen — i den mån den avser ökade skatteinkomster — betraktar vi som oframkomlig. Skattetrycket här i landet är redan så högt att en ökning skulle motverka sitt eget syfte. Återstår då en radikal nedskärning av statens utgifter. Det parti jag företräder har vid förra riksdagen presenterat ett alternativ som i första hand skulle innebära en balansering av driftbudgeten och, på litet sikt, bereda möjlighet till successiva skattelättnader. Vi kommer att ånyo förelägga riksdagen detta alternativ för behandling i sammanhang med fastställande av riksdagen för det nu inledda budgetåret. Jag förstår, att vi kommer att mötas bl. a. av invändningen att finansministern nyligen tillsatt en besparingsutredning, men vi betraktar saken så angelägen, att vad göras kan bör göras redan nu.

Finansplanen sysslar åtskilligt med frågan om åtgärder mot ökad arbetslöshet. Det är fullt naturligt. Alla är vi angelägna om att bevara hög och jämn sysselsättning. Dess bättre kan, som finansministern framhåller, en arbetslöshet av den hittills registrerade omfattningen inte betraktas som uppseendeväckande hög. Det rör sig om en delvis ofrånkomlig säsongarbetslöshet och normal omsättningsarbetslöshet, men naturligtvis också om en återspeglning av

konjunkturavmattningen. Hur det kommer att gå i fortsättningen är avhängigt av den internationella konjunkturutvecklingen. Olika meningar råder om huruvida botten ännu är nådd, men i allmänhet tycks man inte räkna med en djup varaktig depression. I fråga om hjälp åt dem som redan blivit arbetslösa torde allmänt samförstånd råda. Men huvuduppgiften bör vara att söka förebygga arbetslöshet. Där gäller det att i första hand lita till företagen själva. Deras möjligheter har emellertid försvagats genom den betydande skatte-skärpning som vidtogs år 1955 under hänvisning till då rådande högkonjunktur. Denna extra bolagsskatt skulle gånås steriliseras vilket under några år skedde till namnet, men inte till gagnet. Nu föreslås den skola ingå som en inkomst i den allmänna budgeten. Vi har från början motsatt oss denna skatt, men vi tycker att det borde vara självklart även för dess upphovsmän att en skatt, som införes provisoriskt som en dämpare i ett extremt högkonjunkturläge, bör visa sin provisoriska karaktär genom att försvinna i en avmattad konjunktur, som anses innefatta risk för arbetslöshet.

Av samma skäl anser vi att den automatiska skärpning av varulagervärderingsreglerna, som skulle träda i kraft fr. o. m. nästa år och som skulle leda till ytterligare beskattning av rent fiktiva vinster, inte bör komma till stånd. Dessa skatteändringar är icke minst påkallade av hänsyn till våra exportnäringsar, som i första hand berörs av den internationella konjunkturavmattningen.

Här möter vi en nyckelfråga både när det gäller sysselsättningen och vår ekonomi i övrigt, nämligen den om bytesbalansen och valutareserven. Vi befinner oss här i ett mycket utsatt läge med en valutareserv, som motsvarar mindre än en femtedel av vår årsimport. Under årets första fem månader har vi förlorat 312 miljoner i valutor, eller 135 miljoner mer än under samma tid i fjol. I nationalbudgeten beräknas ett underskott av 200 miljoner för i år, men samtidigt varslas om att en förstärkt internationell

Statsverkspropositionen m. m.

avmattningstendens kommer att medföra en ytterligare försämring. Jag har sett uppskattningar på mycket högre belopp. Finansministern ger på olika ställen i finansplanen uttryck för en tämligen senkommen insikt om valuta-reservens betydelse. Det heter: »Uppenbart är, att en större valuta-reserv i dagens läge hade varit synnerligen önskvärd och skulle ha skänkt oss en större konjunkturpolitisk rörelsefrihet.» Och vidare: »Försvarandet av valuta-reserven och en rimlig jämvikt i bytesbalansen med utlandet måste vara ett av de fundamentala elementen i en ekonomisk politik som syftar till full sysselsättning och stabilitet.»

Ja, det är ju ungefär vad vi sedan är tillbaka framhållit i vår kritik mot den ekonomiska politik, som förts under tider av för vårt land utomordentligt gynnsamma internationella konjunkturbetingelser. Det var då den beredskap skulle åstadkommas som nu behövs så väl. Nog är finansministern alltför blygsam, då han finner utvecklingen 1955—1957 visa, att vi var på god väg att lyckas förstärka våra valutatillgodohavanden. Under dessa tre år steg visserligen valuta-reserven med 325 miljoner, men samtidigt har vi haft en s. k. förskjutningspost på sammanlagt en miljard, vilket ju framför allt betyder att vi fått kortfristig kredit utifrån. Vi har således inte ens under dessa högkonjunkturår kunnat av egen kraft fylla på våra utlandstillgångar, som dessutom sjunkit relativt genom importens ökade omfattning.

Vad är det nu i finansplanen som skulle ge uttryck för finansministerns så emfatiskt deklarerade omsorg om valuta-reserven? Är det männe förslaget om en fördubbling till 600 miljoner av ramen för de statliga exportgarantierna? Åtgärden är i och för sig tacknämlig i synnerhet om den åtföljes av vissa uppmjukningar i tillämpningen. Men på kort sikt förbättras ju inte valutasituationen genom export på kredit. Till en början blir det fråga om ökade krav på en redan förut hårt belastad kreditmarknad.

Jag instämmer gärna med finansministern, då han betecknar det som en självklar och angelägen uppgift för vårt land att inom ramen för de internationella organisationerna på området aktivt stödja alla samordnade aktioner med syfte att stabilisera konjunkturerna och handelsutbytet. Det måste vara en samskörd strävan att söka uppehålla handelsutbytet på högsta möjliga nivå och inte låta det krympa genom isolerade nationella åtgärder. Som väl är har den europeiska betalningsunionen kunnat förlängas med ytterligare ett år.

Avgörande blir till sist hur vi sköter vår egen interna ekonomi. Bristen i vår bytesbalans har varit och är alltfjämt ett utflöde av bristande inre jämvikt, som tagit sig uttryck i ständigt stigande priser och kostnader. Finansministern säger nu också, att det för att hålla uppe exporten är grundläggande att den inhemska kostnadsnivån inte drivs upp, och tillägger att avsättningssvårigheter för exportindustrien inte kan lösas genom en allmän påspädning av den inhemska konjunkturen. Men vad annat är det som sker genom den kraftiga underbalanseringen av den nu framlagda budgeten, kraftig redan enligt de redovisade siffrorna och ännu mycket kraftigare enligt de oredovisade siffror, jag tidigare sökt ange?

Även på detta område stannar vi således inför samma bov i dramat som förut, en statlig expansion som ständigt ligger över våra resurser. Det är den hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter, som finansministern väl talar om men inte gör någonting åt — i varje fall inte nu. Han antyder inte ens hur det enligt hans mening skall gå till att utfylla den framdeles. Vi lever i ett demokratiskt land och folket skall snart gå till val igen. Jag efterlyser ett klart besked av finansministern om hans avsikter i detta avgörande hänseende.

Vårt alternativ till regeringens lät-gåsystem har vi redovisat i detalj. Vi vill sanera statens affärer genom en vederhäftigt balanserad driftbudget, successivt lindra vårt hårda och produktions-

Statsverkspropositionen m. m.

hämmande skattetryck, ge det privata sparandet rimliga betingelser och återställa kapitalmarknadens frihet, allt oundgängliga förutsättningar för varaktig samhällsekonomisk balans och ett fast penningvärde.

I sammanhang med frågan om bytesbalansen och behovet av internationell samverkan för handelsutbytet uppehållande och tillväxt kan jag inte underlåta att med några ord beröra de nu pågående förhandlingarna om dels ett europeiskt frihandelsområde och dels en gemensam nordisk marknad. Det är nu ganska länge sedan vi hade tillfälle att dryfta dessa frågor här i riksdagen. Utifrån kommer dessemellan kritik mot riksdagens förmenta passivitet i dessa livsviktiga frågor. Nu är det dessbättre så att vid de tillfällen, då saken varit uppe till diskussion i riksdagen, man kunnat konstatera principiell enighet om positivt medverkan från svensk sida för tillkomsten såväl av ett frihandelsområde som av en nordisk tullunion. Detta förhållande minskar emellertid inte kravet på information och debatt kring dessa frågor i riksdagen. Det är många speciella problem av stor principiell räckvidd, som det gäller att ta ställning till. Då det inte nu förefaller sannolikt att denna sommarriksdag får något nytt tillfälle att diskutera saken, vädjar jag till handelsministern att under remissdebatten lämna de informationer, som förhandlingarnas nuvarande läge kan ge anledning till.

Såvitt inget oförutsett inträffar kommer sexmaktsstaterna, d. v. s. Tyskland, Frankrike, Italien, Holland, Belgien och Luxemburg, att fr. o. m. den 1 januari 1959 sänka sina inbördes tullar med 10 procent från 1957 års nivå. Det är lätt att inse vilka svårigheter svensk industri skulle möta, om svenska exportvaror även i fortsättningen skulle komma att belastas med tullar, medan samtidigt handeln mellan De Sex kommer att löpa fritt. Det lär redan nu ha visat sig, att kontinentala företag i allt större utsträckning beställer vissa maskiner i t. ex. Belgien i stället för som tidigare i Sverige. Orsaken är helt enkelt den,

att man vet att man i fortsättningen kan räkna med tullfrihet för reservdelarna, om de är tillverkade inom sexmaktsunionen. Utanför sexstatsgruppen, särskilt i USA, planerar man att gå omkring sexstatstullmuren genom att sätta i gång med tillverkning inom området. Allt måste göras för att frihandelsområdet verkligen kommer till stånd och att det tidsmässigt inte kommer alltför långt efter sexmaktsunionen.

Sedan tillkomsten av ett frihandelsområde ansetts ha råkat i fara på grund av franskt motstånd, får det väl betraktas som en framgång för saken att sexmaktsunionens parlamentariska församling — således inkluderande fransk representation — i förra veckan enades om en resolution vari påyrkas en snar provisorisk överenskommelse, enligt vilken De Sex' tullsänkning på 10 procent från den 1 januari 1959 skall utsträckas till de elva övriga medlemsländerna i OEEC. Men därmed är naturligtvis inte frihandelsavtalet i hamn. För att de fortsatta förhandlingarna skall ha utsikt att lyckas förefaller det som om både från svenska och andra regeringars sida blir nödvändigt att göra vissa eftergifter, bland annat genom att åt gemensamma institutioner överlämna vissa beslut, som hittills betraktats som uteslutande nationella angelägenheter. Jag har dessutom det intrycket, att det blir svårt att komma till ett resultat utan en relativt långtgående harmonisering av de svenska tullarna i förhållande till dem, som kommer att gälla för De Sex. I det sammanhanget inställer sig frågan, vad vi är bäst betjänta med: att redan i sommar fatta bindande beslut om en ny svensk tulltaxa, som kanske redan om några månader behöver ändras, eller att tills vidare ställa oss avvaktande.

Vad den nordiska marknaden beträffar väntar vi alltjämt på den kompletterande utredning, som det nordiska samarbetsutskottet fått i uppdrag att göra om tullfrihetens utsträckande från 80 procent av varuområdet till 100 procent och om förhållandet mellan frihandelsområdet och den nordiska marknaden. Enligt planerna för Nordiska rå-

Statsverkspropositionen m. m.

det skulle frågan komma upp till behandling vid rådets session i Oslo i slutet av oktober. Tiden förefaller nu knapp för en tillfredsställande beredning av ärendet — jag känner inte till vid vilken tidpunkt man kan räkna med att denna kompletterande utredning blir färdigställd. Jag har dessutom det intrycket, att tillkomsten av frihandelsområdet står så i förgrunden för intresset i de olika länderna, att ett beslut om nordisk marknad — i varje fall i positiv riktning — icke kan förväntas, förrän klarhet vunnits om och under vilka betingelser ett frihandelsområde kommer till stånd.

Integrationen av Västeuropa är utan tvivel en av de största frågor som möter vår generation. Den öppnar nya perspektiv och förut oanade framtidsmöjligheter. Men för att de skall bli rätt tillvaratagna fordras en omfattande anpassning av vårt näringsliv efter de nya förhållandena. Detta förutsätter i sin tur en ekonomisk politik, som gör det möjligt för näringslivet att bevara sin konkurrenskraft, kort sagt en politik i riktning mot vad jag tidigare i mitt anförande sökt göra mig till tolk för.

Herr talman! Innan jag som förste talare lämnar denna plats känner jag ett behov att sälla mig till dem, som i dessa dagar ger uttryck åt sin avsky inför de nyligen timade händelserna i Ungern. De fjärrdirigerade mordet mot tro och loven på dem, som stod i ledningen för det ungerska folkets frihetskamp mot främmande övermakt är ägnade att ytterligare fördjupa den ungerska tragedien och förmörka perspektivet för samlevnaden i en redan förut orolig värld. Vad som behövs är förtroende och god vilja; här har dessa begrepp åter vänts i sin motsats. Vi känner vår maktlöshet, ord kan synas fåvitska, men vi får inte upphöra att tro på värdet av en överväldigande världsoption.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Herr Ewerlöf började sitt anförande med att i någon mån belysa utgången av det senaste valet, och

det hör väl till pjäsen att jag också skall göra det vid detta tillfälle.

Låt mig då först som sist konstatera, att för oss inom folkpartiet betecknade denna utgång ett svidande nederlag. Även den, som räknat med en viss reduktion av partiets röstetal, hade aldrig föreställt sig denna avtappning. Uppenbarligen är motsättningarna i fråga om tilläggs pensionerna betydligt större än någon kunnat ana. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som beslutet om folkpensionerna kunnat fattas av alla, i stort sett eniga partier, trots att de ökade folkpensionsförmånerna innebär långt större risker såväl för samhällsekonomin som för statens finanser än vad tilläggs pensionerna skulle utgöra. Detta gäller i all synnerhet folkpartiets kompromissförslag med dess möjlighet till fritt val och dess garanti för en fri och effektiv fondbildning, avsedd att ställas till näringslivets förfogande.

Utfallet av valet kunde ge anledning till åtskilliga betraktelser. Mitt parti är exempelvis inte längre det största i Göteborg, och övervikten i förhållande till socialdemokraterna på 12 000 röster år 1956 har förbytts i ett underskott på 13 000 röster. Men det oaktat uppvisar det socialdemokratiska partiet i Göteborg nu omkring 5 000 röster mindre än vad vi gjorde 1956. Jag vill nämna dessa siffror för att ge frågan dess riktiga proportioner. I huvudsak har socialdemokraterna i Göteborg hämtat sina nya väljare från kommunisterna, vilket måste registreras som en vinning ur demokratisk synpunkt. Om sorgespelet och blodbadet i Ungern hade avslöjats före valet, hade nog den tendensen varit ännu mera utpräglad. Merparten av vår förlust i Göteborg har inhämtats av högern — någonting som givetvis en sann liberal nödgas beklaga.

Ojämnt har emellertid ödet lotter fallit. För hela riket har folkpartiet mist 5,6 procent av valmanskåren, varav högern inhämtat 2,4 procent och det s. k. centerpartiet — en lustig benämning för resten — 3,2 procent. De 5,6 procenten för folkpartiet har medfört en förlust på 20 mandat, medan högern med en röst-

Statsverkspropositionen m. m.

ökning på 2,4 procent kunnat inhösta en vinst på endast tre mandat. Centerpartiet med sin ökning på 3,2 procent har fått inte mindre än 13 nya mandat. Socialdemokraterna med en röstökning på 1,6 procent har vunnit fyra mandat från folkpartiet och ett mandat från kommunisterna. Striden har tydligen i stor utsträckning stått om marginalplatserna, varvid slumpen bedrivit sitt lättsinniga spel. Att märka är, att folkpartiet endast hade behövt ytterligare 5 000 röster, lokalt lämpligt fördelade, för att se sitt jordskred förminskat från 20 till 10 mandat, och ändå samlade partiet 700 000 röster.

Regeringen har framtvingit detta val, men jag undrar om den är fullt nöjd med valutgången. Visserligen har regeringspartiet som sagt ökat med 1,6 procent av valmanskåren, men samtidigt har det andra socialistiska partiet minskat lika mycket. Bakom förslaget om obligatorisk tilläggs pension står sålunda fortfarande liksom före valet endast 49,6 procent av valmanskåren, och möjligheten att genomdriva det kan — jag understryker ordet *kan* — komma att bero på lotteri. (I dag skall man inte säga för mycket.) Många ställer sig därför frågan, om inte regeringen borde dra sig för att lösa detta för hela folkets ekonomi så grundväsentliga spörsmål med lottens hjälp. Visserligen är det sant, att vi blivit vänjda vid statlig lotteriverksamhet på sista tiden. Utöver det gamla statslotteriet har vi tipsverksamheten och totalisatorspelen, »kvitt eller dubbelt» inom den statsmonopoliserade televisionen, för att inte tala om det s. k. strängaspelet inom skatteväsendet eller utgivandet av premieobligationer för att sanera statens affärer. Men att därifrån övergå till att ställa hela samhällets ekonomi på lotteri är väl ändå ett alltför djärvt steg. Här, min dam och mina herrar på regeringsbänken, finns utrymme för statsmannavisdom och statsmannainsatser!

Folkpartiet har gjort sin insats för att få till stånd en samförståndslösning av pensionsfrågan, och många inom parti-gruppen har varit med därom, fastän de hade fullt klart för sig vilka stora ris-

ker denna hållning innebar för partiet som sådant. Men de ansåg offret vara värt att göras för att äntligen få denna fråga ur världen. Huruvida folkpartiets schackdrag förhindrade regeringspartiet att genomdriva sin lösning, därom kan man tvista hur mycket som helst. Skulle så varit förhållandet, har partiet åtagit sig ett ställföreträdande lidande, som dels försvarat obligatoriets genomförande, dels gett högern och det ännu mer konservativa centerpartiet vind i seglen. Men regeringspartiets möjlighet att med kommunisternas bistånd driva igenom pensionsobligatoriet kvarstår till 50 procent. De väljare, som övergett folkpartiet och skänkt sina röster åt högern och centerpartiet, därför att de trott sig lättare sålunda kunna mota regeringen, har i själva verket ingenting åstadkommit.

En beklaglig följd av valutgången är, att motsättningarna i pensionsfrågan skärpts. Ytterlighetsståndpunkterna har understrukits, och möjligheten till en samlande lösning har försvagats. Detta är så mycket mera beklagligt som en reform av detta slag bör ha en bred förankring i folkopinionen. En socialdemokratisk tidning gjorde under valkampanjen gällande, att pensionsfrågan är så väsentlig att en majoritet på sex röster inte bör få diktera utslaget. Nu riskerar vi i stället att komma i den situationen, att avgörandet hänger på lotten. Både de, som röstat på socialdemokraterna i den tron att de därigenom skaffat sig den bästa garantien för en ordnad tilläggs-pensionering, och de, som röstat på högern och centerpartiet i förhoppningen att på så sätt förhindra obligatoriet, kan nu konstatera att de kanske åstadkommit motsatsen till vad de hoppats på.

Innan jag, herr talman, avslutar mina funderingar omkring valresultatet må det tillåtas mig att ge uttryck för ytterligare en synpunkt. Vi har i vårt land råkat in i det läge att förflyttningen av några få tusen röster vid ett val kan bli avgörande för vilken regering av den ena eller andra partifärgen som vi skall ha. Detta leder till en tillspetsning av valstriden, till en tendens att koncentrera sig på marginalväljarna, som ofta ut-

Statsverkspropositionen m. m.

görs av den politiskt minst engagerade delen av befolkningen. Sålunda uravtar valkampanjen, och hela politiken dras ned till ett trask av slagord och schabloner. Inte heller är det lyckligt om utvecklingen driver därhän att den ena eller andra hälften av befolkningen växelvis skall avgöra vilken regering som skall sitta vid makten, bara därför att några få tusen marginalväljare fallit till föga för en ovederhäftig och billig propaganda. Många inom valmanskåren tycks förmena, att lösningen på dessa svårigheter borde vara att finna i en mera organiserad samverkan de demokratiska partierna emellan. Men en sådan utveckling får absolut inte innebära, att det ena eller andra partiet utnyttjar sin position för att tillgodose sina synpunkter och sina väljare på ett sätt som närmast påminner om utpressning. Den nuvarande ordningen i vårt land kan innebära risker för den sunda utvecklingen av vår demokratiska samhällsordning.

Jag vill, herr talman, understryka denna synpunkt när jag nu övergår till att säga några ord om den nya statsverkspropositionen, statsverksproposition B, som framlagts för riksdagen. Denna statsverksproposition är så till vida mera tillfredsställande än den som framlades vid årets början som den är mera komplett än den förra, men även denna nya B-upplaga utgör en ofullbordad symfoni, eller skall vi säga kakofoni. Underskottet på totalbudgeten beräknar finansministern till 1 540 miljoner kronor och lånebehoven för nästa budgetår till 1 550 miljoner, men han säger sig samtidigt vilja ta i anspråk konjunkturpolitiskt betingade extrainkomster som under de senaste tre budgetåren reserverats på särskilt konto i riksbanken. Dessa steriliserade medel uppgår till 450 miljoner. På så sätt skulle statskulden nästa budgetår endast behöva stiga med 1 100 miljoner kronor. Den som väntar får väl se. Men det må tillåtas mig att här ställa en fråga till finansministern: Har inte de s. k. steriliseringsmedlen redan tagits i anspråk för att nedbringa lånebehovet under före-

gående tre budgetår? Så länge staten har möjlighet att uppta lån i riksbanken blir den reella effekten av åtgärden med steriliseringsmedlen skäligen illusorisk, och det är i grund och botten bara en fråga om den statliga bokföringen.

Jag skall inte gå närmare in på några siffror här. Herr Ewerlöf har redan sagt, att sedan hänsyn tagits till kommunalskattemedlen visar den nya budget som här presenteras riksdagen ett formellt överskott på 24 miljoner kronor. Detta överskott faller helt inom felgränserna, varför slutsatsen måste bli att driftbudgeten balanserar i dag men inte mer. Men sanningen är mycket mera komplicerad än så, tyvärr. Bland annat måste man räkna med en reservationsmedelsförbrukning på 150 miljoner kronor. Därtill kommer utgifter på tilläggsstat och sedvanliga överskridanden av förslagsanslagen. Inte heller vet man vad avtalsförhandlingarna med de statsanställda kommer att medföra i nya statsutgifter. Det labila sysselsättningsläget utgör en särskild osäkerhetsfaktor med eventuellt minskade skatteinkomster och ökade utgifter för att motverka en hotande arbetslöshet.

Varje objektiv bedömning utifrån dagens situation måste därför leda till den slutsatsen att redan driftbudgeten för det i går började räkenskapsåret är klart underbalanserad, med hur många hundra miljoner kronor är i dag svårt att yttra sig om. Kanske blir det 500 miljoner kronor. Detta inträffar, märk väl, ett år då den extra bolagsskatten — i motsats till vad fallet varit de föregående budgetåren — inräknas såsom en normal post utan avsättning för visst ändamål. Detta inträffar ett år då en tillfällig inkomstpost på 300 miljoner kronor, representerande förut avskrivna tilläggs lån, bokföringsmässigt tillförs statskassan på inkomstsidan. Även om man inte har någonting att invända emot denna transaktion kan man ställa sig den frågan om något motsvarande belopp kommer att stå till finansministerns förfogande under framtida budgetår.

På den presenterade kapitalbudgeten

Statsverkspropositionen m. m.

behöver inte spillas många ord. Sedan avskrivningarna tagits i anspråk skulle det fordras anslag här på 1 484 miljoner kronor. Läger man så till den summan den beräknade förbrukningen av äldre anslag så skulle det sammanlagda medelsbehovet utgöra 1 659 miljoner kronor. Hur sedan finansministern kommer fram till ett lånebehov på 1 550 miljoner kronor torde vara överflödigt att ingå på här.

Däremot vill jag med några ord beröra det sannolika utfallet av statens räkenskaper för budgetåret 1957/58. Jag har mycket svårt att få någon rätsida härpå ur den mångfald av sifferuppgifter som lämnas i den nya inkomstbilagan. När riksstaten förra året presenterades riksdagen angavs underskottet på totalbudgeten skola bli 159 miljoner. Så långt man nu kan se tycks nämnda underskott bli inte mindre än 1 431 miljoner kronor större, d. v. s. vi har att räkna med ett sammanlagt underskott på 1 590 miljoner kronor, vilket sannolikt betecknar ett rekord i felkalkyl i den svenska budgethistorien. Hur dessa felkalkyler fördelar sig skall jag inte här beröra.

Av det framlagda siffermaterialet framgår inte klart, hur stort det verkliga underskottet i driftbudgeten för det budgetår som gick till ända i förrgår är, men att ett underskott på några hundra miljoner kronor föreligger torde det inte råda någon tvekan om.

Jag har så länge uppehållit mig vid budgetläget, ty som utvecklingen för närvarande glider hän är den viktigaste uppgiften för kommande riksdagar att försöka få fason på statens affärer. Jag kan inte värja mig för intrycket, att vi håller på att förlora greppet härom. Detta är dock den angelägnaste uppgiften för en parlamentarisk församling, som vill väl rykta sitt värv.

Finansministern är av samma mening när han framhåller, »att det måste vara en av de mest väsentliga uppgifterna under de närmaste åren att eliminera den hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter». Hans uttalande görs efter det några glimtar getts om trenden

i fråga om statens affärer. Sannolikt har vi att räkna med en s. k. normal automatisk utgiftsstegring på driftbudgeten med minst 300 miljoner kronor årligen, men då har helt bortsetts från prisstegringar och en kostnadskrävande teknisk utveckling.

Jag kan inte fördölja, herr talman, att jag har blivit alltmör förvånad över det relativa jämnmod, med vilket finansministern betraktar statens försämrade ekonomi. Totalbudgetens överbalansering blev som bekant ett dundrande fiasko, och ändå framfördes tanken här om med all den pompa och aplomb, varuti herr Sträng är en oomstridd mästare. Nu accepterar han, låt vara ovilligt, det rakt motsatta förfaringssättet. Nu tar han det relativt lugnt, när inte bara kapitalbudgeten är helt underbalanserad, utan också driftbudgeten börjar gå med underskott. Han säger sig inte hysa någon oro för den omfattande statsupplåning, som blivit de sista årens statsfinansiella signaturmelodi.

Nej, det må så vara. Staten har ju betingat sig förtursrätt på kapitalmarknaden. Så mycket större anledning till oro borde däremot kommunerna och näringslivet ha. Om man betraktar kapitalmarknaden såsom en enhet, fungerar statsverket och bankerna — jag tänker då närmast på affärsbankerna — såsom två kommunicerande kärl. På vår sidan har statsverket jämförelsevis gott om pengar, men i slutet av året förhåller det sig tvärtom. För affärsbankerna råder det motsatta förhållandet. Sannolikt måste vi under slutet av detta år räkna med ett statligt lånebehov på åtminstone 1 500 miljoner kronor, kanske 2 000 miljoner kronor. Eftersom staten inte vågar gå ut på den fria länemarknaden för att tillgodose detta lånebehov och väl inte heller kan fortsätta med att låna hur mycket luftpengar som helst i riksbanken, blir det affärsbankerna som får stå till tjänst mot utbyte av skattkamarväxlar och korta obligationer. Jag tror inte man överdriver, om man räknar med att bankbolagens innehav av statspapper i slutet av detta år kommer att stiga till bortåt 5 000 mil-

Statsverkspropositionen m. m.

joner kronor. Lägges härtill bankernas innehav av hypoteksbanksobligationer, blir deras krediter till staten och av staten beroende institutioner sammanlagt någonting bortåt 6 000 miljoner kronor. Mot dessa 6 000 miljoner skulle då stå drygt 7 000 miljoner kronor i bankkrediter till näringslivets förfogande. Det är dock för att tillgodose sistnämnda ändamål som affärsbankerna tillkommit!

Jag har anfört dessa siffror för att bevisa hur fördelningen av tillgångarna har ändrat sig under de sista sex åren. Vid utgången av december 1952, då vissa restriktioner beträffande bankernas kreditgivning börjat tillämpas, innehöll deras portfölj av statspapper ej fullt 2 000 miljoner kronor, medan den kommersiella utlåningen — utlåningen till näringslivet — var nära 8 500 miljoner.

Tages även hänsyn till bostadskrediterna, visar det sig att bankernas portfölj av skattkamarväxlar, inhemska statsobligationer och liknande från år 1952 till slutet av detta år kan komma att svälla från ej fullt en femtedel av den totala utlåningen till mer än hälften av hela lånebeloppet. Näringslivet har samtidigt inte bara reellt utan också formellt i alltmera försämrade kronor sett sitt kreditbehov allt mindre tillgodosett.

Jag har velat nämna dessa siffror, så att centerpartiet i den kommande debatten får någonting att bita i, när det talar om näringslivets försörjning.

Nu invänder kanske någon, att det har gått bra i alla fall. Men det sammanhänger med att de stora statliga utgiftsöverskotten tillfört bankernas kunder betydande belopp av likvida medel. Denna starka likviditetsökning inom näringslivet har medfört betydande risker för fortsatt inflation, då myndigheterna inte gärna kan hindra företagarna att disponera sina egna medel.

Med hänsyn till att det nuvarande tillståndet i Västerlandet företer uppenbara depressiva inslag med svårigheter för den fulla sysselsättningens upprätthållande är det mera angeläget än någonsin att vi får bukt med inflationen.

Egentligen är det emot alla gamla regler, att vi skall tvingas dragas med en så gott som oavbrutet pågående förstörelse av pengarnas värde. Vi har under senare år sparat inte mindre än 30 procent eller mer av den s. k. nationalprodukten under det att bruttosparandet bara var 25 procent före kriget. Herr Sträng var med rätta mycket stolt, när han under valrörelsen i en av radiodebatterna tog fram detta faktum. Men han glömde berätta att vi hade socialdemokratiskt styre i detta land även åren före kriget, fastän då var inte herr Sträng påtänkt.

Hur kan det då komma sig, att pengarna trots denna sparverksamhet inte förslår utan i stället förlorar i värde? Det är emot alla regler. Vi skall se litet närmare på den saken. Konjunkturinstitutet har nys gjort en undersökning rörande sparandets fördelning och struktur — en undersökning som folkpartiet för övrigt år efter år efterfrågat. Undersökningens första resultat är, att hur man än mäter sparandet, så finner man att det framför allt är företagarna och bolagen, som lägger undan pengar. De har varit så illa tvungna härtill för att över huvud taget kunna hänga med i konkurrensen. Det har varit nödvändigt för att de skulle kunna förnya produktionsapparaten i form av nya maskiner och nya fabriker. Aldrig tillförne har tekniken världen runt utvecklats så snabbt som under denna tid. De företag, som uraktlåtitt att modernisera sin produktionsapparat, har helt simpelt kommit bort och tvungits att lägga ned sin verksamhet. Vi har ju kunnat konstatera här hemma, att hela branscher under inflytande av den internationella konkurrensen råkat in i detta dilemma. Denna förnyelse är av grundväsentlig vikt lika mycket för samhället som sådant som för de i företagen anställda.

Studerar man hur mycket de enskilda sparar blir inte bilden lika ljus. Statistiken för år 1955 visar, att företagarna och bolagen svarade för över hälften — jag vill minnas att det var mellan 50 och 60 procent — av det totala nettosparandet, medan den offentliga sek-

Statsverkspropositionen m. m.

torn, d. v. s. staten och kommunerna, å ena sidan samt löntagarna å den andra svarade för ungefär hälften var av återstoden. Detta gällde som sagt år 1955. Det skall bli intressant att se vilka resultat undersökningen kommer till beträffande åren 1957 och 1958. Slutsatsen blir emellertid att de enskilda i dag sparar relativt mindre än före kriget, och orsaken måste vara att de inte anser det lönande.

Det svenska folkets beteende i detta avseende har väckt uppmärksamhet utomlands. Ett mått på sparandets omfattning i ett land kan investeringarna i landet sägas vara, vad som läggs ned på byggnader och utrustningen av fabriker, bostäder, skolor, vägar, sjukhus, militära anläggningar m. m.

Internationella regleringsbanken har angripit problemet och lämnat svar i sin senaste årsberättelse. Undersökningen avser fyraårsperioden 1953—1956. För sju ledande västerländska industristater har man å ena sidan tagit reda på medeltalet investeringar i procent av nationalprodukten och å andra sidan den genomsnittliga årsavkastningen av de verkställda investeringarna.

Utfallet av undersökningen är överraskande för att inte säga nedslående. Det visade sig att Sverige hade den största investeringskvoten men den lägsta avkastningen bland dessa sju länder. Västtyskland t. ex. hade en något lägre investeringskvot än Sverige, men avkastningen härpå var inemot tre gånger så stor. USA hade knappt hälften så stor investeringskvot som vårt land men trots detta en större avkastning på denna hälft. Jämförelsen visar ovedersägligt att vår akuta kapitalbrist inte så mycket beror på att det bildas för litet kapital i landet som på att det kapital som bildas dirigeras in i föga räntabla eller fullkomligt oräntabla användningar. Problemets kärnpunkt är den politiska dirigeringen av kapitalresurserna in i ur folkhushållets synpunkt dåligt räntabla företeelser; dessa må vara än så önskvärda. Här har vi att söka orsaken till att det inte finns pengar till högräntabla, skriande nödvändiga investe-

ringar både inom den statliga och den privata sektorn.

Jag skall lämna ett enda exempel för att belysa frågan. För inte länge sedan invigdes elektrifieringen av en av statens järnvägars linjer. Järnvägsstyrelsens representant kunde med berättigad stolthet berätta att denna investering lämnade en avkastning av 15 procent. Men vad han inte upplyste åhörarna om var att denna elektrifiering uppskjutits i nära 20 år på grund av investeringsresriktioner. Under tiden hade med konstlade medel en officiell ränta på 3 å 3 1/2 procent upprätthållits, vilket betydde att man samtidigt lockat folk att göra investeringar, som lönat sig så föga att de gett en avkastning av denna storlek.

Vi bör inte heller lämna ur räkningen vad den höga företagsbeskattningen, knäsat av centerparti och socialdemokrater, dragit med sig av felaktiga investeringar i syfte att skaffa kostsamma avskrivningsobjekt vid beskattningen. Mer än ett företag har varit mindre intresserat att dela ut för aktieägarna lockande belopp än att skaffa sig lämpliga avskrivningsobjekt.

Ja, men företagen har ju tjänat kopiöst med pengar, invändes det. Jo, visst! Men även här skulle jag vilja resa ett spörsmål, som också har med inflationen att göra, och det gäller hur många äldre företag det finns i detta land, som i dag skulle kunna förränta återanskaffningskostnaden på sina anläggningar. Jag föreställer mig att en undersökning häröver skulle ge ett ganska uppseendeväckande utslag. Frågan har intresse inför det läge, som vi kan förvänta på arbetsmarknaden nästa vinter. Den höga kostnadsnivån har medfört allt större svårigheter att grunda nya företag med påföljd av minskad tillgång till nya arbetstillfällen inför en inträffande lågkonjunktur.

Vid Industriförbundets senaste årsmöte var det en talare som berörde den paradoxala situation i vilken Sverige och flera andra västerländska länder råkat, kännetecknad av en kombination av stigande levnadskostnader och hotande ar-

Statsverkspropositionen m. m.

betslöshet. Talaren ville ge partipolitiken och intresseorganisationerna ansvaret för detta, och han menade att i längden kan inte denna process fortgå. I längden är den oförenlig med en något så när fri marknadshushållning med utrymme för fri företagsamhet och måhända också oförenlig med demokratiska friheter på andra områden av mänsklig verksamhet. Fortsätter denna tendens, kan den fria världen råka i underläge i förhållande till diktaturstaternas ganska effektiva förmåga att skapa ekonomisk balans, låt vara på låg nivå, inom sina länder.

Jag skulle vilja tillägga ytterligare en synpunkt. Inom den ekonomiska debatten har insmugit sig fatalistiska tankegångar. De går ut på att penningförstörelsen skulle vara en oundviklig följd av den progressiva utvecklingen, ett blint och oundvikligt öde. Man går och inbillar sig, att någon sorts entropilag skulle driva sitt underfundiga spel inom samhällets ekonomi. Alldeles som entropilagen inom den fysiska världen uttalar, att all energi går mot sin urartning, hän mot den slutliga värmedöden, så skulle en motsvarande lag göra sig gällande inom samhällsekonomin med en ofrånkomlig urartning av pengarnas värde som följd. Detta kan inte vara riktigt. Människorna är dock inga livlösa atomer, lydande slumpens lagar, utan förnuftiga varelser. Varför skulle inte det mänskliga förnuftet kunna göra sig gällande även inom samhällsekonomin?

Men låt oss återgå till mera påtagliga materier. Avmattningen inom Europas näringsliv, som hittills varit tämligen måttlig, synes sprida sig till allt större delar av näringslivet. Sverige är ekonomiskt mycket känsligt med en export, motsvarande ungefär en femtedel av den totala produktionen. 70 procent av vår utrikeshandel sker med de västeuropeiska länderna. Detta förklarar, varför den amerikanska nedgången hittills haft så svaga återverkningar för vårt land.

Jag hade i detta sammanhang tänkt säga några ord om det europeiska frihandelsområdet och den beramade gemensamma nordiska marknaden, men

jag skall efter herr Ewerlöfs yttrande på den punkten inte göra det, utan kan helt instämma med vad han sade i sitt anförande.

Fortsätter den tendens för vår utrikeshandel, som varit rådande tidigare i år, kan vi räkna med att detta år gå miste om en fjärdedel av den valutareserv, som vi hade vid årets början. Under de första fyra månaderna i år förlorade vi drygt 300 miljoner kronor av valutareserven, och nedgången har fortsatt under maj och juni. Om den vikande konjunkturen skulle fortsätta in på nästa år, kan vår valutasituation komma i ett kritiskt läge. Hur en stigande arbetslöshet skall kunna bemästras under sådana omständigheter ligger i gudarnas knän, och finansministern uttalar ju också sina farhågor på den punkten i statsverkspropositionen. Kanske blir sista stadiet i denna utveckling ett importstopp på grund av bristande betalningsmöjligheter, men då ökas arbetslösheten ytterligare. Den nuvarande trenden inom samhällsekonomin utgör ingen god rekommendation för den ekonomiska politik, som under de senaste åren förts i vårt land.

Ansvaret härför åvilar inte bara det socialdemokratiska partiet utan också bondeförbundet — numera kallat centerpartiet — som under sex år lämnat det nuvarande regeringspartiet sitt livliga stöd.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka remiss av denna proposition till vederbörande utskott.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! De skiljaktiga uppfattningar som förefinnes mellan de olika politiska partierna i Sverige bör inte skymma bort det faktum, att svenska folket i mycket väsentliga ting är enigt. Sverige är ett demokratiskt land med en stark känsla för rättvisa och humanitet. Det är därför inte underligt att vi samstämmigt fördömer vad som under den senaste tiden hänt i Ungern. Utan några ytterligare kommentarer på den punkten vill jag liksom herr Ewerlöf ha givit detta till känna genast i mitt an-

Statsverkspropositionen m. m.

förande, då det ju i varje fall kan tjäna ett opinionsbildande syfte.

Det är onekligen en säregen situation att hålla remissdebatt den 2 juli, och på grund därav förmodar jag att de frågor, som skall behandlas, kommer att ses ur något annorlunda aspekter än vad som är vanligt vid mera normala remissdebatter.

Sverige har, som redan påpekades av vår vördade ålderspresident i hans hälsningsanförande, under ett par månader inte haft någon riksdag. Budgetarbetet fick avbrytas och kommer att slutföras åtskilliga veckor efter det att det nya budgetåret tagit sin början.

Orsaken till denna ovanliga ordning är att den socialdemokratiska regeringen drev fram en riksdagsupplösning med åtföljande val till riksdagens andra kammare i hopp om att erövra majoriteten och genomföra tilläggspensioner, som svenska folket majoritet vid en tidigare folkomröstning inte velat acceptera. Det spelet gav, från socialdemokratisk synpunkt, inte någon egentlig vinst, utan endast en lottsedel, som eventuellt kan ge en, som de menar, vinst, om nu verkligen socialdemokraterna vill utnyttja möjligheten att lotta om en så viktig fråga som tilläggspensionerna. Det blir i så fall ett lotteri som rör sig med de största värden som någonsin förekommit i ett sådant sammanhang. Ett lotteris egentliga mening är ju att slumpen skall avgöra vem som skall bli vinnare, och det är i högsta grad anmärkningsvärt om en ansvarig regering verkligen kan reflektera på att låta slumpen avgöra en fråga av sådana mått som den om tilläggspensionerna. Svenska folket är visserligen intresserat av spel i olika former, men jag betvivlar att man vill ha mera spel infört i riksdagen än de schackpartier som på lediga stunder förekommer i sällskapsrummen.

En av de mest beklagliga aspekterna i detta sammanhang är den roll som kommunisterna kommer att spela, eftersom socialdemokraterna måste förlita sig på de sex kommuniströsterna för att kunna få till stånd en lottning. Var och en kämpar för sina idéer och intressen,

och ingen torde förmena socialdemokraterna att arbeta för obligatoriska tilläggspensioner, men om partiet inte lyckats få majoritet för genomförandet av dylika tilläggspensioner, så får man väl vänta med beslutet tills den åtrådade majoriteten uppnåtts eller man vunnit förståelse på annat sätt.

Den stora skillnaden mellan centerpartiets och socialdemokraternas grundåskådningar har kommit till allt klarare uttryck under senare tid. Samarbetet i koalitionsregeringen var gott och ledde till för vårt land lyckosamma resultat. Under denna tid skapades en fast majoritet, som kunde hålla inflationen tillbaka och genomföra vissa trygghetsåtgärder. Trots att ansträngningarna till stor del fick inriktas på att hålla tillbaka inflationen var det dock en tid av framåtskridande för vårt land. Till detta bidrog också t. ex. att jordbrukarna visade återhållsamhet genom att ingå ett treårsavtal, som i sin tur ledde till att avtalsperioderna i allmänhet förlängdes till nytta för lugnet på arbetsmarknaden.

Nu har situationen väsentligt förändrats. I ett stort antal länder har arbetslösheten börjat bli oroväckande stor. I Förenta Staterna finns nu sex å sju miljoner arbetslösa, d. v. s. 7,5 procent av den arbetsföra befolkningen, mot 4 procent i fjol. Canada har ännu större arbetslöshet, och även i en rad andra länder har arbetslösheten börjat bli besvärande. I Sverige har vi ännu inte haft några större problem, men tendenserna på detta område är dock ganska oroande. I mars—april hade vi 59 000 arbetslösa, vilket är 17 000 flera än vid samma tidpunkt förra året. I maj månad hade siffran sjunkit till 42 500, eller 13 000 fler än motsvarande tid år 1957. Tyvärr innehåller också tidningarna då och då oroande uppgifter om företag som varslar om inskränkning eller nedläggning av driften. Om man därtill lägger vissa andra oroande företeelser på utlandsmarknaden, är det uppenbart, att det ekonomiska läget väsentligt förändrats, varför det följaktligen krävs andra åtgärder än dem som företagits under

Statsverkspropositionen m. m.

den tid då översysselsättningen var ett stort problem. I stället för restriktivitet torde det bli nödvändigt att lätta på de dämpande åtgärder som tidigare införts. Med hänsyn till den utveckling som skett är det uppenbart, att riksbankens s. k. julikupp förra året att höja räntan var en felspekulation.

Den principiella inställningen i centerpartiet är, att vi inte har råd till arbetslöshet. Arbetslöshet betyder lägre produktion och därmed lägre levnadsstandard för oss alla. Vi i centerpartiet har alltid strävat efter en hög och jämn sysselsättning. Dessa strävanden kom kanske mest markerat till uttryck för 25 år sedan i 1933 års krisuppgörelse. Dessa principer har sedan alltid tillämpats från vår sida och kommer också i fortsättningen att tillämpas.

För att förhindra arbetslöshet kan man inte nöja sig med att tillgripa sådana åtgärder som arbetslöshetsunderstöd och andra dylika hjälptåtgärder, utan vi kan väl alla i stort sett vara eniga om att man i första hand bör anlita de normala vägarna för att skapa arbetstillfällen, d. v. s. underlätta näringslivets möjligheter att driva företagen lika intensivt som tidigare.

I den förändrade situation som nu har uppkommit anser jag det angeläget att framhålla centerpartiets principiella inställning till vad som har förekommit under koalitionsregeringens tid. Det finns ingen anledning att ta upp någon polemik på den punkten. Dessa saker har diskuterats otaliga gånger tidigare. Vi medverkade till åtgärder som vi ansåg vara nödvändiga för att förhindra en inflation, och dessa är vi fortfarande beredda att försvara, men jag vill betona att vi i centerpartiet betraktar en rad av de åtgärder, som genomfördes under den tiden, såsom temporära. Vi anser att dessa åtgärder, så snart andra förhållanden har inträtt, bör tas tillbaka. Vi är inte vänner av statliga ingripanden. Sådana ingripanden kan göras vid starkt inflationshot eller under andra liknande förhållanden, men de bör också avskaffas så snart möjligheter därtill ges. Frågan är nu vad den andra koalitions-

partners, det socialdemokratiska partiet, kommer att säga på den punkten. Är man villig att avge samma principdeklaration på den sidan som på centerpartiets sida?

Ett genomgående drag i centerpartiets politik är att vi vill bygga på enskild företagsamhet. Av företagsformerna är det framför allt de mindre företagen vi har slagit vakt om, och vi anser att dessa bör användas i alla de fall där det är möjligt och ekonomiskt försvarbart. De mindre företagen ger sina utövare större arbetstillfredsställelse, i det att de får mera kontakt med arbetet och även får tillfälle att se slutresultatet i dess helhet. Den tekniska utvecklingen har medfört att en rad serviceyrken, som i regel drivs i småföretagsamhetens form, har fått allt större omfattning. Dessa yrken fordrar en allsidig yrkesskicklighet och utövas högst individuellt. Någon bandindustri eller liknande arbetsformer kan i sådana fall inte förekomma. Trots att en del mera hantverksbetonade sysselsättningar har försvunnit är det dock åtskilligt som fortfarande utförs under samma mera hantverksmässiga former som tidigare. Inom byggnadsindustrin kan man nämna målning, elektriska installationer, rörmokeri och liknande sysselsättningar. Bland småföretagens näringsgrenar bör man vidare observera trädgårdsnäringsringen, handel, åkerier och likaså fisket. En rad av sådana arbeten utförs fortfarande i småföretagsamhetens form. Många av dessa näringar kämpar med stora svårigheter, och det är önskvärt att man på allt sätt underlättar deras verksamhet. Några av de åtgärder som i första hand är lämpliga att tillgripa är att man sänker räntan ytterligare, att man lättar på kreditrestriktionerna och att man tar bort den extra företagsbeskattningen. Även skattesänkningar på en del andra områden, som berör denna företagsamhet, är synnerligen angelägna.

Jag erinrar mig att finansministern i något sammanhang har talat om att den extra företagsbeskattningen skulle kunna försvinna, men han ville samman-

Statsverkspropositionen m. m.

koppla detta med införande av tilläggs-pensioner. Jag kan inte finna att dessa båda saker har någonting gemensamt. Om vi genomförde en extra företagsbeskattning i krisbekämpande syfte, så finns det inte något som helst skäl att behålla denna extra företagsbeskattning i den förändrade ekonomiska situation som vi nu har. Det verkar emellertid även på andra områden som om regeringen skulle stå tvekande inför vissa åtgärder därför att den inväntar att tilläggs-pensionerna skall komma att genomföras. Nu vet man inte hur det kommer att gå med den saken, och jag anser det inte välbetänkt att föra en sådan politik att man har blicken riktad enbart framåt, mot att någonting så pass ovisst skall genomföras i framtiden.

Det finns exempel på angelägna åtgärder som vi diskuterar mycket ofta men som inte har blivit genomförda. Jag vill nämna frågan om hur vi skall främja det personliga sparandet. Trots att riksdagen flera gånger har påpekat hur angeläget det är att denna fråga löses har vi ännu inte sett till några åtgärder på den punkten.

Finansministern talar vidare om vissa åtgärder för att reducera arbetslöshet, och jag skall citera något av vad han har sagt på den punkten i statsverkspropositionen: »Regeringen har även i övrigt i sysselsättnings-syfte medverkat till en punktvis ökning av byggnads-verksamheten. Sålunda planeras en fördubbling av yrkesskolebyggandet, och förslag förelägges den nu sammanträdande riksdagen om ett väsentligt utvidgat byggande av pensionärshem under den kommande hösten och vintern. Den tendens till minskade byggnadsinvesteringar inom industrien som nu framträder torde i viss utsträckning kunna motverkas genom att en del av de tidigare nämnda investeringsfonderna får tas i anspråk.» Det är gott och väl, och jag har ingen anledning att anmärka på detta, men jag vill göra en kommentar: Varför sägs det inte någonting om ett annat mycket angeläget område, som det finns anledning att använda pengar och arbetskraft till, näm-

ligen vägväsendet? Man talar om industriens investeringsfonder, men det finns väl också väsentliga fonder som är avsedda för att användas till förbättring av våra vägar. Vi vet också att det finns ett mycket angeläget behov på det området. Den alltmer växande trafiken kräver att vi får betydligt bättre vägar både för att minska antalet av de trafikolyckor, som förekommer i alltför stor utsträckning, och för att vinna en bättre ekonomi genom att fordonen slipper besvärigheterna med de i många fall rätt dåliga vägar som vi nu har. Jag tycker det är förvånande att man inte framhållit hur angeläget det är att förbättra vårt vägväsen. Detta är kanske så mycket mera anmärkningsvärt som bostadsbristen, som det däremot talats om, huvudsakligen föreligger i de större städerna. Vägarna är visserligen av betydelse för hela vårt land, men det bör beaktas att det väl först och främst är landsbygden som har intresse av att vägarna förbättras.

I samband med denna fråga, som är tämligen landsbygdsbetonad, vill jag också framhålla att jag inte kan acceptera regeringens inställning i övrigt till vårt jordbruk. Regeringen verkar obenägen att vidta åtgärder som verkligen skulle kunna lösa de besvärliga problem som föreligger på det området. Jag skall emellertid inte ytterligare gå in på de frågorna, eftersom jag vet att en annan talare från mitt parti kommer att närmare behandla den saken. Jag vill dock påpeka att läget för jordbrukets vidkommande väsentligt har försämrats. Från sakkunnigt håll har framhållits att realvärdet av jordbrukets produkter under den tid, som treårsavtalet löpt, har sjunkit med 7 procent, under det att reallö- nerna för andra grupper har stigit. De kvartalsvis beviljade subventionerna löser inte jordbrukets problem. Man måste säkert vidtaga mera radikala åtgärder, om man skall komma fram till en lösning.

Jag har ingen anledning att speciellt kommentera vad som sagts om det väst-europeiska frihandelsområdet. Vi är väl alla angelägna om att ett sådant kom-

Statsverkspropositionen m. m.

mer till stånd. Men jag vill i det sammanhanget betona att man inte bör glömma bort de beredskapsmotiv som ingick i 1947 års jordbruksbeslut.

Efter dessa reflexioner om det allmänpolitiska läget skulle jag vilja säga några få ord om den budget som framlagts. Det finns kanske inte så mycket att yttra nu, eftersom vi redan har haft en debatt i år om budgeten för det budgetår som började i går. Den nu framlagda budgeten innebär inte så stora ändringar. Har det skett någon förändring är det väl snarast till det sämre. Det formella överskott, som räknats fram, har blivit något mindre när det gäller driftbudgeten. Jag vet inte, om man kan instämna i vad finansministern säger om att det inte ligger något mer oroande i att en statlig upplåning sker, så att statsskulden växer. Det är möjligt att det förhåller sig så. Men jag vill erinra om att det inte var länge sedan finansministern och riksdagen hade en bestämd strävan att få inte bara driftbudgeten utan även totalbudgeten balanserad. Jag tror inte att det innebär någon anmärkning mot någon — jag kanske t. o. m. kan få ett instämmande från de ansvariga — om man konstaterar att budgeten ingalunda är stark. Den marginal på 24 miljoner, med vilken budgeten räknar, är så pass liten att man inte med någon som helst säkerhet kan förmoda att den kommer att hålla. Så stora summor som vi rör oss med, får vi räkna med att slutresultatet kan komma att ligga mycket långt utanför denna marginal på 24 miljoner kronor. Fluktuationerna kan naturligtvis gå i båda riktningarna, men tyvärr måste vi befara att budgetutfallet slår i negativ riktning. Med tanke på vissa möjligen diskutabla punkter i budgeten får vi väl närmast göra oss beredda på att en underbalansering kommer att uppstå. Budgeten tål i varje fall knappast mer än en vindpust förrän den blir underbalanserad.

Kanske ännu mer oroväckande ter sig framtiden i fråga om utvecklingen de närmaste åren. Automatiska utgiftsstegringar på minst 300 miljoner kronor om året förefaller sannolika, säger finans-

ministern. Det är olika faktorer som i det fallet spelar in. Det säges i propositionen att »gjorda överslagsberäkningar visar, att — såvitt nu kan bedömas — totalbudgetssaldona för budgetåren 1959/60 och 1960/61 vid ett 'normalt' konjunkurläge torde komma att ge ännu större underskott än vad som kalkylerats för nästa budgetår».

Det säges i statsverkspropositionen att det är angeläget att minska klyftan mellan statens inkomster och utgifter, och det har i det sammanhanget hänvisats till den besparingsutredning som tillsatts. Jag hoppas att besparingsutredningen verkligen skall kunna åstadkomma någonting, men jag vill tillägga att dess arbete i och för sig inte utgör något som helst skäl för regeringen att inte söka vidtaga alla tänkbara åtgärder redan innan den framlagt några förslag. Vi bör alltså inte tillämpa det vanliga systemet att inte göra några större förändringar på grund av att frågan ligger under utredning. Allt bör göras för att åstadkomma besparingar redan nu.

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt kommentera valresultatet i någon större utsträckning. Men jag vill naturligtvis inte vara oartig mot herr Ohlon, utan jag skall svara honom på vad han yttrade i detta sammanhang.

Han nämnde det »s. k.» centerpartiet och sade att det var ett lustigt namn. Då herr Ohlon använde uttrycket »s. k.» vill jag ge honom en rent saklig upplysning. Namnet har beslutats på en årsstämma som partiet höll, och jag förmodar att herr Ohlon anser att det är i enlighet med fullt demokratisk ordning att ett parti självt beslutar om det namn som det önskar ha. Jag har ingen som helst anmärkning mot de namn som de andra partierna använder, och herr Ohlons parti får gärna för mig heta folkpartiet, även om utvecklingen tyder på att det namnet blir allt mindre befogat.

Vi fick ytterligare en liten vänlighet från herr Ohlon, då han sade att centerpartiet är ännu mer konservativt än högern, och vi har hört detsamma från folkpartiledaren, som i ett tal i Uppsala

Statsverkspropositionen m. m.

förklarade att centerpartisterna inte vet skillnaden mellan center och högerytter. Nu vill jag säga, att i dessa fotbolls-världsmästerskapstider kanske man kan förstå herr Ohlins associationer i det fallet med tanke på den högerytter som spelade i det svenska laget. Det var väl hans farlighet som herr Ohlin närmast tänkte på, då han såg herr Hedlund som högerytter i det politiska spelet.

Nu beror det ju väldigt mycket på var man själv befinner sig när man bedömer någonting som center, höger eller vänster. För något år sedan sade folkpartiledaren, att folkpartiet står till vänster om socialdemokraterna, och då är det ju klart att hela kedjan i övrigt står till höger, men då kan man ju också befara att folkpartiet råkar komma ut över sidlinjen in bland publiken och således kommer ur det politiska spelet.

I övrigt vill jag inte göra några ytterligare kommentarer till valet; vi kan ju konstatera att vi fick en glädjande framgång.

Jag skulle däremot vilja säga några ord om en agitation som jag anser inte bör förekomma i fortsättningen, som i demokratiens intresse inte bör användas från något partis sida. Det är vad som sagts om bortkastade röster.

Det är ett demokratiskt intresse att så många som möjligt av det svenska folket gå fram till valurnorna, och det bör vi alltid sträva efter, men om man i agitationen talar om bortkastade röster, får man inte alltid det resultat som agitatorn hoppades på. Man kan aldrig säkert veta hur det kommer att gå. Det agiterades mot centerpartiet i Stockholms och i Uppsala och Södermanlands län. Man sade att röster till centerpartiet var bortkastade, därför att vi inte skulle få något mandat. Det blev emellertid centerpartimandat i alla dessa tre valkretsar. Detta är den ena faktorn som man bör beakta. Jag skulle inte vilja säga att det är bortkastade röster, om man röstar på folkpartiet i Jämtland eller på högerpartiet på Gotland, ty jag anser att en sådan agitation inte bör förekomma. Om ett parti inte går till val, vet man inte var dessa röster kommer att hamna. Man är

inte övertygad om till vilken sida de går, och tyvärr hamnar dessa valmän ofta i den stora gruppen hemmasittare. Därför menar jag att oavsett vad man tror att det nya valsystemet kommer att ge för resultat bör man i demokratiens intresse uppmana alla att rösta och att rösta på det parti som de anser riktigaast.

Det finns också de som för fram det talet, som jag anser fullt befogat, att om man har den uppfattningen att om man skall rösta på ett visst parti men inte får möjlighet till det, blir det en bortkastad röst, om man skall rösta på ett annat parti. Jag anser att det är angeläget att inget parti i framtiden för en sådan här agitation, och jag säger detta därför att det är ett demokratiskt intresse att få ett så stort valdeltagande som möjligt.

Slutligen skulle jag, herr talman, i denna remissdebatt, som i julivärmen inte bör göras alltför lång, bara avslutningsvis till vad jag sagt om vår inställning till statliga ingripanden mot personlig företagsamhet och individuell framåtanda vilja tillägga, att centerpartiet vill på allt sätt främja individens framåtanda och lust till skapande. Grundtrygghet bör finnas, men därutöver bör staten inte mer än oundgängligen nödvändigt lägga sig i medborgarnas rätt att sköta sina egna angelägenheter. Var och en skall i frihet få rätt att arbeta för sina intressen och disponera sina inkomster som han själv vill.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag ansluter mig till det som redan tidigare har sagts, nämligen att man kan vara fundersam om vad som bör framföras i en remissdebatt under varma sommandagar, i all synnerhet som vi har diskuterat de betydelsefullaste av de fortfarande aktuella frågorna redan under värriksdagen. Formellt skall naturligtvis remissdebatten knytas till den förnyade, med B betecknade statsverkspropositionen, men det är väl ganska naturligt att debatten även i övrigt och i mycket stor utsträckning kommer att röra sig kring den politiska situation som uppkommit efter junivalet.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag har för min del lagt märke till de kommentarer som har gjorts från olika partiledares sida rörande valresultatet och tolkningen av detta. Herr Hedlund i centerpartiet t. ex. konstaterade, att de hade haft en stor valframgång rent mandatmässigt och var naturligtvis glad över detta, men han ville samtidigt konstatera, att det politiska inflytandet för centerpartiets del hade minskats. Folkpartiet har minskats med en tredjedel av sitt tidigare mandatantal i andra kammaren, men enligt stämman i Uppsala synes man nu ha sjunkit ned till den nivå, där man nått den rent dominerande rollen i svensk politik. Man drar alltså där samma slutsatser som herr Hedlund gjorde i sitt tal, att ett ökat antal mandat minskar det politiska inflytandet och att ett minskat antal ökar det.

Herr Ewerlöf började debatten med att säga, att om man hade kunnat förutse valresultatet, så hade väl antagligen svenska folket besparats olägenheten med det särskilda valet. Den fråga som föränledde nyvalet har ju nämligen inte blivit klarare efter det att valresultatet har blivit känt. Det ligger väl någonting i det. Samtidigt sade herr Ewerlöf att de partier, som motsatt sig lagstiftning om varje slag av tilläggspension, ökade sitt röstetal, och han förmenade väl att denna utgång av valet måste tolkas så, att det inte var lämpligt att genomföra en lagstiftning om tilläggspensionering. Men trots den ökning i röstetalet, som skedde i junivalet för de partier, vilka är absoluta motståndare till varje lagstiftningsåtgärd på detta område, representerar de inte mer än precis en tredjedel av mandaten i andra kammaren — 77 av 231 — och jag har inte förstått demokratiens innebörd så, att det skulle föreligga någon som helst skyldighet att respektera en minoritet av den storleksordningen på sådant sätt, att man skulle föra pensionsfrågan åt sidan bara därför att alltså en tredjedel av dem, som har beslutanderätten i andra kammaren, är motståndare till en lagstiftning om tjänstepension. Två tredjedels majoritet är ju egentligen kvalificerad majoritet, och det skulle således finnas stora skäl att

föra fram tjänstepensionsfrågan och även räkna med att den skulle kunna lösas, inte med lottens hjälp utan genom en överenskommelse om hur en tilläggspensionering skall utformas. Det är alltså inte högern och centerpartiet som har något avgörande inflytande på hur det slutliga resultatet i tjänstepensionsfrågan skall komma att se ut, utan i stället närmast socialdemokraterna och folkpartiet.

Det är ett riktigt konstaterande som har gjorts i kommentarerna till valresultatet, då man sagt att ingen absolut klarhet har vunnits när det gäller lösningen av tjänstepensionsfrågan. Naturligtvis kan man beklaga att resultatet blivit sådant, eftersom det var majoritet för en sådan lösning man eftersträvade genom upplösningen av andra kammaren och proklamationen om ett nyval. Visserligen har den tidigare majoriteten i andra kammaren mot lagfäst obligatorisk tilläggspensionering enligt regeringsförslaget förbytts i en minoritet, men genom att talmannen inte röstar är ställningen i andra kammaren nu 115 mot 115. I händelse av en fortsatt borgerlig samling mot den eftersträvade lösningen av denna betydelsefulla fråga kan det alltså bli lotten som får avgöra utgången.

Vid början av denna riksdagssession uttalade ju ålderspresidenten här i kammaren sina tvivel på lämpligheten av att låta viktiga politiska frågor avgöras genom lottdragning. Och visst kan man hålla med honom om att lotteri såvitt möjligt bör undvikas i det politiska spelet. Men å andra sidan kan inte frågor, som fordrar ett avgörande, skjutas åt sidan på grund av omöjligheten att säkra erforderlig majoritet för deras lösning. Vi känner ju inte i riksdagen till någonting som heter oavgjort, som ger en poäng åt vardera parten. Ett avgörande måste därför alltid eftersträvas. Och är det så orimligt, att man tolkar valresultatet såsom ett uttryck för önskan om en positiv lösning av frågan om tilläggspensionering? Det är 116 mandat i andra kammaren mot 115, alltså en majoritet. På grund av att talmannen utses från det parti, som representerar önskemå-

Statsverkspropositionen m. m.

let om en lösning av frågan om tilläggs-pensionering, blir mandatställningen 115 mot 115, då talmannen inte röstar. Men det är ju inte bara pensionsfrågan som kan råka i det läget, att avgörandet kommer att hänga på lotten. Avgörandet kan ju komma att få fällas med lottens hjälp vid riksdagsbehandlingen även av andra kontroversiella frågor. Det är väl inte alldeles uteslutet att exempelvis smörfrågan på nytt kan komma i samma läge som under vårriksdagen, nämligen att det i andra kammaren finns en sådan uppdelning att lotten får fälla avgörandet om huruvida det skall vara ett högre margarinpris eller en subventionering, vilken bringar ned priset på mejerismör till en nivå som gör det säljbart i större utsträckning och skapar möjlighet till avsättning av det smöröverskott, som otvivelaktigt föreligger.

Nu har folkpartiledaren gjort utalanden, som väl får tolkas så att han för sin del har den bestämda uppfattningen att det förslag, som folkpartiet lagt till lösning av frågan om tilläggs-pensionering, är det enda riktiga och överlägset alla andra. Att det förslaget inte omfattats med större intresse i det nu avslutade valet än att detta resulterat i förlusten av en tredjedel av folkpartiets mandat, har han inte tolkat så, att folkpartiets inställning kan ha varit felaktig åt båda håll, att en stor del av folkpartiet önskat ett bättre förslag i pensionsfrågan än det som folkpartiledningen presenterat, medan andra inte önskat någon lösning alls, och att de förmodligen är båda dessa riktningar som har lagt sina röster på annat håll i valet och tillfogat folkpartiet det stora och kanske även oväntade bakslag, som resultatet av valet utvisar.

Alldeles omöjligt skulle det väl ändå inte vara att kunna resonera sig fram till någonting, som i varje fall kunde undandra lotten något inflytande vid det slutliga avgörande om utformningen av tilläggs-pensioneringen. Vi kan nämligen från löntagarkåll inte avstå från kravet på en tillfredsställande lösning av pensionsfrågan, som bör sökas genom en påbyggnad av folkpensionen. Den

frågan kan inte skjutas på framtiden, och även om högern och centerpartiet företräder den uppfattningen att samhällets åtgärder i denna fråga bör begränsas till det genom den förbättrade folkpensionen tillförsäkrade grundskyddet och att vad därutöver erfordras måste klaras på frivillighetens väg, så vill jag för min del gärna framhålla att den ståndpunkten möjligen kan vara realistisk så långt den avser de grupper i samhället, som dessa partier i huvudsak representerar, men att den inte kan accepteras såsom en lösning av pensionsfrågan — och långt mindre såsom en tillfredsställande lösning — för löntagarna och framför allt de löntagare, som inte har något slag av tjänstepension.

Jag har den bestämda uppfattningen att utgången av valet ändå innebär en framgång för regeringspartiet, och framgången har vunnits med pensionsfrågan som underlag i valrörelsen. Det skulle väl kunna betraktas såsom underligt, om icke riksdagen skulle beredas tillfälle att på nytt ta ställning till ett förslag avseende en lösning just av frågan om tilläggs-pensioneringen. Vi har inte haft att ta ställning till någonting annat än en principproposition, där man visserligen har angivit vissa riktlinjer för det framtida arbetet med utformningen av pensioneringen, men det har inte varit ett förslag rörande detaljerna. Ursprungligen hade man väl möjligen räknat med att sommarriksdagen skulle presenteras en förnyad proposition också i det ärendet, alltså en principproposition. Det har emellertid regeringen funnit onödigt. Man har ansett sig kunna bespara riksdagen olägenheten att syssla med principerna ännu en gång och har väl räknat med att frågan kommer i ett bättre läge vid den slutliga behandlingen, om det är ett utformat förslag till lösning som presenteras. Det ger ju också ett bättre underlag för en diskussion om de olika detaljer, som ändå en så stor fråga kommer att beröra. Det är inte bara frågan om pensionsålder, pensionsnivå, pensionsavgifter och vilka som skall vara pensionerade, utan det är också många andra betydelsefulla frå-

Statsverkspropositionen m. m.

gor som får lov att ingå i det slutliga förslaget, såsom samordningen med annan socialförsäkring och över huvud taget allt som hör samman med ålderdomsförsörjningen och tryggheten för sådana som behöver trygghet för familjen, om försörjaren av en eller annan anledning inte kan fullgöra sin uppgift. Det är många sådana ting som är aktuella i samband med behandlingen av den stora fråga, som folkpensioneringen och en påbyggnad av denna genom en tilläggs-pension innebär. Jag hoppas följaktligen att det, när det slutliga förslaget lägges på riksdagens bord, skall finnas möjligheter att sakligt diskutera de olika frågor som kommer att beröras i en sådan proposition.

Det är väl naturligt att vid remissdebatten också behandlas de frågor, som den väl egentligen ursprungligen har till uppgift att behandla, nämligen statsverkspropositionen och den ekonomiska utvecklingen, eller rättare sagt den ekonomiska politik som statsverkspropositionen i mycket stor utsträckning bygger på. Det är klart att vi nu har ett bättre underlag för en diskussion om statsverkspropositionen för budgetåret 1958/59, eftersom vi redan har börjat budgetåret och har möjligheter att utnyttja sex månaders erfarenheter sedan statsverkspropositionen lades på riksdagens bord i början av januari. Helt naturligt kan erfarenheterna av den utveckling, som skett under dessa sex månader, läggas till grund för en bedömning av våra möjligheter att hålla den först framlagda budgeten eller att vidtaga de justeringar som är nödvändiga för att få ett resultat som håller.

Jag tror inte att det är så stor mening med att upprepa alla de miljonsiffror, som redan valsat runt i debatten. Det är inte så lätt att få en sammanfattning av vad som egentligen ligger bakom alla dessa siffror när de tages ur olika sammanhang och nämnes i olika sammanhang. Det enda man har att ta fasta på är väl det lånebehov som föreligger. Den ökning av statsskulden som kan beräknas, alla omflyttningar och bokförings-transaktioner, som eljest förekommer,

tror jag inte vi har möjlighet att bedöma uteslutande med ledning av de anföranden som hållits och de försök som här gjorts att läsa oss till någonting i de handlingar som presenterats.

Jag vill endast för min del konstatera att i de anföranden som hållits, har man sorgfälligt undvikit att nämna någonting om de stora utgifter, som ligger dolda i de miljonbelopp, som icke är egentliga statsutgifter utan som är ett stöd åt framför allt bostadsproduktionen. Under de senaste åren har ju staten ändå för bostadsändamål utlånat mellan 700 miljoner kronor och 1 miljard kronor om året. Det är pengar, som lägges ned i produktiva nyttigheter, och det kan väl inte betraktas som någonting farligt att staten lånar pengar för att i sin tur låna ut dem igen på förmånliga villkor till bostadsproduktionen. Vi har också lånat upp pengar, som lägges ned i kraftverksbyggen. Jag förmodar att kostnaderna för dessa byggen rör sig mellan 300 och 400 miljoner kronor om året. Plockar man bort dessa självklara ting, som icke hör samman med statens egentliga utgifter, kommer vi ju till helt andra tal när vi diskuterar det gynnsamma eller ogynnsamma utfallet i statsbudgeten. Vi kommer ned till det tal som herr Ewerlöf snuddade vid, nämligen att diskussionen egentligen rör 300 à 400 miljoner kronor, där det kan vara litet oklart om det är underskott eller ej.

Vi har diskuterat valutareservens otillräckliga storlek. Den har stått relativt stilla under ett flertal år. Under föregående år minskade den emellertid, och under innevarande år har den minskat ytterligare, till och med något kraftigare än under motsvarande tid föregående år. Det är väl ingen som har den uppfattningen, att vi har en valutareserv som är tillfredsställande för att utgöra en buffert, om exempelvis förhållandena på utlandsmarknaden skulle försämrans i sådan utsträckning att vi inte skulle kunna exportera varor i den omfattning som erfordras för att betala den stora import, som vi delvis har behov av och som delvis är överansträngd på grund

Statsverkspropositionen m. m.

av den starka köpkraft som ändock finns inom samhället. Det enda man i detta sammanhang kan konstatera är, att det inte förefaller som om våra egna politiska åtgärder hade så stort inflytande på våra möjligheter att hävda oss utomlands. Åtgärderna hör mera samman med hemmamarknaden. Oavsett vilka åtgärder vi vidtar får vi förmånen av en god konjunktur på utlandsmarknaden, om en sådan över huvud taget existerar. Föreligger det en dämpning på utlandsmarknaden, får vi kännning av den, även om vi vidtagit säkerhetsåtgärder för att på ett eller annat sätt kunna möta en sådan konjunktur.

Nu läser vi i den reviderade nationalbudgeten för år 1958 att man räknar med en försämring, inte så stor försämring procentuellt sett men omräknat i miljoner kommer det att röra sig om ganska stora belopp. Det säges att vi kan befara att hälften av den nuvarande valutareserven förbrukas under året, om det går riktigt illa. Det är klart att detta ur många synpunkter är mer än beklagligt, eftersom vi inte vet när vi har möjligheter att bygga på den igen.

Hittills har vi väl ändå all anledning att konstatera, att vi haft mycket goda konjunkturer och att det rätt mycket god sysselsättning. Den har visserligen mattats något under innevarande år, men trots de siffror som nämnts beträffande arbetslösheten är det väl ändå så, att konjunkturen fortfarande kan betraktas som relativt god. Vissa åtgärder måste vidtas för att möta en ytterligare avmattning, som väl förmodligen inte inträffar under sommarmånaderna men som vi måste vara beredda på kan komma att inträffa under hösten. Nu förhåller det sig, som alla känner till, på det sättet att vi har mycket stora behov av arbeten hemma; vi behöver bygga flera skolor, sjukhus och vägar. Det är bara fråga om att dels kunna planera dessa arbeten och dels skaffa de pengar som behövs för att kunna hålla dem i gång. Även om man är motståndare till statliga ingripanden på olika punkter som herr Bengtson sade, tror jag nog att vi i en sådan situation måste acceptera

nödvändigheten av ett statligt ingripande för att vi skall ha möjlighet att bemästra en konjunktur, som möjligen kan vara i nedåtgående riktning.

Jag har ingenting annat att säga beträffande detta avsnitt i remissdebatten än att vi för vår del räknar med att regeringen skall vidta alla de åtgärder som är möjliga att vidta för att säkra sysselsättningen. Jag delar herr Bengtsons uppfattning att vi inte har råd att ha arbetslöshet, ty arbetslöshet betyder minskad produktion och detta betyder också minskade möjligheter till konsumtion för dem, som drabbas av arbetslöshet, och minskade sysselsättningsmöjligheter.

En fråga, som en smula berörts i remissdebatten och som enligt vad herr Bengtson omtalade kommer att tas upp i ett senare anförande från centerpartihåll, är frågan om jordbrukets problem. Jag tror att herr Bengtson har rätt i att när siffrorna kan presenteras visar antagligen resultatet en försämring under de senaste åren, som går stick i stäv mot den allmänna utvecklingen — medan man talar om en reallöneförbättring för löntagarna, måste man förmodligen tala om en realförsämring för jordbrukarna. Vilka åtgärder som bör tillgripas för att klara detta problem, har vi inte möjligheter att diskutera i dag, men jag är för min del alldeles övertygad om att man inte löser problemet genom att höja margarinpriset med 50 öre och kan klara det hela genom att på ett eller annat sätt stimulera mjölk- och smörproduktionen. Antagligen är det andra åtgärder som behöver vidtas för att nå det resultat, som jordbruksuppjörelsen ursprungligen avsåg, nämligen att säkra jordbrukarna en inkomstutveckling, som kan grundas på den allmänna utvecklingen i samhället och som kan baseras på genomsnittsinkomsten för industriarbetare.

Jag vill i detta sammanhang förklara att jag inte har någon tanke på att socialdemokratien skall svika uppjörelsen. Vi har ingenting emot att diskutera de åtgärder som är nödvändiga för att klara problemen, men jag tror att vi kan

Statsverkspropositionen m. m.

vara överens om att det vid en vikande konjunktur på världsmarknaden är stora svårigheter förknippade med att säkra en avsättning av det överskott, som jordbruksnäringen ändå frambringar, och framför allt att vinna avsättning för detta överskott till sådana priser, att de ger jordbrukarna den inkomst, som de enligt jordbruksuppgörelsen skall vara tillförsäkrade.

Herr talman! Jag har intet ytterligare att tillägga.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara yttra några få ord med anledning av vad herr vice talmannen hade att säga i anslutning till mitt tidigare anförande. Jag efterlyste en förklaring från regeringens sida om hur man bedömde det nya valet och resultatet. Jag förstår att det besked jag nu fått kommit från en så framstående regeringsadjunkt, att det kan betraktas såsom det auktoritativa beskedet i frågan. Jag lyssnade noga och fann, att det ju var åtskilligt mer differentierat än det man har kunnat utläsa av vissa andra uttalanden. Men det föreföll som om herr Strand ändå till sist stannade vid att går det inte på annat sätt, så anser man att det inte finns något som talar emot att man utnyttjar situationen och tar lottchansen. Jag skulle nu för min del alltså jämt vilja tro, att under resans gång fram till den tidpunkt, när detta skulle komma att sättas i scen, kommer man till en annan uppfattning i det hänseendet. Ty det är väl otvivelaktigt så, att inget parti skulle skadas mer än regeringspartiet självt, om man verkligen sätter detta i scen och genomför ett beslut, som innebär ett disponerande av landets tillgångar för många generationer framåt eller snart sagt för en oöverskådlig framtid. Om detta kan man inte vara beredd att träffa beslut på sådana grunder.

Vad jag totalt saknade i herr Strands yttrande på denna punkt var varje uttryck för att man känner sig besvärad av att situationen ju dock är den att

man behöver ta i anspråk de fem kommunalråd, som är kvar i andra kammaren, och att de kunna nya mandat i väsentlig mån är att tillskriva ett lån av röster från kommunisterna. Jag tycker att även detta är en faktor som måste tas med i ekvationen, när man bedömer hur långt man är beredd att fresta den situation, som nu siffermässigt föreligger.

Vad herr Strands budgetresonemang beträffar vill jag bara framhålla, att också jag mycket väl förstår värdet av vad man lånar pengar för — man lånar för bostadsbyggande, man lånar för kraftverk o. s. v. — men vad det till sist kommer an på är totaliteten, storleken av det belopp som man måste uppta genom lån och i vad mån den kan sägas ligga inom resurserna eller i vad mån den kan tänkas föra med sig bristande balans i vår ekonomi. Det är det senare alternativet jag menar att det pekar hän mot med alla de konsekvenser som det i sin tur för med sig.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strand yttrade vid sina reflexioner i pensionsfrågan, att i andra kammaren är endast en tredjedel motståndare till den lagfästa pensionen. Det kan vara riktigt på ett sätt. Men läget är inte särdeles klart, ty det har rått så stora motsättningar mellan folkpartiet och socialdemokraterna, så att det socialdemokratiska förslaget dock fällt. Frågan är då: Var står folkpartiet i pensionsfrågan och var står socialdemokraterna?

Herr Strand säger vidare att det här gäller en fråga som fordrar avgörande. Det är möjligt att det finns de som har den åsikten, men vi kan också säga att när vi nu har klarat det viktigaste, tryggheten genom folkpensionerna, så är det inte uteslutet att man gärna kan låta frågan om tilläggspensionerna vänta. Herr Strand konstaterar, att det också kan finnas andra frågor, som kan fordra avgörande genom lotten, t. ex. av sådan karaktär som smörfrågan i vå-

Statsverkspropositionen m. m.

ras. Jag tror inte, herr Strand, att det är så lämpligt att man beslutar i pensionsfrågan på samma sätt som man i våras gjorde beträffande smörfrågan. Jag kan nämligen inte tänka mig, att man skulle kunna besluta om pensioner kvartalsvis. Jag tror inte att det är någon som vill göra det. Dessa frågor har helt olika proportioner.

Till sist vill jag säga, att det är riktigt att en femtioöring inte löser några problem för jordbrukets del. Jag tror att det är flera samverkande faktorer som måste till för att lösa problemen. Det hade emellertid varit lämpligt att tillmötesgå det önskemål som framfördes från förhandlingsdelegerades sida om en höjning med femtio öre av margarinpriset.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Under gårdagen ställde herr Ohlon en fråga till mig, som väl var mera skämtsam: »Skall du försvara regeringen den här gången också?» Jag lämnade inget svar på det. Nu vill herr Ewerlöf tolka mitt anförande som om jag fört regeringens talan. Det vill jag gendriva. Jag har inte framfört någonting för regeringens del. Jag förmodar att någon representant för regeringen kommer att göra det. Jag har uttalat min egen uppfattning om de slutsatser man bör dra av valresultatet, och jag har inte ansett mig ha möjlighet att suspendera kommuniströsterna i andra kammaren i detta sammanhang. Jag kan för min del inte anse, att de på något sätt är smittade när det gäller pensionsfrågan. Flertalet representerar löntagare som är lika intresserade av den lösning av pensionsfrågan som de socialdemokratiska löntagarna. När det alltså just gäller pensionsfrågan tycker jag att herr Ewerlöf och hans meningsfränder i övrigt kan bortse från att sex av de röster som stöder ett sådant förslag tillhör kommunisterna.

Till vad herr Bengtson sedan var inne på vill jag bara säga, att jag inte hade någon anledning att blanda in folkpar-

tiet i resonemanget, utan jag kommenterade bara vad herr Ewerlöf sade, då han talade om att högern och centerpartiet, som var motståndare till varje slag av tilläggs pensionering genom lagstiftning, har ökat i röstetal.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Som första talare på regeringsbänken kanhända jag skulle börja med att framföra en gratulation till herr Bengtson och hans parti med anledning av det nyligen genomkämpade valslaget. Centerpartiet har ju, befriat från regeringsbestyren och ansvaret och svårigheterna, onekligen framstått såsom det här valets segerherre. Jag skall också gärna överrätta en blomma till herr Ewerlöf. Även högerpartiet har ju haft framgångar. Herr Ewerlöf representerar nu det ledande oppositionspartiet här i kammaren och herr Hjalmarson i medkammaren, vilket kanhända kommer att innebära ett tvång för herr Hjalmarson att göra en viss stiländring i sitt allmänna uppträdande.

Vad det sedan gäller herr Ohlon och folkpartiet, kanske det är litet svårare att framföra gratulationer. Herr Ohlon själv presenterade ju resultatet av valet som ett svidande nederlag, men med understrykande av vad herr Strand nyss sade har vi ju undervisats de senaste dagarna om att man även kan gå till segrar, trots att de kan framstå primärt som nederlag. Det göres ju gällande, att folkpartiet numera har ett starkare inflytande än tidigare. Jag är tillräckligt osjälvisk för att för min egen del säga, att jag önskar folkpartiet lycka till på den här vägen även i kommande valrörelser. Det kan ju innebära, att herr Ohlon får glädjen att erhålla ett alldeles abnormt och oväntat politiskt inflytande i denna kammare och i vårt politiska liv.

När jag lyssnat till de tre oppositionsledarna, har jag inte kunnat undgå att göra reflexionen, att man, som jag tycker, på litet onyanserat grunder faller bilan över det sätt att arbeta som riksdagen ändå konstitutionellt och grundlagsmässigt har. Det är ju klart att ingen är glad över och intresserad av att tjäns-

Statsverkspropositionen m. m.

teptionsfrågan avgöres genom en lottning i sista omgången, men man får ändå inte se bort från att om vår riksdag skall fatta ett beslut och man icke kan fatta det på andra vägar, finns det ju vissa i konstitutionen uppdragna linjer för att riksdagen i alla fall skall vara beslutför. Man kan således vara hur antiinställd som helst emot tanken på att denna livsviktiga fråga skall avgöras genom lotten, men jag förmenar, att man inte kan utdöma detta förfarande, om ingen annan väg står öppen.

Jag har nog personligen också den uppfattningen att, oavsett hur den här frågan kommer att avgöras, kommer affekterna och känslorna emot lösningen att vara mycket mera nedtonade, sedan det, som det heter, har runnit en del vatten under broarna och sedan någon tid har gått. Herr Ewerlöf och hans partivänner var, kanske inte i samma utsträckning och i lika hög grad, men ändå utomordentligt prononcerade motståndare till den obligatoriska sjukförsäkringen, och det var inte någon måtta på alla de olycksspådomar som högern kom med, när den reformen sattes i verket. Jag tror inte att herr Ewerlöf eller hans partivänner i dag är beredda att skriva under på att profetiorna var riktiga. Jag tror inte heller att man har att förvänta någon motion från deras sida om en återgång till det gamla systemet i fråga om sjukförsäkringen.

Nu behöver man ju, såsom statsministern har framhållit i ett offentligt uttalande, inte stänga alla dörrar. Jag finner en inkonsekvens i resonemanget att så starkt bomma igen om sig och hänga sju lås på dörren och samtidigt i starka ordalag fördöma tanken på att man genom en lottning i sista hand avgör denna fråga. Herr Ohlon presenterade sin uppfattning på det sättet, att det nu tarvas statsmän och statsmannakloket för att klara denna situation. Jag kan hålla med honom om det. Men de egenskaperna skall ju inte a priori vara till finnandes bara på den ena sidan. Skall man göra anspråk på att vara objektiv, bör man väl ha rättighet att efterlysa dessa egenskaper på två håll, om en uppgörelse skall träffas. När de omedelbara affek-

terna efter valrörelsen och den naturliga besvikelse som folkpartiet känner har minskats och folkpartiets rädsla i någon mån har nyanserats, tror jag att det skall finnas en möjlighet att diskutera, att låta även statsmannakloket i herr Ohlons parti blomma upp. Då får vi hoppas att vi kommer dithän att detta i och för sig odiskutabelt tänkbara men föga önskvärda sätt att lösa en viktig fråga inte behöver bli en praktisk realitet.

Efter detta, herr talman, skall jag säga vad jag egentligen har på hjärtat. Det är en kommentar till den budgetslutreglering som har presenterats riksdagen. Om jag försöker erinra mig alla de debatter av remisskaraktär som vi har haft under åren — nu är det en extra debatt — har jag svårt att finna annat än att oppositionens tongångar i stort sett har varit ganska ensartade. Det har varit en utpräglad jeremiad över misskötseln av samhällets finanser, det har varit kravet på att man skall »sanera statens affärer», och detta tal har varit inmängt med dystra spådomar om utvecklingen. För dagen har man väl egentligen inget annat att se tillbaka på än det gångna året, 1957. Hittills har man endast ekonomiska data för de fyra å fem första månaderna under 1958. Den nationalbudgetprognos, som har serverats för 1958, är en prognos som alla andra. Så mycket vågar jag ändå hävda, att även om vi, som jag också tror och tror ganska bestämt, seglar ut i ett konjunkturpolitiskt mera pressat läge än tidigare, är vårt utgångsläge inte det allra sämsta. Det sistförflutna året har varit ett bra år i Sveriges ekonomiska historia. Vi ser tillbaka på en produktionsstegring rent allmänt av 3,5 procent. Det är inte enbart de offentliga investeringarna som svarar för detta, ty även industriproduktionen visar en stegring på 3,5 procent, om man renodlar den. När det gäller att förmera nationens resurser representerar 1957 ett av de allra bästa åren under efterkrigstiden. Vi kan även avläsa, att det gångna året präglades av en stark investeringslust trots den så många gånger omtalade företagsfientliga ekonomiska politiken från centralt håll. Det är en investeringsökning av 3 procent, som står emot en

konsumtionsökning på 2 procent. Investeringarna har tagit mer än konsumtionen. Denna sak förtjänar att understrykas.

Lageruppbbyggnaden har varit god. Valutareserven visade en mindre avtappning 1957. Ser vi denna lilla avtappning emot den lageruppbbyggnad som skedde, kan vi nog säga att den får tas med ett ganska stort lugn. En valutareserv kan redovisas såsom valutatillgångar i riksbanken och affärsbankerna. Den kan också redovisas som en ökad lagerbehållning. I det sista avseendet kännetecknades ju 1957 av en stark lageruppbbyggnad, inte beroende på att vi icke kunde sälja, utan såsom en rent självständig faktor. Vi ökade exporten med 10 procent under 1957 i förhållande till 1956. Vi ökade även importen med 10 procent. Utrikeshandeln har väl aldrig blommat så som under 1957 med de ekonomiska fördelar detta onekligen har för folkhushållet. Vi hade en inkomstökning i lugnare takt än tidigare, och vi hade bättre balans på arbetsmarknaden än tidigare.

Vi hade en prisstegring som — det är jag den förste att erkänna — är stor. För kalenderåret 1957 redovisades den till mellan 4 och 5 procent. Tar man sista tolvmånadersperioden, blir ökningen någon procentenhet större. Men en tredjedel av prisstegringen är betingad av de medvetna åtgärder som detta hus har beslutat i form av punktskatter, energiskatter och annat — inkomstförstärkningar som har varit nödvändiga för att klara bl. a. utbyggnaden av atomenergien, för att klara försvaret. Dessa inkomstökningar för staten har fått slå igenom på konsumentpriserna, och det kan naturligtvis innebära argument för ökade löner vid den förhandlingsomgång som vi väntar vid årsskiftet.

Jag har tidigare i andra kammaren gjort mig till tolk för den uppfattningen — och jag skall gärna göra det även i denna kammare — att sakligt sett bör den effekt på konsumentpriserna, som är en direkt följd av indirekta skatter, beslutade av riksdagen, exkluderas från en diskussion om kompensationskrav i

Statsverkspropositionen m. m.

kommande löneförhandlingar. Jag vågar säga detta därför att jag tror att våra löntagarorganisationer skall vara tillgängliga för det rent sakliga resonemanget, att om vi beslutar oss för att satsa så och så mycket mera på grund av att vi önskar ett starkt försvar, och om vi beslutar oss för att satsa så och så mycket mera för att få chansen att utbygga våra kraft- och energiresurser på atomkraftens oexploaterade område, är det ingenting som vi samtidigt skall kompensera oss för. Det är beslut, vilkas konsekvenser vi får ta. Därför menar jag att det naturligtvis tarvas mycket av upplysning — kanske oförskräckt upplysning. Men sakligt sett bör väl vär prisstegring, i den mån den skall vara underlag för kompensationsanspråk, kunna inskränka sig till två tredjedelar av den redovisade höjningen av konsumentprisindex. Under sådana förhållanden finner man, att prisstegringen inte har gått snabbare i vårt land än i Amerika, i England och i Västtyskland, d. v. s. de stora länder, som är våra konkurrenter på världsmarknaden.

Om jag sedan tittar litet på år 1958 med alla de reservationer, som man får lov att göra när man har bara fyra å fem månader av ekonomiska data bakom sig, är det en sak som jag nog bör understryka: det är den alldeles påtagliga investeringsvilja, som fortfarande tycks vara en realitet inom det privata näringslivet. Om vi skall tro på de enkätundersökningar, som har skett, är det tvivelsutan så, att vi på den privata sidan räknar med en större investeringsaktivitet under 1958 än vi räknar med på den offentliga sidan. Nu tillhör jag inte dem som utan vidare svär på sådana här undersökningar, men de utgör ett så pass intressant inslag i den ekonomiska prognosen att jag inte har kunnat underlåta att omnämna dem.

Vad sedan gäller produktionsstegringen för 1958 har man ifrån den ekonomiska expertisens sida inte vågat på större uppgång än en procent. Jag ber att få erinra om att när motsvarande bedömning gjordes för 1957, vågade man inte gå längre än till 2 procent. Resulta-

Statsverkspropositionen m. m.

tet blev 3,5. Huruvida 1 procent är en försiktig beräkning, har jag ingen uppfattning om, men däremot vill jag deklarerera, att vi under 1958 har att ta hänsyn till en reduktion i arbetstiden, den första timmen i programmet ned till 45 timmars arbetsvecka, och denna har ansetts motsvara ett produktionsbortfall av 1 procent. Skulle således icke arbetstidsförkortningen ha genomförts, skulle det väl här ha redovisats en trolig produktionsstegring med 2 procent under 1958. Även det är, om jag får se det ur mina synpunkter, en relativt tillfredsställande prognos.

Det viktiga och det väsentliga är ju att våra kostnadsstegringar inte sker snabbare här i vårt land än i med oss konkurrerande länder på världsmarknaden. I det avseendet finner jag inte några speciella faromoment, snarare kanhända motsatsen.

I detta läge har jag inte varit oebekant med de uppfattningar som bl. a. framkom i herr Ewerlöfs anförande, nämligen att det mot bakgrunden av den konjunkturprognos, som man kan ställa internationellt, vore önskvärt och lämpligt att just nu inrikta sig på generella skattesänkningar, i första hand då med sikte på företagssektorn. Jag gjorde den reflexionen, när jag hörde de tre oppositionstalarna, att det är en mycket påtaglig nyansskillnad mellan deras konjunkturbedömningar. I herr Ewerlöfs anförande tyckte jag mig finna en klar tendens till att det trots allt är inflationsfaran som fortfarande är det stora problemet. I annat fall får jag inget underlag för hans intensiva argumentering för en stark statsverksbudget.

I herr Ohlons anförande fann jag mera en blandning av risker för en utveckling i depressiv riktning men också en utveckling i inflationistisk riktning. Av herr Bengtsons anförande fick jag intrycket av att det var de depressiva tendenserna som var övervägande i hans bild av framtiden. I det avseendet sammanfaller nog min bedömning bättre med herr Bengtsons konjunkturbedömning än med herr Ewerlöfs och herr

Ohlons. Men det är givet att vi står i en situation, där ingen med säkerhet vågar spä om utvecklingen. Försöker man avläsa reaktionerna i Amerika, finner man att de där räknar med en fortsatt depressiv tendens i konjunkturerna under 1958 och att den möjligen kan vända i mitten av 1959 men icke tidigare. Amerikanerna har fått en förbättring i sysselsättningen men den är uteslutande säsongbetonad. Elimineras man säsongfaktorn i den amerikanska sysselsättningsbilden, är det onekligen så, att arbetslösheten även i dag är större än den var i mars, februari eller januari månad. I Förenta staterna redovisar man en produktion som ligger mellan 10 och 15 procent lägre än för ett år sedan. I England är produktionen oförändrad i förhållande till för ett år sedan. Västtyskland står för första gången på åtskilliga år i den situationen att under maj månad i år avläsa en lägre produktionssiffra än i maj månad 1957.

Detta är så pass allvarliga element i den internationella ekonomiska överblicken att man har anledning räkna med att de depressiva tendenserna överväger de motsatta tendenserna, men eftersom vändningen kan gå relativt snabbt, är man egentligen inte någonstans beredd att med generella metoder just nu stimulera konjunkturer utöver vad som har skett på det rent penningpolitiska området — jag tänker då närmast på de räntesänkningar som förekommer med relativt täta mellanrum ute i världen.

Den amerikanske presidenten har fått energiska föreställningar ifrån det amerikanska näringslivet med krav på sänkt företagsbeskattning. Han har hitintills avvisat detta krav. Han har avvisat det så pass bestämt, att man väl får anse att det inte är aktuell politik i Förenta staterna nu, och detta trots att man har en nedgång i produktionen på mellan 10 och 15 procent i jämförelse med situationen för ett år sedan och trots att man dras med en arbetslöshet som ligger omkring 7 procent. Presidenten präglade uttrycket »budgetpolitisk huvudvärk». Jag förstår att han och hans

Statsverkspropositionen m. m.

finansminister naturligtvis inte är beredda att utan vidare göra sig av med några av statens inkomster.

I vårt land har vi icke velat möta den nedåtgående konjunkturen med generella finanspolitiska lättnader därför att vi tror att det vore en felaktig politik. Vi vill möta den med vad vi har kallat en »sektiv» politik. Det kan tyckas vara ett konstigt ord, men eftersom de flesta av Sveriges medborgare är sakkunniga på radio och television, vet de vad selektivitet är: man sätter in de stimulerande åtgärderna på utvalda områden och sektorer, men vägrar göra det i form av generell stimulans.

Det är naturligtvis i botten omtanken om vår valutareserv som gör, att vi har valt den s. k. selektiva metoden. Är det så, att man med generella finanspolitiska metoder vill stimulera konjunkturen, får man ju en allmän stimulans av köpkraften även på sådana områden som kommer att inrikta sig på importsidan och ge till följd en kraftigare import. Om man däremot söker angripa den nedåtgående konjunkturen just på de avsnitt och områden, där den uppträder, med mera direkta metoder, är man onekligen mera skonsam emot valutareserven än man är i fall man tillämpar de generella metoderna.

Vi har redovisat hur den s. k. selektiva stimulansen tar sig uttryck, när vi talar om för riksdagen, att handelsministern kommer att föreslå en fördubbling av exportkreditgarantierna ifrån 300 till 600 miljoner, att vi satsar på en fördubbling av pensionärshemsbyggandet och yrkesskolebyggandet, att vi har ett bostadsbyggande av mycket intensiv omfattning just nu, och vidare att vi håller beredskapen up to date för att kunna möta nya sysselsättningsstörningar. Jag vill i anslutning till herr Bengtsons inlägg, där han anklagade regeringen för att inte ha observerat vägssektorns betydelse i detta sammanhang, säga, att väginvesteringarna har fått tillägg, just med motiveringen att sysselsättningspolitiken behöver en stimulans. Beredskapen på vägområdet hålls uppe, och därest vi fram på hösten har

att räkna med andra arbetslöshetssiffror än i dag, är det självklart att även vägarna kommer att tas med i bilden.

Vid de senaste arbetslöshetsräkningarna i vårt land, d. v. s. för juni månad, har man kunnat konstatera en mycket glädjande uppgång i sysselsättningen. Ibland de arbetslöshetsförsäkrade har vi, om jag minns rätt, 1,3 procent arbetslösa mot 1,2 procent för ett år sedan. Vi har en sysselsättning på byggnadsarbetarnas område, som är högre i dag än för ett år sedan, arbetslösheten är i juni månad 3,2 procent emot 4,3 procent för ett år sedan. Vi har således inte några bekymmer under sommaren. Men självfallet kan en fortsatt konjunkturdämpning ute i världen föranleda, att vi får se dessa bekymmer i ögonen på nytt fram på hösten, och det gäller att vara rustad.

Å andra sidan gäller det att inte springa i förväg, och det har jag försökt predika i alla olika sammanhang. Problemet med valutareserven får man alltid ha i blickpunkten, menar jag, och vidare är det ju så, att konjunkturons utveckling avgörs i så stor utsträckning av, inte reala faktorer, utan förväntningarna om hur det blir eller inte blir.

Vi har erfarenheter ifrån tidigare på 50-talet av hur snabbt de privata bedömningarna kan växla från djup och svart pessimism till hög och ljusblå optimism. Är det då så, att de statliga engagemangen är alltför omfattande, kommer som ett brev på posten en ny giv med direkta regleringar och ingripanden för att inte det totala resultatet skall bli på tok för omfattande i förhållande till våra resurser.

Jag har därför försökt använda alla tillfällen vid mina offentliga framträdanden att till representanterna för det privata näringslivet säga så här: När ni ändå har den uppfattningen, att en lågkonjunktur efterföljs av en högkonjunktur, var då inte så förskräcktligt pessimistiska när lågkonjunkturtrendenserna börjar, så behöver ni inte bli så optimistiska när det vänder. Ni behöver inte vara med och slåss om byggnadstill-

Statsverkspropositionen m. m.

stånd och krediter, samtidigt som man för att icke åstadkomma överansträngningar i det ekonomiska livet är tvingad att reglera byggnadstillstånd och krediter. Det finns möjligheter att investera och investera billigare, om man utnyttjar en situation som dagens, medveten om att varje depressionstid ändå efterföljs av en tid av uppåtgående konjunkturer.

Vad sedan själva budgetpolitiken beträffar har jag av oppositionstalarnas inlägg förstått, att man på det hållet icke har kunnat tillägna sig den, som jag menar, avgörande och grundläggande uppfattningen, nämligen att budgetpolitiken skall vara ett instrument i samhällsekonomin och i det konjunkturskeende som vi har att räkna med. Det har påståtts så många gånger att man verkligen måste ha ett tålamod utan gräns, om man skall finna något nytt i det argumentet, att finansministern har räknat så förskräckligt fel. Han ville, säger man, överbalansera och totalbalansera budgeten, men resultatet blev ett stort underskott. Även här i dag har man från oppositionens sida kommit med vissa siffersammanställningar för att söka visa, hur dålig harmonien skulle vara mellan mina ekonomiska prognoser och det verkliga utfallet av budgeten. Den omständigheten, att man för sitt handlande efter bästa bedömning gör upp vissa ekonomiska prognoser, kan väl icke vara bindande för den praktiska politiken framöver, om förutsättningarna blir diametralt motsatta mot vad de var när prognoserna gjordes upp. Om man inte är född med cement på insidan av huvudet, måste man väl ändå ha rättighet att betrakta budgetpolitiken i dag utifrån andra utgångspunkter än när vi levde i en sprängfylld inflationskonjunktur, vilket vi gjorde när jag presenterade den s. k. totalbalanserade budgeten.

Jag är inte heller ensam om försöket att presentera budgetpolitiken mot bakgrunden av den aktuella konjunkturpolitiken. Även Förenta staternas regering och finansminister har försökt få till stånd en överbalanserad budget, vilket

jag ibland anfört som stöd för mina försök att få en totalbalanserad budget. Jag har då alltid från herr Ewerlöf och hans partivänner fått till svar, att den svenska och den amerikanska budgeten egentligen inte är jämförbara, eftersom det i den svenska budgeten finns mängder av räntebärande investeringar till ändamål som man i Förenta staterna överlåter åt det privata näringslivet att svara för. I Förenta staterna är, förklarar man, budgeten på det hela taget ingenting annat än en driftbudget.

Men hur ser nu då den amerikanska budgeten ut i dag? Jo, den amerikanske finansministern Anderson presenterar en budget med ett upplåningsbehov av omräknat i svenska kronor 45 miljarder. Utslaget per capita är detta ett större upplåningsbehov än vad den svenske finansministern presenterat för Sveriges riksdag. Den amerikanske finansministern måste helt enkelt räkna med denna upplåning, därför att även för honom vissa ofrånkomliga utgifter aktualiserats. Han har tydligen resonerat på samma sätt som den svenske finansministern, att i ett läge, där depressionstendenserna är påtagliga, är riskerna med en upplåning inte desamma som i ett inflationsläge.

I Västtyskland är budgeten underbalanserad med 5,5 miljarder — fortfarande omräknat i svenska kronor för att underlätta jämförelser. I Frankrike uppgår underbalanseringen till 7,5 miljarder och i Kanada är den 4 miljarder. I England har man en underbalansering på ungefär 4 miljarder. Jag medger att, utslagen per capita, är upplåningen i Västtyskland, Frankrike och England mindre än här i Sverige, men Förenta staterna och Kanada har å andra sidan en upplåning per capita som är större än den i Sverige.

Om man således håller på den principen att budgeten skall vara ett element i konjunkturpolitiken och samhällsekonomin, går det inte att bita sig fast vid balanseringen av budgeten, ja, jag kan till och med säga av driftbudgeten, med totalt bortseende från hur ekonomin gestaltar sig runt omkring

Statsverkspropositionen m. m.

oss i världen. Det är ett faktum, att om finansministern skulle ha lyckats totalbalansera sin budget och detta skulle ha varit situationen även i dag, så skulle det ha betytt att de depressiva tendenserna i det svenska näringslivet i dag hade varit ännu mycket mera påtagliga än vad de är för närvarande. Budgeten och vår upplåning har nämligen varit en stimulans för konjunkturen, och en i dagens läge riktig stimulans, men den skulle ha varit oriktig i ett inflationsläge.

När jag således i ett inflationsläge försökt överbalansera budgeten, medan jag däremot anser att toleransen i fråga om balanseringen kan vara annorlunda, om de depressiva tendenserna står i förgrunden — och i dag är de depressiva tendenserna starkare än inflationstendenserna — så är detta ingenting annat än ett uttryck för den följsamhet som budgeten skall ha i samhällsekonomien. Därför kan man inte, som jag kunnat utläsa i inläggen från oppositionsidan här i dag, kritisera budgeten, därför att den är svag och inte tillräckligt balanserad, och samtidigt komma med dystra prognoser över utvecklingen och skildra hur näringslivet har att kämpa mot en depressiv konjunktur. Vill man slå sig till ro och rulla tummarna, medan man överlåter åt människorna i samhället att drabbas av sysselsättningsvårigheter och arbetslöshetens förbannelse, ja, då kan man naturligtvis göra det. Har man däremot anspråket att staten skall vara en aktiv faktor, när det gäller att trygga sysselsättning och arbete för människorna, har man också rättighet att säga, att den budget, som presenteras i dag, är tolerabel. Jag har ingenting emot att erkänna att budgeten på driftsidan är underbalanserad, även om den formellt visar ett överskott på 25 miljoner kronor. Formellt är det alldeles riktigt som herrarna säger, att vi har att förvänta utgifter på tilläggsstat och för eventuella lönehöjningar, vilket kan medföra att driftsidan kan bli ännu sämre. Så sent som i går kväll fick vi dock vissa rapporter, som således inte hunnit redovisas i budgeten, vilka ger anledning att

tro att utfallet på driftsidan kommer att bli bättre än vad som konstateras i den budget som framlagts inför riksdagen. Men à la bonne heure, det är möjligt att vi, när året är slut, måste redovisa en driftbudget som är sämre. Skall man i det läget sänka skatterna? Nej, naturligtvis inte, åtminstone inte om man i likhet med herr Ewerlöf har anspråk på att driftbudgeten inte får bli hur dålig som helst. Den kan bli sämre, därför att vi tvingas till statliga utgifter på vissa punkter för att hålla sysselsättningen uppe, men jag menar att vi får lov att acceptera detta, om vi är överens om att staten har ett ansvar för sysselsättningens uppehållande.

Jag skall säga några ord om valutareserven, helt enkelt därför att herr Ewerlöf — om jag minns rätt — tillät sig att säga att jag så emfatiskt hade deklarerat omsorgen om valutan och att han fann de praktiska handlingarna stridande mot dessa deklARATIONER. Jag är den förste att ha blicken öppen för vad valutaställningen betyder i många avseenden när det gäller att hålla sysselsättningen uppe. Men valutareserven är ju ändå till för att användas i tider av depression och konjunkturedgång. Dessutom får man inte se bort ifrån att valutareserven, om man ser den som en internationell företeelse, är som vatten i kommunicerande kärl. Det går ju inte för *alla* länder att stärka sin valutareserv. Hur skulle det se ut? Om alla länder medvetet inriktade sin politik på att stärka sina valutareserver, något som man primärt skulle kunna tro att herr Ewerlöf gärna skulle rekommendera — ty herr Ewerlöf menar väl inte att vi skall vara så egoistiska att vi skall stärka vår valutareserv på alla andras bekostnad — vart kommer vi hän? Jo, vi får en sjunkande världshandel, sämre ekonomiskt utbyte i de mellanfolkliga relationerna och nedgång i den ekonomiska utvecklingen världen över. Valutareserven fungerar ju på det sättet, att, om ett land ökar sin valutareserv, motsvarande minskning måste ske någon annanstans. Det är ofrånkomligt och så säkert som ett brev på posten. Vi har

Statsverkspropositionen m. m.

i det avseendet varit neutrala under de sista fyra, fem åren. Vi har inte ökat och inte heller reducerat vår valutareserv i egentlig mening. Den svenska utrikeshandeln och valutapolitiken har varit neutrala i förhållande till det internationella skeendet. Det finns två länder, Schweiz och Västtyskland, som starkt har ökat sina valutareserver. De är inte särdeles väl sedda i det internationella sammanhanget, och krav ställs ju allt starkare och starkare på dessa länder om en annan politik, som på ett bättre sätt utjämnar valutatillgångarna världen över.

Jag har velat säga detta för att man inte skall fatta begreppet valutareserv så där enkelt. Men jag är medveten om att vår valutareserv inte är överdriven till sin storlek. Och så fort den börjar minska är det ju fara å färde. Vi kan tolerera en minskning under en konjunktur som dagens, men minskningen får ju inte bli bestående.

Nu anförde herr Ewerlöf vissa siffror om utvecklingen under första halvåret i år i jämförelse med första halvåret i fjol. Den har varit ogynnsammare i år, det är uppenbart. Hur det blir när året är slut, vet vi inte. Vi har tillåtit oss att tro att valutautströmningen kommer att röra sig om cirka 200 miljoner kronor. Bli det inte värre — låt vara att herr Ewerlöf säger att detta är en optimistisk kalkyl — så är det inte någon större fara på taket. Vi har ju vissa förstärkningar inom några år i blickpunkten, i det att vissa till utlandet lämnade krediter skall betalas tillbaka, vilket naturligtvis kommer att få sitt konkreta inflytande på vår valutaställning. Till skillnad från vissa stora, tongivande länder med pålitligt högerstyre har vi icke behövt anlita de internationella låneinstitutionerna för att klara valutaproblemen. Det kanske är någonting av detta som gör att finansministern ändå är så relativt lugn som han anklagades för att vara, och jag tror nog inom parentes sagt att det svenska folket och även riksdagen har mera nytta av en lugn än en nervös finansminister, så jag bör

ju inte kalfatras för denna min egenkap, utan snarare motsatsen.

Jag har med detta inte velat göra gällande att valutareservens problem får nonchaleras. Det tillhör min uppgift inom regeringen och i andra sammanhang att understryka vikten av att vi alltid håller utvecklingen på den punkten under sträng observation.

Herr Ewerlöf tog också upp frågan om reaktiveringen av bostadslånen. Jag tyckte att herr Ewerlöf mot sin vana presenterade den frågan som en beskyllning om någon skumraskmanöver från finansministerns sida. Någonting sådant är det naturligtvis icke fråga om. Vi har tidigare varit inställda på att vissa lån inom bostadssektorn helt skulle avskrivas, och följaktligen har den statliga bokföringen lämpats därefter. De speciella tilläggslånen har följaktligen skrivits av som en osäker fordran. När nu riksdagen för en tid sedan beslöt att dessa tilläggs lån skulle drivas in, blev ju dessa lån därigenom en konkret tillgång i statens bokföring. Då skall de också tagas upp så, då skall man reaktivera dem, och detta är ingenting som har hittats på av finansministern eller hans medarbetare, utan det är riksräkenskapsverket — som i detta avseende inte har några andra ambitioner än att få en rättvisande riksbokföring — som helt nyligen föreslog denna åtgärd. Man kunde därvid bland annat stödja sig på att exakt samma åtgärd gjordes 1954 som ett resultat av 1953 års riksdags beslut om reaktivering av bostadslån.

Jag skall inte taga upp någon lång diskussion med herr Ewerlöf om högers besparingsaktion i konkret bemärkelse. Vi har fått förslagen redovisade i olika sammanhang, men vi måste väl konstatera att det är inte mer än en fjärdedel av det svenska folket som funnit dessa besparingar attraktiva, medan däremot tre fjärdedelar av det svenska folket har avvisat dem. Vi har ju mönstrat dessa argument i en valrörelse för bara en månad sedan, men jag kan ändå inte missunna mig nöjet att

Statsverkspropositionen m. m.

tala om för herr Ewerlöf, att de besparingar, som han presenterat, blir avsevärt reducerade, när man ser på högerns besparingsförslag på bostadssektorn. Jag är nämligen inte övertygad om att herr Ewerlöf har tänkt sig in i konsekvenserna av högerns besparingsförslag när det gäller egnahemsbyggare. Jag finner nämligen en fasligt liten överensstämmelse mellan högerns vid varje tillfälle demonstrerade kärvänlighet mot egnahemsbyggarna och de besparingsförslag som går ut över dem och som presenterats i motioner från högerns sida under innevarande riksdag. Jag finner så liten överensstämmelse, att den enda förklaring jag kan se är att herr Ewerlöf inte närmare har kunnat bedöma vad det egentligen är fråga om. Högern föreslår för att spara pengar på bostadsavsnittet, att den egnahemslåneverksamhet, som vi nu har, skall definitivt och abrupt upphöra den 1 juli, som det heter i motionen nr 58, och ersättas med statlig kreditgaranti. Detta betyder att alla de egnahemsägare, som fått löfte om statliga egnahems lån, skall vara »snodda» på konfekten, att vi inte skall infria utställda löften. Vi vet hur stor trängseln på kreditmarknaden är. Dessa egnahemsbyggare, som har fått sin kreditfråga ordnad genom statens försorg, skall nu stå hos bankerna och kreditinstituten och fråga om de skall få dessa pengar, och det understrykes bestämt i högerpartiets motion, att de inte skall få någon förtursrätt för att få sina lån, utan de skall kämpa i konkurrens med alla andra låneintressen. Under sådana förhållanden blir det tusentals egnahemsägare som helt enkelt får gå ifrån sina egnahem, färdiga, nästan färdiga, eller halvfärdiga, därför att de icke kan skaffa pengar. Den statliga kreditgarantien skall ju enligt herr Ewerlöfs och hans partivänners mening inskränka sig till en statsgaranti för att banker och andra kreditinstitut skall få tillbaka sina pengar från egnahemsägare, men någon garanti för att egnahemsägaren får sina pengar ligger inte i högerpartiets motion. Nu skall vi ju inte diskutera bostadsproblemen i dag — det

blir en senare debatt på den punkten — men jag kunde inte neka mig nöjet att nämna detta som ett uttryck för att de många gånger med så stor emfas understrukna besparingsmöjligheterna är mycket dubiösa, om man granskar dem litet närmare i sömmarna.

En annan fråga som har tagits upp av både herr Ewerlöf och herr Ohlon är ju faran i framtiden för den »likviditetssuppladdning» av banksystemet som en underbalansering av statsbudgeten innebär. Men innan jag utvecklar den saken litet närmare skall jag be att få referera en av de flesta kända sak, som ändå kan lugna ner åtskilliga människor, som går och är uppskrämda av herr Ewerlöf och hans partivänner genom alla de dystra redogörelserna för den statliga upplåningen.

Vi redovisar för kommande budgetår en trolig statlig upplåning på i runt tal 1 500 miljoner kronor. Det kan hända att siffran visar sig för låg. Det kanske blir 1 700 miljoner, kanske 1 800 miljoner. Men man bör väl ändå, som jag tidigare sagt, se det i samband med konjunkturen och det depressiva läget. Vidare bör man hålla i åtanke, att varje år gör man ju kapitalinvesteringar i statlig regi på i runt tal 2 400 eller 2 500 miljoner via de affärsdrivande verken och via direkta penningtillskott på budgeten. Om man nu har räntebärande investeringar, som rör sig om cirka 2 miljarder, så är ju inte ens dagens upplåningsbehov så särdeles avskräckande, och eftersom upplåningsbehovet delvis dikteras av att staten åtagit sig att i andra hand låna ut pengar, bl. a. till bostadsbyggandet, har man ju även där en lugnande faktor i bedömningen.

Om jag nu skall vara så pass vänlig, som jag kan, i mitt försök att avläsa de gjorda inläggen, så har jag funnit att oppositionens talesmän kanske inte är så rädda för upplåningen i dag men fasar för hur det skall bli i framtiden, om vi på nytt får en inflationsbetonad konjunktur och vi har denna likviditetssuppladdning i bankerna. Kan man då vägra människorna — tror jag herr Ewerlöf eller herr Ohlon sade — att

Statsverkspropositionen m. m.

taga ut sina tillgodohavanden, med påföljd att hela samhällsekonomin går över styr genom att man eldar på i en inflationskonjunktur som redan förut är tillräckligt högt tempererad? Ja, i det läget kan väl regeringen eller de, som då råkar vara finansminister och riksbankschef, inte sitta med armarna i kors. Det finns ju möjligheter att bemästra även en sådan situation. Man har möjligheter att inte släppa fram mera investeringsengagemang än samhällsekonomin tål. Man har ju möjligheter att inte släppa ut mera pengar och krediter än samhällsekonomin tål. Vi har ju i riksdagen skaffat oss medel att handskas med, om en sådan situation inträder, i form av kassareservbestämmelser och vissa kredit- och byggnadsregleringar. Man behöver inte vara så defaitistisk, att man i dag säger att vi inte bör göra någonting för att stimulera en konjunktur, som behöver stimuleras, bara därför att vi då skulle riskera att längre fram få ett överslag när konjunkturen blir en annan. Vi bör stimulera konjunkturen, när den behöver stimuleras, och vi får hålla igen när det behöver hållas igen. Så har det förfarits i varje fall under de senaste år som jag haft anledning att syssla med dessa frågor, och så får det väl förfaras även framdeles, oavsett vem som råkar vara finansminister.

Jag kanske vågar säga att jag av oppositionens inlägg i dag har fått ett intryck av att man där betraktar budgetbalansen på ett sätt som kommer mig att tänka på den gamla fabeln om hönan och krittstrecket. Visst är det bra att ha någonting att hålla sig till. Framför allt tycker en finansminister från egoistiska utgångspunkter att det är utomordentligt bra många gånger att ha någonting att hålla i. Men jag vägrar att vara med om att göra budgeten till ett sådant där krittstreck för hönan som man diskuterar isolerat och oberoende av det allmänekonomiska skeendet.

Låt mig allra sist säga några ord till herr Ohlon som gav sig in på en internationell jämförelse. Han förklarade att det har visat sig att kapitalet i andra

länder styrs i mera räntabla banor än hos oss. Han anförde några siffror från undersökningar i Baselbanken, vilka skulle visa att man i vårt land använder landets reala resurser på ett alldeles särskilt oekonomiskt sätt.

Jag bestrider att det förhåller sig så, herr Ohlon. Först och främst vill jag påpeka att herr Ohlon hämtat sina uppgifter från en artikel i en tidskrift, som heter Verkstäderna. Denna har dragit en del slutsatser, som står för tidningens egen räkning, av vissa primäruppgifter som finns i Baselbankens rapport. Jag är emellertid absolut övertygad om att Baselbanken kommer att vägra att skriva under på de slutsatser som tidningen Verkstäderna dragit av materialet.

Man kan ju också fråga sig vad det är för någonting som vi har använt våra pengar till och som är så klart oekonomiskt, att det ger underlag för den beskyllning som jag tyckte mig kunna utläsa ur herr Ohlons inlägg. Jag skall bara göra en enkel jämförelse från de senaste tio åren. År 1948 satsade vi 340 miljoner kronor på kraftverk, atomkraftanläggningar, kommunikationer och televerket. I dag satsar vi 1 140 miljoner kronor på detta. Ingen vill väl stå upp och säga att detta är oräntabla investeringar. På yrkesutbildning och undervisning — ett område där herr Ohlon är alldeles speciellt sakkunnig -- satsade vi för tio år sedan 500 miljoner kronor. I dag satsar vi 1 500 miljoner. Jag undrar, om herr Ohlon vill påstå att de pengarna är använda på ett oekonomiskt sätt. Gör inte herr Ohlon det, tør han väl hålla med mig om att det är ett ekonomiskt sätt att använda pengarna på. Anslagen till folkpensionerna har under tioårsperioden ökat från 700 miljoner till 1 900 miljoner kronor. Strängt af-färsmässigt kan man naturligtvis föra ett resonemang om huruvida detta är ekonomiskt eller icke ekonomiskt. Riksdagen har ju emellertid med hundra procentig enighet intagit den ståndpunkten att det här rör sig inte bara om en ekonomisk fråga utan även om en social fråga, och därför har denna ut-

Statsverkspropositionen m. m.

giftsökning accepterats av alla. För bostadsbyggandet har våra insatser ökat från 300 miljoner till över en miljard, för försvaret från 800 miljoner till i runt tal 2 850 miljoner, för vägarna från 200 till 700 miljoner kronor, för sjukvården från 225 till 750 miljoner kronor. Dessa grova poster representerar mellan 75 och 80 procent av statsbudgetens utgiftssida. Jag är inte säker på att ens herr Ohlon i sin kritiska granskning skulle finna så mycket investeringar, som kunde betecknas som slöseri med statens medel, om man gjorde sig besvär med att gå igenom de återstående 20 procenten. Om jag får vara oartig — jag har ju tidigare i dag varit artig och gratulerat alla tre oppositionsledarna — skulle jag vilja säga att man naturligtvis i ett allmänt prat kan göra gällande att pengarna använts på ett oekonomiskt sätt. Men om det utöver detta allmänna prat krävs en redovisning, blir herr Ohlon svarslös, det är jag övertygad om.

Det vore, herr talman, ofantligt mycket mer att säga. Frågan om det personliga sparandet exempelvis har varit uppe till debatt liksom utfallet av det gångna årets budget, såväl dess drift- som dess kapitalsida. Jag utgår emellertid ifrån att det finns en liten möjlighet för mig att senare återkomma i debatten, och jag ber därför att nu få sluta för den här gången.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag skall gå i ordning efter mina hastigt gjorda anteckningar, så möter jag först en punkt som visar att finansministern fann lämpligt att i första kammaren uttala ett önskemål om att högerns partiledare i andra kammaren skulle ändra sin stil. Jag utgår från att finansministern gör detta, därför att han har klart för sig, att partiledaren i andra kammaren har en mycket väsentlig del av äran för högerns framgång i det senaste valet med den stil han nu har.

Så sade finansministern på tal om vår inställning till pensionsfrågan, att det ju inte är annat med den än det väl

var med vår inställning till sjukförsäkringen på sin tid. Då ber jag att få kraftigt understryka, att vi aldrig har varit motståndare till obligatorisk sjukförsäkring. Tvärtom har vi anslutit oss till planen i och för sig, men vi höll från det ena året till det andra styvt på att reformen icke skulle genomföras förrän det kunde ske utan ökning av skatetrycket. Man väntade inte till dess, utan genomförde reformen i ett sammanhang, där en skatteökning måste vidtas för att reformen skulle bli möjlig. Och då ställde vi oss utanför. Detta är således ett exempel på hur vi förfarit genom åren, trots att man vill glömma det vid sådana tillfällen, då det skulle kunna vara en fördel för oss att hänvisa till att vi velat hålla igen i tid. Man säger att vi har varit lika goda allesammans. Högern har i det fallet följt en annan linje.

När det sedan gäller budgeten — där jag inte nu har möjlighet att ta upp en mera ingående diskussion under mina sex minuter — vill jag bara konstatera, att det efter min mening står kvar en motsättning i finansministerns sätt att lägga ut situationen. Å ena sidan låtsas han, som om allting vore gott och väl. 1957 var ett bra år, och det är alldeles i sin ordning, att nästa år kommer att innebära en underbalansering av den omfattning, som vi här diskuterat. Det ges sken av att underbalanseringen blivit noga avvägd med hänsyn till situationen. Men å andra sidan har ju finansministern i budgeten förklarat, att han anser att en av de främsta angelägenheterna är att åstadkomma en utfyllnad av klyftan mellan statens inkomster och dess utgifter. Det är denna klyfta mellan inkomster och utgifter, som vi har uppmärksammat med våra förslag och som vi redan nu vill vidta åtgärder för att fylla ut. Men finansministern kryper bakom att det liksom inte är för detta år, men väl kanske för nästa år som detta må bli en uppgift; nu behövs inte detta, därför att det svarar mot konjunkturen att vi har en kraftigt underbalanserad budget. Ja, vi känner ju hela detta återfall på resonemanget från

Statsverkspropositionen m. m.

1930-talet om hur budgeten skulle än överbalanseras och än underbalanseras, och låt vara att det teoretiskt ligger någonting i detta, men den erfarenhet vi gjort av försöket att under efterkrigs-åren fullfölja en sådan politik visar klart, att det har varit direkt misslyckat. Det är den överbalansering, som man gång efter annan använt under högkonjunktur, som givit anledning till expansionen på den statliga sidan med nya uppgifter och åtaganden, som man nu i högtidliga ögonblick beklagar att man gått in för. Allt detta har skett just med hjälp av dessa överbalanseringar, som inte fick fylla sitt enda verkliga syfte, nämligen att i ett visst läge hålla tillbaka expansionen.

Och likadant är det nu i ett underläge, då man menar att hur stora underskott som helst tycks kunna vara motiverade. Jag tror inte på detta. Jag anser att det är bättre att återgå till mönstret med hönan och kritstrecket, när det gäller att uppställa och vidmakthålla kravet på en under alla förhållanden balanserad driftbudget. Sedan må lånebudgeten lämpas efter förhållandena och investeringsbehoven. Det är därför vi har satt som riktmärke för det kommande året att i alla händelser få en balanserad driftbudget.

Nu har finansministern låtit mig förstå, att han är medveten om att driftbudgeten, som här presenteras såsom balanserad, i själva verket inte är det. Vi har kanske olika mening om bristens storlek, men jag tror fortfarande att jag skall få rätt, när jag säger att det kommer att visa sig att underbalanseringen på driftbudgeten blir större än en halv miljard. Om jag får rätt, kommer lånebehovet för statens räkning under budgetåret inte att stanna vid 1 540 miljoner utan att uppgå till ett belopp som ligger över 2 000 miljoner. Och det är ju en väsentlig skillnad mellan dessa lånebelopp och hur de kan tänkas påverka den allmänna situationen. Om det blir 2 000 miljoner kronor, är jag säker på att finansministern nästa år kommer att säga: »Ja, det var precis vad läget i och för sig har dragit med sig — det har

varit en ändring i konjunkturen som gjort att lånebehoven lämpligen borde bli större än jag räknade med när jag gjorde upp min budget.» Det är alla dessa glidande resonemang som vi vill försöka komma ifrån.

Herr finansministern sade att han hade uppfattat mig så, att jag räknade med de största riskerna med hänsyn till inflationen. Ja, det är riktigt att jag räknar med mycket stora risker för inflation, just på grund av den klyfta mellan statens utgifter och inkomster, som det nu framlagda budgetförslaget representerar.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr finansministern gjorde gällande att det kräves statsman-
navisdom inte bara på regeringshåll utan även av oppositionen. Det var med tanke på pensionsfrågans fortsatta behandling. Men kom ihåg, herr finansminister, att det dock är ni i regeringen som har initiativet! Ni brukar ju berömma er av att sitta inne med alldeles särskilda insikter när det gäller att bedöma de samhällseliga frågorna.

Herr finansministern var nöjd med utvecklingen i vårt land föregående år. Allt hade skett enligt planen eller bättre än den uppgjorda planen. Prisstegringen var naturligtvis en tråkig historia, men därvidlag försökte finansministern trösta oss med att den dock inte var större i vårt land än i konkurrentländerna. Låt oss slå upp den reviderade nationalbudgeten s. 38 och konstatera vad den har att förmäla om den här saken! Där visar det sig att konsumentprisstegringen i vissa länder från år 1956 till år 1957 har varit: i Storbritannien 3,8, i Västtyskland 2,1, i Norge 2,7, i Nederländerna 6,5, i Danmark 2,5 och i Förenta staterna 3,4 samt slutligen i Sverige 4,3 procent. Det är endast Nederländerna som har att uppvisa en högre prisstegring än Sverige, eljest ligger vi i täten. Men det väsentliga här är ju inte vad som skett under ett enda år, utan det väsentliga är den utveckling som försiggått under en följd av år. För inte länge sedan gjorde National City Bank

Statsverkspropositionen m. m.

of New York en undersökning rörande köpkraftens försämring under perioden 1947—1957. Denna visade att köpkraften minskat i Schweiz med 11, i Västtyskland 13, i Danmark 31, i Norge 33 och i Sverige med 35 procent. Den amerikanska dollarn hade minskat 20 procent och pundet 38 procent. Värst ute var de sydamerikanska staterna med undantag av det oljestinna Venezuela. Om man ser på kostnadsutvecklingen från krigets slutskede och fram till våra dagar, visar det sig att vi befinner oss i det allra mest utsatta läget för närvarande, i varje fall i Västeuropa. Det är en omständighet som finansministern förbisåg i sin analys.

Finansministern var helt naturligt missnöjd med det referat, som jag lämnade om undersökningen rörande de svenska investeringarnas avkastning, en undersökning gjord av den internationella regleringsbanken i Basel. Jag skulle vilja komplettera vad jag sade i mitt första anförande med några siffror, lämnade i sista numret av Ekonomisk Revy. Där säger artikelförfattaren ifrån, att de sektorer av vår ekonomi, som framför allt trängts tillbaka vid kreditfördelningen, är industrien och handeln. Bostadssektorn har tillgodosetts med krediter, som stigit från cirka 3 miljarder kronor vid slutet av år 1952 till 4,7 miljarder kronor vid slutet av år 1957, d. v. s. en uppgång med omkring 50 procent. Samtidigt har kreditgivningen till näringslivet i övrigt stigit från 6,4 till 6,7 miljarder, en ökning med endast drygt 4 procent. Och denna 4-procentiga kreditökning har fått räcka, trots att industriproduktionen under samma tid stigit med 20 procent, prisnivån med 15 procent och lönenivån med 30 procent, vilket allt medför ett starkt ökat behov av rörelsekapital.

Nu är jag den förste att erkänna att tillgodoseendet av bostadsmarknaden har varit en angelägen sak för statsmakterna, men det gäller för oss att i fortsättningen se till, att vi inte tar oss vatten över huvudet. Vi är dock i fråga om vår ekonomi alla beroende av näringslivets avkastning.

Jag skulle vilja säga endast några ord till. I nationalbudgeten understrykes att frågan om penningvärdet måste få allt större tyngd i de länder som kommer i den situationen, att de måste skydda sin valutareserv. Det skyddet försvåras av stigande hemmamarknadspriser, som dels försvagar exportindustriens konkurrenskraft och dels ökar efterfrågan på utländska varor. Finge jag fortsätta, herr talman, skulle jag vilka ställa dessa synpunkter som utgångspunkt för hur vi nästa vinter skall klara en hotande arbetslöshet. Jag återkommer.

Her BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det förvånade mig något, att finansministern faktiskt försvarade den lottning i andra kammaren som skulle kunna komma till stånd i pensionsfrågan. Jag måste säga att det kan nog hända, att en sådan lottning inte kommer till stånd, ty det behövs bara att någon av kammarens ledamöter nödgas utnyttja den sjukförsäkring, som herr Sträng talade om i annat sammanhang, och då blir resultatet, att det hela kan utfalla i den ena eller andra riktningen. Det förefaller, som om man i fortsättningen måste välja andrakammarledamöter med särskilt god hälsa, om den riktning man företräder skall ha utsikter att vinna. Jag tycker inte att det är gynnsamt för vårt demokratiska parlamentariska styrelseskick, om vi skulle kunna komma i en sådan situation och måste handla på ett sådant sätt.

Vad konjunkturbedömningen beträffar yttrade finansministern att han närmast anslöt sig till den mening som jag företräder, nämligen att man har att räkna med depressiva tendenser. Frågan är då vad som bör företagas i första hand. Finansministern förordade selektiva åtgärder. Jag skulle vilja säga, att här kommer till uttryck den skiljaktighet i våra åskådningar som vi tidigare talat om. Vi menar att vissa av de generella åtgärder, som tillkom under koalitionsregeringens tid, bör man ta bort. Jag vill peka på att de selektiva åtgärderna inte är gynnsamma, då de ofta leder till ett

Statsverkspropositionen m. m.

starkare grepp från statens sida, och det önskar vi inte. De blir svärbemästrade i vissa fall och vill gärna leda till en del byråkratiska ingripanden. De selektiva metoderna kan väl behöva tillgripas i vissa fall, men jag ser hellre att man använder mera generella metoder för att komma tillbaka till ett läge, där näringslivet får arbeta under friare former.

Det var en sak som jag speciellt tänkte på — det gäller vägarna. Finansministern sade att vissa åtgärder redan har företagits på detta område. Javisst har det vidtagits vissa åtgärder, men efter vilken påtryckning! Vi har under lång tid fonderat medel under hänvisning till den brist på arbetskraft som rått. Det har varit riktigt. Men nu har vi kommit i en annan situation. Vi kom så långt, att vissa vägarbetare blev arbetslösa, och då tvingades regeringen att vidta vissa ytterligare åtgärder på vägväsendets område. Finansministern har på s. 10 i statsverkspropositionen yttrat, att han i finansplanen i januari framhållit att arbetslösheten vid en hårdnande internationell konjunktur måste mötas med aktiva åtgärder för en överföring av friställd arbetskraft till områden med bibehållen expansionskraft. Jag får säga att när det just gäller vägväsendet finns ett alldeles utmärkt område med bibehållen expansionskraft. Pengar finns, om staten håller sina förpliktelser att återställa de medel, som är fonderade för vägarna. Det finns också expansionskraft, man kan göra betydligt mer för vägväsendet än som tidigare skett. Att vi från vår sida inte drivit denna linje så hårt, beror på att den stora vägplanen lades fram i november månad förra året, och vi har inte ansett att vi kan påbörja regeringen att helt plötsligt ta itu med denna plan. Men jag menar, att när man nu hållit på bortemot ett år att granska planerna, bör man verkligen lägga fram en ordentlig plan för en upprustning av vägväsendet.

Jag vill sluta med att säga, att vi visserligen inte skall hålla någon bostadsdebatt här i dag — det har finansministern redan påpekat — men jag vill antyda att på bostadsområdet finns möj-

ligheter till åtskilliga besparingar. Det är också i den andan jag förfäktar att det i en ändrad situation också krävs att man tillgriper andra åtgärder än som vidtagits under tiden från år 1951 och framöver.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill i anledning av de senaste inläggen säga till herr Ewerlöf, att det i min redovisning till riksdagen fällda uttrycket om angelägenheten av att utfylla klyftan mellan statens utgifter och inkomster har tillkommit i samband med ett försök att skissera utvecklingen litet mer på lång sikt, d. v. s. i en treårsplan. Jag har den uppfattningen att det är angeläget. Det är så mycket mer angeläget, om konjunkturen vänder relativt snabbt. Nu gör den internationella expertis, som väl har större möjligheter än vi att bedöma konjunkturutvecklingen, gällande, att längre än till 1959 kommer denna nedgång eller svacka i konjunkturen inte att räcka. Har vi sedan under slutet av 1959 eller början av 1960 att åter räkna med en uppgång, måste regering och riksdag med precis samma ofrånkomliga nödvändighet fastställa en förhållandevis starkare budget, fortfarande utifrån de bedömningsgrunder som jag här har refererat. Man kan inte ha en klyfta i fråga om statens inkomster och utgifter, oberoende av konjunkturerna; man kan acceptera den till nöds i en lågkonjunktur, men den kan inte accepteras i en högkonjunktur. Det är den enkla förklaringen, och därför behöver det inte råda någon motsättning mellan mitt anförande i dag och vad jag skrivit på den punkten.

Naturligtvis kan det inte vara hur stora underskott som helst — det har ingen människa gjort gällande. Herr Ewerlöf ställde frågan: Menar finansministern att man kan ha hur stora underskott som helst? Man kan ha så stora underskott som behövs för att inte arbetslösheten skall vara en påtaglig realitet i vårt land. För närvarande har vi en upplåning, som stimulerar konjunkturen, och vi har en sysselsättning i dag som är förhål-

Statsverkspropositionen m. m.

landevis god. Är det så, att vi längre fram får en påtaglig arbetslöshet, ja, då får vi överväga att öka upplåningen för att på den vägen få stimulans och på nytt få sysselsättningen i gång. Vad är det som är avgörande för underskottets omfattning? Ja, det är naturligtvis konjunkturen och ingenting annat.

Sedan vill jag säga att det kanske bör observeras, att när vi redovisat ett upplåningsbehov av i runt tal 1 500 miljoner, har det samtidigt sagts ifrån, att tidigare friställda konjunkturskattemedel — i detta sammanhang 450 miljoner kronor — skall användas för en avbetalning på statskulden, eller med andra ord: upplåningsbehovet för nästkommande år kommer att reduceras från de här förutskickade 1 550 miljonerna till 1 100 miljoner. Även om vi sålunda har att räkna med hårdare krav på statskassan för att hålla sysselsättningen uppe, torde ändå inte upplåningen i absolut mening behöva bli av den omfattning som herr Ewerlöf här skisserade. Herr Ewerlöf utgick från beloppet 1 550 miljoner, men man bör väl utgå från 1 100 miljoner med hänsyn till den avbetalning, som här i propositionen redovisats.

Till herr Ohlon har jag bara en enda replik. Herr Ohlon åberopade en artikel av bankdirektören Lars Erik Thunholm i tidskriften Ekonomisk revy. Jag verifierar hans siffror, ty jag hade dem faktiskt som kvällslektyr i går kväll och jag sov bra på natten — det var sålunda ingenting att klaga på i det avseendet.

Herr Ohlon kom fram till den slutsatsen att industrien och handeln har varit styvmoderligt behandlade när det gällt att ta kreditmarknaden i anspråk i förhållande till framför allt bostadsbyggandet, som här fungerar så som, kan vi säga, gökungen i det gemensamma boet. Men en riksdagsman måste väl ändå se ärendet på det sättet, att vårt bostadsbyggande är ett resultat av riksdagsmajoritetens klart uttalade meningar. Om jag inte minns alldeles fel, föreligger för närvarande från folkpartiets sida en bostadsmotion, i vilken framhålls att vårt nuvarande bostadsbyggande på 64 000—65 000 lägenheter per år är

för litet och lämpligen bör ökas till 70 000 lägenheter. Då vi inte har några oanade källor att ösa ur, måste det innebära att när bankdirektör Thunholm om något år skriver en ny artikel, måste han konstatera, att om han följer folkpartiet, skulle industrien och handeln bli ännu mer naggade i kanten av bostadsbyggandet än nu.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Gökungen när det gäller att fördela kapitaltillgångarna i landet under sista tiden har inte varit bostadsmarknaden, utan det har varit staten. Det är framför allt staten som har tagit i anspråk bankernas ökade likviditet, vilket medfört att mer än hälften av bankernas utlåning tenderar att gå till staten eller till av staten beroende institutioner, under det att endast en femtedel användes för samma ändamål i slutet av år 1952.

Herr finansministern nämnde, att i folkpartiets bostadsmotion påyrkats ett ökat bostadsbyggande utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Men vi bör se den motionen i dess rätta sammanhang, nämligen att vi vill få till stånd ett ökat bostadssparande, varigenom den allmänna sektorn inte skulle behöva belastas i så hög grad för bostadsbyggande som för närvarande är fallet.

Jag nämnde i slutet av mitt förra anförande vilken risk inflationsutvecklingen utgjorde för vår valutareserv och vilken risk den innebar för vår möjlighet att upprätthålla sysselsättningen. Jag är förvånad över att finansministern varit så kritisk här i dag, ty om jag läst statsverkspropositionen rätt, har finansministern haft klart för sig samma sak, nämligen hur viktigt det är att valutareserven, i sin tur beroende av prisnivån, upprätthålles i en sjunkande konjunktur. Under en inflation eller en högkonjunktur kan man ge kompensation och då öka produktionen, men under en deflation finns inte samma möjligheter utan en stor valutareserv. Utan en stor valutareserv stagnerar produktionen; det uppstår då inte någon ökad tillgång på

Statsverkspropositionen m. m.

varor att konsumera och det är detta som i nationalbudgeten konstaterats beträffande industriproduktionen för år 1958 och 1959. Jag förstår inte att det skall finnas någon anledning att försöka framhäva motsättningar mellan oss, som inte existerar. Finansministern bör väl stå för vad han underskrivet i sin egen proposition.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte möjlighet att ge ett genmäle på annat än det jag hörde när jag kom in i kammaren. Jag fick då det intrycket att finansministern gjorde gällande att lånebehovet på 1 550 miljoner kronor rätteligen borde minska med det belopp, varmed statskulden skulle avbetalas, och att behovet alltså skulle röra sig om något över en miljard kronor.

Detta kan väl ändå inte vara möjligt! Denna nedskrivning av statskulden är väl att betrakta uteslutande som en bokföringsåtgärd, och upplåningen skall väl, realiter sett, behöva ske till det belopp, som nu redovisas som balans i totalbudgeten. Där har man ju för resten redan, när man serverar dessa siffror, räknat bort det belopp som har steriliserats i riksbanken. Den egentliga lättnad som jag räknar med i och med att den här avskrivningen kommer att ske, det är att man i fortsättningen slipper att alltid hålla två olika siffror i minnet: å ena sidan bruttosiffran, inkluderande dessa avsättningar, och å andra sidan nettosiffran. Man har hört hur den ena har åberopats, när det har ansetts fördelaktigt, och den andra när det har befunnits bättre.

Jag anser att det har varit en vinst att det under diskussionens lopp blivit ganska tydligt att även finansministern är klart medveten om att den driftbudget han här lägger fram är underbalanserad. Inte bara totalbudgeten, utan även driftbudgeten är underbalanserad. Jag anser det vara av värde att detta har blivit fastslaget, ty jag fick det intrycket, när jag hörde finansministern i de valdiskussioner som fördes, att finansmi-

nistern bestämt förklarade att driftbudgeten i själva verket var helt balanserad. Så är inte förhållandet, och jag menar att det har finansministern också medgivit under den diskussion som här har förts. Vi kan vara av olika meningar till vilket belopp en sådan underbalansering uppgår, men att budgeten är kraftigt underbalanserad är tydligt. Och det innebär enligt sin natur att varje utgift som kommer utöver de i budgeten beräknade medför ett upplåningsbehov.

Nog måste det väl stå klart för alla vad detta innebär. Om vi t. ex. från den 1 januari 1959 måste höja statstjänstemännens löner — och det kostar 50 miljoner kronor för varje procent — så är vi hänvisade att låna dessa pengar, sannolikt i riksbanken eller i affärsbankerna, för att kunna bestrida den utgiften. På samma sätt kommer det att bli med varje utgift som överstiger vad som nu är beräknat i budgeten.

Det kan inte vara möjligt att med hänvisning till avmattningen i vår konjunktur anse ett sådant förfarande vara det rätta. Jag tror att även en höna skulle begripa det och hålla sig innanför kritstrecket i ett sådant sammanhang som detta.

Herr statsrådet STRÅNG:

Jag har en enda fråga att ställa till herr Ohlon: På vilket avsnitt har staten varit gökungen? Jag presenterade i grova drag kostnadsutvecklingen på sex, sju avgörande områden, som tillsammans representerar 80 procent av statens utgifter. Det finns möjlighet för herr Ohlon att tala om att på den eller den punkten anser han att staten varit gökungen. Kan han inte göra det kommer jag tillbaka till min kanske något ovänliga karakteristik av herr Ohlons inlägg tidigare, nämligen att då är det bara ett allmänt prat.

Jag vill vidare säga, att jag är medveten om valutareservens vikt för samhällsekonomin och för folkhushållet. Jag har velat understryka det, och jag har gjort det i min skrivning, men jag tillät mig i mitt första anförande att nä-

Statsverkspropositionen m. m.

got mera nyanserat utveckla problemet om valutareserven, därför att denna i den allmänna debatten gärna blir litet ensidigt betraktad.

Ytterligare vill jag till herr Ewerlöf säga att det inte bara är en bokföringsfråga om upplåningen skall anses vara 1 500 eller 1 100 miljoner kronor. Under alla de år som vi har steriliserat medel har vi ju redovisat en upplåning som om vi icke tagit dessa steriliserade medel i anspråk. När vi nu tar dem i anspråk är det helt konsekvent att redovisa en upplåning som är så mycket lägre. Det finns således ingen kritik att föra mot finansministern för hans redovisningar. Det är således fullt konsekvent.

Herr Ewerlöf kom vidare tillbaka till att driftbudgeten ändå är en sådan absolut faktor, att den kan man under inga förhållanden låta vara underbalanserad. Då är det ju rätt frestande att utveckla resonemanget från mera allmänekonomiska synpunkter också. Det är klart att om vi betalar ut pengar till försvaret, till löner eller till folkpensioner, d. v. s. driftbudgetsutgifter, så har ju dessa pengar precis samma betydelse realekonomiskt sett som om vi på kapitalbudgeten betalar ut pengar för att bygga vattenkraftverk och telekommunikationer. Pengarna går ju i det senare fallet i allt väsentligt till arbetslöner åt de anställda. Det beställs turbiner vid Asea, och pengarna därför går till arbetslöner åt verkstadsarbetarna i Västerås. Pengarna har precis samma samhällsekonomiska effekt om de kommer via kapitalbudgeten eller via driftbudgeten. Jag är övertygad om att herr Ewerlöf ger mig rätt däri. Sedan har man haft som ett gammalt rättesnöre, att det ligger ett sunt element i att säga, att för statens utgifter skall man ha täckning i löpande inkomster. För statens kapitalinvesteringar, som förräntar sig, kan man däremot kosta på sig en upplåning. Det är en gammal uppfattning, och den gäller även i kommunerna när de skall göra upp sin budget. Den gäller kanhända för den enskilde när han skall göra en budget också.

Jag kan säga att jag som finansminister har varit angelägen om att detta resonemang inte utan vidare skall spelas bort. Men försöker jag bedöma budgeten i dess sammanhang med samhälls-ekonomien, kan den här skillnaden mellan drift- och kapitalbudget inte vara helt utslagsgivande. Detta gäller framför allt eftersom man efter några år av pyssel med den svenska statsbudgeten kommer underfund med att det inte finns någon klar uppdelning, någon bestämd konkret karaktär på de utgifter, som vi kallar driftutgifter, och en del av dem som vi kallar kapitalutgifter. Det har blivit på det sättet, och det har man varit bunden av.

Nu serverar vi en driftbudget, som är till nöds balanserad. I går fick vi en rapport, som ger oss anledning tro att driftbudgeten är starkare än vad som har redovisats inför riksdagen. Jag vågar inte dra några bestämda slutsatser, om det är en riktig bedömning eller om man kanske får revidera sin uppfattning även där. Men hela prognosmaterialet är ju ett ganska osäkert material. Tills vidare är driftbudgeten formellt balanserad. Det kan hända en del ting framöver, som gör att driftbudgeten icke blir balanserad. Det kan också, mirabile dictu, hända sådana ting som gör att driftbudgeten blir balanserad.

Om det visar sig, att vi har ett konjunkturläge, som gör att vi inte kan tolerera en underbalanserad driftbudget, är det klart att vi måste hjälpas åt och se till att den blir balanserad. Det finns två vägar att gå, antingen att reducera utgifterna eller att förstärka inkomsterna. Konjunkturläget kan också vara sådant, att vi till nöds kan klara oss, även om driftbudgeten är underbalanserad med något hundratal miljoner kronor — hela budgeten rör sig dock om 13 000 miljoner kronor, och det är här en fråga bara om marginalsiffror. Det blir således en bedömning i sista ögonblicket. Vid denna bedömning menar jag, att det där kritstrecket inte är allena avgörande, även om det kan vara bekvämt att rätta sig efter det.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern är en lycklig människa! Vad han än gör och vart än utvecklingen glider hän, är han alltid belåten med resultatet. Alltid har finansministern rätt. Det ger mig anledning att påminna om den gamla historien om mamman, som kom till sin sons lärare och klagade: »Jag vet inte vad jag skall göra med pojken. Han är alldeles omöjlig. Han erkänner aldrig ett enda misstag, som han har begått, och alltid menar han sig ha rätt.» Läraren gav ett lugnande svar: »Ni kan hålla er lugn. Er son har framtiden för sig. Han blir säkert socialdemokratiskt statsråd.»

Nu säger finansministern, att driftbudgeten måhända blir bättre än sådan den presenteras i den föreliggande propositionen. I så fall her jag att få lyckönska finansministern. Men vi skulle väl ändå kunna komma överens om att trots att statens likviditet brukar vara bäst vid den här tiden på året, så är den ganska ansträngd just nu och kommer i slutet av året att bli mycket hårt ansträngd. Det är det som är den stora risken i nuvarande läge, och så länge staten anstränger kapitalmarknaden så hårt som för närvarande sker, blir det inte tillräckligt utrymme för näringslivet och dess utveckling.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer till det där kritstrecket, som herr finansministern så gärna vill komma ifrån. Det har väl ändå en mycket stor betydelse vid en bedömning av totalresultatet, även oavsett skillnaden mellan totalbudget och driftbudget, till vilket belopp det totala upplåningsbehovet kan beräknas komma att uppgå. Det är givet, att om driftbudgeten i själva verket är underbalanserad med visst belopp, kommer lånebehovet att stiga med motsvarande belopp utöver det lånebehov som nu redovisas i denna budget. Finansministern för sitt resonemang från utgångspunkten att driftbudgeten är balanserad och

att det då blir ett lånebehov på 1 540 miljoner kronor. Om det är så som jag försöker göra gällande, att driftbudgeten är underbalanserad med minst 500 miljoner kronor, innebär det att lånebehovet för nästa år blir 500 miljoner kronor större.

Detta är väl ändå inte småpotatis! Det är inte likgiltigt, huruvida lånebehovet för nästa år blir 1 540 eller 2 000 miljoner kronor. Det är en väsentlig fråga. Från den utgångspunkten menar vi att åtgärder måste vidtagas redan nu för att rätta till situationen.

Jag förstod inte vad finansministern ville göra gällande med uttalandet om avbetalningen på statsskulden. För mig är det alldeles uppenbart, att vad som här skall ske inte har någon annan karaktär än en ren bokföringsåtgärd, som innebär att statsskulden kan redovisas med ett i motsvarande mån lägre belopp, när de 450 miljoner, som nu står på ett konto i riksbanken, avföres därifrån. Realekonomiskt sett är emellertid innebörden, att vi tar lånemedel i anspråk till ett belopp av 1 540 miljoner kronor plus vad som kan bli driftbudgetens brist.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Som svar på herr Ewerlöfs sista fråga vill jag säga, att vi under de senaste åren öppet och ärligt har redovisat ett upplåningsbehov, som faktiskt är större än det reellt har varit. Vi har nämligen uppehållit den attityden, att de steriliserade medlen skall ställas åt sidan, och därför har vi redovisat ett upplåningsbehov som är mycket större än vad vi i själva verket har lånat upp — till stor glädje för herrar Ewerlöf, Svärd och Hjalmarsen, som ägnat en stor del av sin verksamhet åt att kommentera detta upplåningsbehov.

När vi således har redovisat upplåningsbehovet bokföringsmässigt, ligger det väl någonting av logik i att vi nu, när vi faktiskt använder de steriliserade medlen, också bokföringsmässigt redovisar ett lägre upplåningsbehov. Herr

Statsverkspropositionen m. m.

Ewerlöf har ju inte dragit sig för att i den allmänpolitiska propagandan utnyttja det bokföringsmässiga saldoto för upplåningen. Varför skulle då inte jag ha samma rättighet att utnyttja det bokföringsmässiga saldoto för upplåning i den omvända situationen? Ja, så enkelt är det, herr Ewerlöf!

Det är ett alldeles riktigt konstaterande — det är så riktigt att det nästan är banalt — att ju sämre balanserad driftbudgeten är och om den till och med blir underbalanserad, så måste detta ta sig uttryck i en större upplåning och därmed ett större lånebehov. Det är också alldeles givet att man till slut kan komma i ett läge då man frågar: Är upplåningen så stor att vi måste slå stopp?

Jag menar för min del, att denna bedömning inte kan göras isolerad utan måste göras med hänsyn tagen till sysselsättningen, till arbetslösheten och till konjunkturen. Jag har svårt att tänka mig en sådan situation, där jag skulle komma till riksdagen och säga: »Nu skall vi tolerera en relativt hög grad av arbetslöshet, ty vi har inte råd att arbeta här i landet.» Jag vet inte om herr Ewerlöf har den uppfattningen, att man kan komma i den situationen att det är rätt att säga: Vi har inte råd att arbeta här i landet därför att vi då måste låna för mycket. Jag vägrar att vara med om en sådan principförklaring. Jag menar att vi skall ha råd att arbeta här i landet. Och om den privata verksamheten sviktar, blir pessimistisk och inte orkar, då måste samhället träda in, då måste samhället betala, då måste samhället låna, ty det primära är att vi skall uppehålla arbetet och sysselsättningen. Detta får vara avgörande för upplåningsbehovet.

Jag är medveten om att man inte kan fortsätta med det hur länge som helst. Men konjunkturbilden är ju inte sådan, att en depression fortsätter hur länge som helst, utan den efterträdes ju efter en övergångstid av en bättre konjunktur med en bättre sysselsättning. Då får man försöka återhämta sig i de bättre tiderna.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Efter det långvariga replikskifte om budgetbalans, om statsupplåning och valuta-reserv och allt, som här har förekommit, vill jag till en början återknyta till det som gav upptakten till denna remissdebatt, nämligen valet i juni och dess resultat.

Låt mig då i korthet påpeka att den borgerliga majoriteten i andra kammaren inte blev långlivad. Den fick en ålder av endast ett år och fyra månader. Väljarna korsade i juni månad planerna på ett borgerligt regeringsövertagande och säkrade tjänstepensionens genomförande. Däri, så ser jag saken, ligger extra valets stora politiska betydelse.

Valet har också haft vissa andra aspekter. För det första visade diskussionen i pressen efter valet, hur stor besvikelsen är ibland de kretsar som hade hoppats på ett s. k. regimskifte under högerens ledning. Denna diskussion visade också att motsättningarna mellan de borgerliga partigrupperingarna fördjupas. Det är för övrigt en naturlig och vanlig företeelse i det politiska livet att sådant sker efter större misslyckanden. Den strategiska plan, som man på borgerlig sida hade när man genomdrev riksdagsupplösningen, var att de borgerliga partierna med folkpartiet som ett slags vänsterytter skulle göra stora inbrytningar i arbetarrörelsen. Denna plan gick om intet. Resultatet blev i stället att de borgerliga partierna bröt in i varandra, en manöver som ledde till en förlust av fyra mandat och därmed majoriteten i andra kammaren.

Det var folkpartiet som fick sitta emellan. Det utsattes för en formlig mandatplundring, framför allt från centerpartiets sida men också av högern och socialdemokratien.

Detta folkparti har emellertid nu i pressen och senast vid sin riksstämma i Uppsala förklarat, att partiet efter valet egentligen har en starkare parlamentarisk position än tidigare, en förklaring som är minst sagt förbluffande. Om det verkligen är så, att folkpartiet betraktar sig som starkare efter valet än tidigare, om det var en förstärkning att bli av

Statsverkspropositionen m. m.

med 20 mandat, vill jag bara förena mig med dem som önskar lycka till i fortsättningen. Jag vill uttala förhoppningen att partiet skall få en liknande förstärkning, eller större, i ett kommande val!

Det parti jag representerar, det kommunistiska, höll sin parlamentariska ställning på ett mandat när och är nu tungan på vägen i andra kammaren. Vi intog den ställningen i detta val, att huvuduppgiften var att återerövra arbetar-majoriteten, hindra tillkomsten av en borgerlig blockregering och skapa rimliga förutsättningar för tjänstepensionens genomförande. Vi anser att detta mål uppnåddes. Vi anser att inte minst vårt partis insats och hållning på ett verkamt sätt bidrog till att valresultatet blev vad det blev.

Vi ställde inte några partiegoistiska synpunkter i förgrunden i detta val. Vi ställde utan tvekan saken som det väsentliga, och därför sköt vi också i bakgrunden de partiskiljande frågorna. Vi drog in egna kampanjer i de elva valkretsar, där arbetarmandat kunde vara hotade eller där det enligt tidigare siffror fanns utsikter för socialdemokraterna att med hjälp av kommunistiska röster vinna mandat från de borgerliga — allt med tanke på en enda fråga, nämligen tjänstepensionens säkerställande.

Det är klart att en sådan framgångslinje inte i den här omgången kunde stimulera väljare till ökad uppslutning kring kommunistiska partiet, men vid junivalet var ur vår synpunkt den frågan inte avgörande. Junivalet gällde, om anhängare eller motståndare till tjänstepensionen skulle vinna valslaget. Snäva partitaktiska synpunkter måste ur vår synpunkt i ett sådant läge föras i bakgrunden.

Jag vill emellertid understryka, att den ståndpunkt vi intog vid junivalet inte innebär, att vi ett enda ögonblick tänker uppge vårt partis självständiga politik. Kommunistiska partiet kommer i fortsättningen som hittills att föra en självständig politik. Vi kommer att företräda de ståndpunkter — här i riksdagen såväl som ute bland folket — som vi anser vara i arbetarklassens, folkets

och landets intresse, detta såväl när det gäller de dagsaktuella frågorna som på längre sikt frågan om socialism och arbetarmakt i vårt land. En sådan självständig politik ifrån vårt partis sida utesluter naturligtvis inte samverkan med andra politiska meningsriktningar och inte heller kompromisser där sådana kan vara nödvändiga och nyttiga för sakens genomförande. Vi kommer sålunda i fortsättningen att stödja den nuvarande regeringen mot varje samlad attack ifrån den borgerliga sidan. Vi vill göra vad vi förmår för att spärra vägen för en borgerlig regering eller för en fyrtireregering. Och därvidlag frågar vi ingen till råds om vår ställning. Vi för vår egen självständiga politik.

Nu har regeringen deklarerat, att den inte anser det nödvändigt att riksdagen än en gång skulle ta principiell ståndpunkt till frågan om tilläggs pensionen. Jag delar den uppfattningen. Väljarnas votum för en lagstadgad pension var så pass klart, att riksdagen bör kunna gå direkt på uppgiften att praktiskt förverkliga väljarnas vilja.

Jag vill understryka, att härvidlag kan det inte bli tal om sådana kompromisser, som urvattnar de grundläggande principerna i det förslag, som erhöll stöd i valet från en praktiskt taget enhällig löntagarkår. Pensionen måste bli lagstadgad, kostnaden bestridas av företagsvinsterna, pensionsnivån 65 procent av lönen och pensionsbeloppen värdebeständiga. Slutligen och inte minst viktigt: pensionsfonderna måste ställas under samhällets förvaltning och kontroll.

Jag har velat understryka dessa synpunkter då jag vet, att det finns krafter såväl inom regeringspartiet som inom folkpartiet — det har också delvis framkommit i debatten i dag — som vill verka för ett slags samförstånds lösning mellan två ståndpunkter, som enligt mitt sätt att se icke är möjliga att förena. Jag är övertygad om att det skulle väcka stor förbittring och besvikelse ibland löntagarna, om det förslag som förelägges nästa års riksdag skulle bli sämre än det regeringsförslag, som väljarna tog ställning till den 1 juni. Jag anser det

vara vår plikt här i riksdagen att i den praktiska verksamheten följa de anvisningar väljarna gav.

Låt mig sedan ägna några ord åt ett par andra högaktuella frågor. De har diskuterats tidigare, senast också i replikskiftet nyss, men vår arbetsordning är sådan, att tre eller fyra talare då får monopol på att yttra sig. Om jag tar upp sysselsättningsfrågorna nu efter replikskiftet, beror det på den ordning vi har för debatten här i riksdagen.

Jag vill erinra om att vi ännu i april hade 60 000 arbetslösa. Det innebär att upp emot 200 000 människor här i landet var direkt berörda av arbetslösheten. I maj gick siffran ned till 42 500, men den låg ändå 13 000 över motsvarande siffra vid samma tid förra året. Nu har den minskat ytterligare i juni, och finansministern sade nyss, att han ansåg sysselsättningsläget som relativt hyggligt. Men varje dag meddelas det om nya permitteringar, om uppehåll i driften i åtskilliga veckor i olika företag, eller om företag som helt enkelt läggs ned. Det är också ett allmänt bekant faktum, att det blir allt svårare för ungdomen att komma in i produktionen. Det är likaså ett välbekant faktum, att det bland landets kvinnor finns en ganska omfattande, men dold arbetslöshet. Härtill kommer, att alla som har sysslat med dessa frågor är eniga om att situationen till hösten kommer att bli mera bekymmersam än någon gång under senare år när det gäller att upprätthålla sysselsättningen.

Det är inte alls förvånande att detta läge oroar löntagarna. Det är ett läge, som för övrigt har uppstått delvis som en följd av den ekonomiska politik som regeringen under senare år har genomfört. Det är de konjunkturdämpande åtgärderna, vilka har varit regeringens signaturmelodi, som nu börjar sätta sina spår. Högräntan och de hårda kreditrestriktionerna har särskilt drabbat de mindre och medelstora företagen, av vilka nu åtskilliga tvingas att inskränka driften eller att helt slå igen. Också kommunerna har drabbats hårt av denna restriktiva politik. De har tvingats uppskjuta många nödvändiga arbeten, an-

Statsverkspropositionen m. m.

tingen därför att de har saknat pengar eller därför att de har vägrats tillstånd till nödvändiga byggnads- och anläggningsarbeten.

Till dessa inre orsaker kommer så den ekonomiska kris, som nu är under uppsegling i alla länder med privatkapitalistiskt produktionssystem. En produktionsminskning på 13 procent i USA under några månader och en arbetslöshet på inemot 6 miljoner är allvarliga symptom på den nya ekonomiska krisens ankomst. I andra kapitalistiska länder är utvecklingen enahanda, även om den har drivits längst i Amerika.

För ett land som Sverige, som genom handelspolitiken och andra ekonomiska förbindelser är så intimt sammankopplat med den kapitalistiska delen av världen, ter sig perspektivet ganska oroande. Jag hänvisar till nationalbudgeten, som meddelar att vår export från 1956 till 1957 ökade med 10 procent men att man för år 1958 förutser en minskning med 2 procent. Det är en oroande uppgift. Sådana uppgifter varslar om stora svårigheter även för de anställda inom exportindustrierna, som hittills, om jag undantar skogsarbetarna, inte har haft någon större känning av de åtstramande konjunkturerna.

Vad gör man nu från regeringshåll för att möta denna situation? Jag tycker att de åtgärder som har signalerats i fråga om sysselsättnings vidmakthållande inte är tillfredsställande. Det är frågan om små trevande försök, men någon verklig beredskapsplan från regeringen kan man inte tala om. Det meddelas i statsverkspropositionen, att en viss ökning av byggnadsverksamheten skall tillåtas i fråga om bostäder, pensionärsheim, yrkesskolor o. s. v., att de statliga exportkreditgarantierna skall ökas till 600 miljoner kronor samt att företagen skall få ta ut medel från investeringsfonderna och utnyttja dessa. Det är egentligen allt som regeringen ställer i utsikt. Men ger detta en tillräcklig beredskap med hänsyn till det perspektiv som vi nu har? Jag ställer mig starkt tvivlande till den punkten.

När man läser finansplanen förefaller

Statsverkspropositionen m. m.

det som om finansministern är minst sagt villrådig i fråga om hur läget skall bedömas och vilka åtgärder som bör vidtagas. Det är ganska märkligt att finansministern i en tid av vikande konjunkturer upprepade gånger varnar för konjunkturstimulerande åtgärder eller, för att använda hans egna ord, en »allmän påspädning av den inhemska konjunkturen». Enligt min mening måste den riktiga inställningen vara den rakt motsatta. Uppgiften för en regering och en finansminister under vikande konjunkturer måste vara att se till att hjulen hålls i gång, att folk har arbete och köpkraft. Annars kommer svårigheterna att öka i ett accelererande tempo, och någon lösning av svårigheterna uppnås inte.

Finansministern säger att de arbetslösa — eller, för att använda det numera vanliga folkhemska språkbruket, den »friställda arbetskraften» — skall överföras till områden med »bibehållen expansionskraft» utan hjälp av någon »generellt uppdriven konjunktur».

Om jag skall försöka få någon mening i detta dunkla språk, som är hämtat ur finansplanen, så kan jag bara lägga in den tolkningen, att man anser att de arbetslösa skall bli något slags nomader, som skall fraktas från plats till plats allteftersom privata företag behöver arbetskraft. Jag bestrider inte att det måste finnas en viss rörlighet på arbetsmarknaden, och en sådan rörlighet finns ju också av så att säga rent naturliga skäl. Men att ha en omflyttning av arbetskraft som praktiskt taget enda anvisning när det gäller att möta depression och kris, det är inte praktisk politik så vitt man vill bibehålla full sysselsättning. Det är kanske just sådana funderingar som finansministern har haft när han har skrivit: »en politik — — — som undviker en onyanserad påspädning av den inhemska efterfrågan med därmed följande risk för valutautflöde, innebär givetvis inte att avkall göres på den fundamentala målsättningen att trygga den fulla sysselsättningen».

Har inte finansministern här trasslat in sig i en hopplös motsägelse? Vi hade,

som jag har sagt, i våras 60 000 arbetslösa. Om nu alla dessa får arbete, vilket vi hoppas, så innebär väl detta i alla fall en påspädning av den inhemska efterfrågan, alldeles oavsett om de flyttas till den ena eller andra platsen eller yrkesgrenen. Om finansministern menar, att en sådan upprätthållen köpkraft är ett hot mot valutareserven, så finns det ju bara en slutsats att dra, nämligen den, att vi måste ha arbetslösa för att klara valutareserven. Det är den logiska konsekvensen av resonemanget i finansplanen. Jag hoppas verkligen att finansministern inte menar vad han skriver i detta sammanhang — eller också att jag har tolkat honom fel, vilket jag i så fall ber honom korrigera.

Om det nu är så som det hävdas i finansplanen, att den stora importen av bilar och TV-apparater är ett hot mot valutareserven, skall man naturligtvis inte sitta med armarna i kors och nöja sig med att bara konstatera faktum. Enligt min uppfattning har man två saker att göra. Antingen skaffar sig regeringen kontroll över utrikeshandeln — vilket vore till fördel ur många synpunkter — eller också får vi dra försorg om att den svenska industrien utbygges så att vi själva i huvudsak kan tillfredsställa behovet av bilar och TV-apparater i landet. Det meddelas i nationalbokföringen för 1957, att bilköp och underhåll av bilar drog en kostnad av cirka 2 miljarder kronor. Då det huvudsakligen rör sig om importerade bilar, innebär dessa utgifter naturligtvis en viss påfrestning på valutareserven. Men varför bygger man då inte en statlig bilindustri, exempelvis i Norrland? Vi har råvaror och arbetskraft. Svenska arbetare och tekniker kan bygga bilar som är fullt konkurrenskraftiga med de bästa utländska märken. Vi kan dessutom anpassa bilarna efter den svenska terrängen och de svenska vägarna på ett helt annat sätt än vad som är fallet med de importerade amerikanska och engelska bilarna. Varför fortsätter man då med att kosta på utländsk valuta för varor som kan tillverkas inom landet? Om vi själva tillverka-

de dessa bilar skulle vi ju dessutom skapa sysselsättning för många av dem som annars riskerar att bli arbetslösa.

Regeringen måste förbereda konstruktiva åtgärder för att garantera full sysselsättning, öka byggandet av bostäder, skolor, ungdomsgårdar, sjukhus, allmänna samlingslokaler och liknande. Lätta på kreditrestriktioner och andra bestämmelser som nu hindrar många kommuner att fullfölja nödvändiga arbeten! Vidtag allvarliga undersökningar i syfte att väsentligt vidga Sveriges handel med den krisfria världsmarknaden, som omfattar 900 miljoner människor, en marknad med vilken Sveriges handel för närvarande är praktiskt taget obefintlig. Det gäller att se till att andra länder inte kommer före oss. Bordet är dukat, och den som kommer först får också mest. Gör vidare slut på kapitalisternas rätt att enväldigt bestämma om huruvida produktionen skall hållas igång eller ej. Det är icke demokrati, att en handfull direktörer skall kunna sitta och bestämma över om hundratusentals människor skall ha arbete eller inte. Det är en samhällselig angelägenhet av största betydelse att man inte längre överlåter sådana fundamentala avgöranden till de privata spekulanterna. Man kan också producera på lager, och i vissa fall kunde det väl tänkas att staten lämnade garantier för sådan produktion.

Jag har här, herr talman, pekat på några konstruktiva åtgärder för att hålla sysselsättningen uppe och arbetslösheten borta.

Det är emellertid inte bara sysselsättningsfrågan som oroar många människor i detta land. Prisstegringarna är en annan brännande fråga. När löntagarna påtvingades tvåårsavtalet var det under bestämt löfte från regeringen att priserna skulle hållas nere. Skulle priserna mot förmodan stiga, så infördes bestämmelser i avtalen om kompensation. Vi har nu sett hur det gått med det löftet. Priserna har stigit hela tiden, men någon avtalsmässig kompensation har det inte blivit. För många grupper har resultatet blivit sänkt reallön, trots ökad pro-

duktion och trots en väldig stegring av arbetsproduktiviteten.

Enligt nationalbudgeten ökade bostadskostnaderna under år 1957 med inte mindre än 8 procent, och livsmedelspriserna steg t. o. m. april i år med 6,5 procent. Enligt samma källa har lönerna — löneglidning, övertidsersättning o. s. v. inräknade — stigit med 5 procent. Prisnivån innevarande år beräknas komma att ligga 5 procent över 1957 års nivå, och då är därvid inte inräknat de väntade prisstegringarna på livsmedel i höst.

Det är alltså ett faktum, som man inte kan komma ifrån, att stora grupper löntagare redan har fått och kommer att få vidkännas en standardsänkning så länge det nuvarande tvåårsavtalet gäller.

Vilka är nu ansvariga för dessa prisstegringar? Förut har man skyllt på löntagarna. Man har sagt att det är lönerna som drivit upp prisnivån. Men nu kan man väl inte skylla på löntagarna, som är bundna av tvååriga avtal. Ansvariga är dels de partier i riksdagen som genomdrivit de höjda skatterna — punkt-skatter och andra — och dels de privata stormonopolen, som bedriver en mycket klar och mycket upprörande prisuppskörtningsspolitik.

Låt mig anföra ett enda exempel. Från april 1957 till april 1958 sjönk priserna på bränsle och smörjoljor med 3 procent, priserna på industriförnödenheter med 6 procent och priserna på jordbruksförnödenheter med 3,5 procent, men konsumtionspriserna steg under samma tid med 6 procent. Det är monopolen som tar vinsterna. Det är monopolpriserna som här kommer till uttryck, och regeringen har såvitt jag kunnat finna inte gjort någonting för att skydda konsumenterna mot denna rovdrift. I stället har man avskaffat till och med den orkeslösa priskontroll som vi haft tidigare. Nu tycker jag det är på tiden att regeringen verkligen ingriper mot dessa monopolprissättningar.

Det har från högerns sida liksom från folkpartiets under valrörelsen drivits en mycket energisk kampanj för att skära

Statsverkspropositionen m. m.

ned statsutgifterna och en kampanj för en sänkning av bolagsskatten som ett medel mot den depression, som man även på det hållet erkänner är ett faktum. Jag vill med några ord taga upp de där demagogiska frågeställningarna.

Låt mig först ta upp kravet på en sänkning av bolagsskatten. Det är inte lätt att ur budgeten få fram, hur mycket bolagsskatten ger statskassan om året, men om jag håller mig till en beräkning som är gjord av en välkänd högerman, så är jag säker på att siffran inte är tilltagen i underkant. Enligt den källan ger bolagsskatten omkring en miljard kronor om året. I den är då också inräknat investeringsavgiften. Den är numera borttagen, så att det verkliga beloppet nu är avsevärt lägre. Låt oss säga att det blir kvar 700 000—800 000 kronor om året, om man tar bort investeringsavgiften. Kan man då med saksål hävda att företagsbeskattningen för bolagen är för hög? Enligt min mening icke. Vi har här i landet, enligt senaste företagsräkningen, omkring 35 000 aktiebolag. Häromdagen redovisades i pressen vinsterna för 83 av dessa 35 000 aktiebolag, och dessa 83 bolag redovisade en sammanlagd vinst på 2 423 miljoner kronor för år 1957. Märk väl att det var redovisad vinst! Hur stor den verkliga vinsten var, vet naturligtvis endast de särskilt invigda och den juridiska sakkunskap som sammanställer bolagens deklARATIONER. Dessa 83 bolag av 35 000 hade vinster, som är tre gånger så höga som hela den statliga bolagsskatten. Jag tror inte någon på allvar kan hävda, att företagsbeskattningen här i landet är för hård.

Det andra temat i högerens valpropaganda var frågan om statsfinansernas ursula läge, och herr Hjalmarson var mycket flitig att redovisa, hur mycket statskulden ökades per timme. Man krävde som bekant raserande av socialbudgeten för att statsfinanserna skulle gå ihop. Men på en punkt teg man, nämligen i fråga om de verkligt betungande och improduktiva utgifter som krigsmakten lägger beslag på. Vi skall återkomma till frågan om försvaret i en senare debatt,

men låt mig ändå i detta sammanhang erinra om att vi är uppe i en summa som rör sig omkring 3 miljarder om året och som kommer att växa med 2,5 procent för varje år framåt enbart för »teknisk fördyring». Detta innebär, att av varje hundralapp som vi betalar i statskatt gå 50 kronor till militära ändamål. Jag tycker att detta är en ganska fantastisk summa. Av samtliga statliga investeringar, som detta år beräknas till omkring 4 miljarder, går inte mindre än en tredjedel till militära ändamål. Vi investerar fyra gånger så mycket för krigsmakten som för sjuk- och hälsovård och andra sociala ändamål. Vi kommunister tillhör dem här i riksdagen, som anser att man kan pruta ner dessa utgifter, utan att landets försvarskrafter blir lidande. Vi återkommer som sagt till den saken, när den debatten kommer.

Men hur skulle det vara, om högern och folkpartiet hjälpte till att sprida litet fakta om hur staten handskas med resurserna när det gäller krigsmakten? Då skulle kanske diskussionen bli sakligare och folk få lättare att orientera sig.

Jag har här berört några av de frågor som mitt parti anser vara aktuella, och jag hoppas kunna återkomma till åtminstone några av dem vid den realbehandling som redan sommarriksdagen skall utföra. Innan jag slutar vill jag emellertid, herr talman, säga ett par ord till herr Ewerlöf som tyvärr just nu är frånvarande. Han har väl några partivänner i kammaren som kan framföra mitt resonemang till honom.

Herr Ewerlöf slutade sitt anförande genom att med darr på stämman uttala sin avsky, såsom han sade över vad som hänt i Ungern. Då jag tyckte att tonen var skärande falsk skall jag be att få göra några kortfattade erinringar, som kanske kan vara sedelärande för hela högerpartiet.

Jag erinrar om att i maj månad 1949 lade dåvarande justitieminister Zetterberg fram i en kungl. proposition att man skulle införa ståndrätt och dödsstraff här i landet vid krig eller krigsfara. Det kommunistiska partiet var det enda parti som enhälligt tog avstånd från

Statsverkspropositionen m. m.

det förslaget. Alla andra partier var på ett eller annat sätt medansvariga för förslaget som lyckligtvis föll genom andra kammarens ställningstagande. När frågan behandlades i första kammaren yttrade sig icke en enda högerman, 80 av kammarens ledamöter röstade för dödsstraff, 44 emot och 10 avstod. Samtliga högermän stödde kravet på dödsstraffets införande, och kammarens majoritet var som sagt för att i vårt land införa dödsstraff efter summariska ståndrättsdomar som kunde avkunnas t. o. m. av en kapten.

Det är från det hållet man nu hör upprörda tongångar om vad som har hänt i andra länder. I Ungern har efter långvariga undersökningar och en rättegång, där över 20 vittnen har hörts och där ett förkrossande bevismaterial lagts fram, avkunnats fyra dödsdomar emot personer som enligt ungersk lag har begått högförräderi. Då protesterar de, som bara för några år sedan ville införa dödsstraff i Sverige! Jag stämplar det som hyckleri och ingenting annat.

Personligen vill jag deklarerera att jag djupt beklagar att dödsstraff måste tillgripas. Samma mening har uttryckts av det kommunistiska partiet som senast 1953 enhälligt uttalade sig för att dödsstraffet skulle avskaffas i alla länder där det alltjämt finns. Nu är det emellertid på det sättet att man i den ungerska lagen har dödsstraffet kvar, och jag anser — jag hoppas att den svenska riksdagen anser detsamma — att det bör vara en intern ungersk angelägenhet när det tillämpas. De ungerska myndigheterna och det ungerska folket bör avgöra om och när det skall tillämpas.

Det är för övrigt ganska betecknande att de som kritiserat de ungerska domarna — det gäller också pressen — inte har ett enda ord till protest emot de massmord som dagligen försiggår exempelvis i Algeriet där enligt officiella franska meddelanden i genomsnitt 40 algerier avrättas varje dag — naturligtvis frånsett alla dem som stupar i striderna. En högerman mycket närstående man som heter de Gaulle är numera regeringschef i Frankrike och ansvarig för massmor-

den i Algeriet. Har ni hört herr Ewerlöf eller någon annan högerman protesterar eller visa tecken på indignation i det sammanhanget? Är det någon som har hört att man från samma håll har haft ett ord att säga om att i Francospanien under de nära 20 år, som diktaturen härskat där, över 1 200 000 spanjorer har bragts om livet? Protesterade ni från högerens och folkpartiets sida när 15 000 egypter eller var tionde invånare i Port Said mördades under det brittisk-franska överfallet i november 1956? Nej, inga protester. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen. Jag nämner bara namn som Cypern, Jemen, Oman, Kenya, Tunisien. Jag nämnde Kenya. Det finns här i Stockholm en folkpartiet närstående tidning som heter Expressen. Jag citerar några rader ur den tidningen: »En vårmorgon förra året hängdes 'premiärminister Sir Dedan Kimathi' efter att ha blivit dömd till döden av en domstol i Kenya. Någon förlust för mänskligheten var det sannolikt inte, men hans namn kommer ändå att leva kvar.»

Det är ju dessa kretsar, som nu säger att vad som skedde i Ungern var aldeles förfärligt. Tycker ni inte att det är ett litet enögt ståndpunktstagande?

Till sist får jag göra den reflexionen: domarna i Ungern är avkunnade för högförräderi. När blev det modernt och överensstämmande med allmänt rättsmedvetande att försvara högförräderi och statskupper? Anser högeren, folkpartiet och andra här, som känner sig upprörda, att det är någonting som normalt inte skall bestraffas, om man begår högförräderi eller gör statskupper? Menar man att den svenska regeringen skulle tolerera sådant utan att vidtaga några åtgärder? Jag tycker att ni, som alltid påstår er hålla på rätt, ordning och laglydnad, borde akta er för att inta den ståndpunkt ni gör i den här frågan. Vi har inte här i Sverige så förfärligt rena händer som man vill göra gällande. Jag erinrar om att år 1931 mördades fem människor som gick i en fredlig demonstration mot strejkbryteri, och den ansvarige för de morden fick några dagars vaktarrest på eget rum och sedan befordran.

Statsverkspropositionen m. m.

(Herr TALMANNEN: Jag får uppmana talaren att vara försiktig med sina yttranden om svenska domar.)

Under kriget, herr talman, sökte man sätta munkavle på oss kommunister. Man transportförbjöd vår press, därför att vi påtalade vad som skedde i det dåvarande Hitlertyskland. Jag tror att det vore klokt att sopa rent framför egen dörr, herr Ewerlöf, innan man ger sig ut påorstädning hos andra.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Sedan nu det storpolitiska fältet betats av och herr Öhman har presterat sin övermaga parentes i sammanhanget, tillåter jag mig att utnyttja den generositet, som remissdebattordningen medger den enskilde riksdagsmannen, att ta upp frågor, som i debatten kanske ter sig något perifera.

Emellertid skulle jag vilja säga att de problem, som jag tar upp till behandling, i och för sig minst av allt är perifera. Tvärtom finns det anledning att betrakta dem såsom några av de största problem vi har att brottas med i våra dagar — det gäller bebyggelse- och planeringsfrågorna samt befolkningsfördelningen. Jag tror att det vore riktigt, om man allmänt debatterade dessa frågor mer än man i dag gör, och vad vi framför allt skulle kunna önska är att lek-männen i gemen mer än som sker intresserade sig för just dessa problem. Det ligger nämligen alltid en viss risk i att experterna ensamma får syssla med så ömtåliga frågor och att folkets mening inte kommer till uttryck så som den borde.

Bebyggelseplaneringen är en angelägenhet som berör oss alla, antingen vi bor i staden eller i glesbygden. Länge fördes debatten endast ur landsbygdens synvinkel, men i dag tror jag att man allmänt har klart för sig att detta problem är lika akut från storstadens ho-

risont. Man har kommit till klarhet om de negativa följderna av en alltför stark koncentration av människor och vad den för med sig av kostnader på olika områden och av problem i övrigt. En av våra stockholmstidningar talade här-omdagen på ledarplats om »vantrivseln i storstaden». Det lär ligga påtagliga realiteter bakom sådana formuleringar.

När vi går att försöka bedöma befolkningsomflyttningens omfattning just nu, har vi tyvärr inga tillförlitliga siffror att falla tillbaka på. Tillgänglig statistik är vid det här laget så pass gammal, att siffrorna knappast på något sätt är relevanta. Men det står klart, att vi just nu lever i den mest dynamiska period vi någonsin haft vad gäller befolkningsomflyttning. När det senast gällde att bevilja pengar till en folkräkning, visade det sig dock att man — trots att vi då levde och alltjämt lever i en tid när penningen flödar rikligt — saknade medel för den uppgiften. Vi har visserligen kunnat hålla oss till befolkningsrapporterna vid varje årsskifte — och de kan i vissa fall vara skakande nog — men de ger ändå inte den allmänna översikt, som vi i dag faktiskt behöver för att rätt kunna bedöma denna stora frågeställning.

Hur ter sig utvecklingen i siffrornas och prognosernas ljus? År 1940 fanns inom jordbruks- och skogsnäringen en dryg miljon människor i de aktiva åldrarna mellan 20 och 65 år. En upprättad prognos utvisar, att det finns alla förutsättningar för att antalet år 1970 skall ha sjunkit till drygt 300 000.

Det finns ingenting som säger att den prognosen på något sätt är oriktig. Man kan följa utvecklingen på landsbygden i ett flertal socknar, och det visar sig att man under ett år kan räkna antalet födda på ena handens fingrar. Detta gäller inte socknar i fjällvärlden, utan tvärtom bygder i södra och mellersta Sverige. Om man i dessa socknar räknar med vad man skulle kunna kalla »normal» avflyttning, är det tydligt att här håller på att ske en nära nog total avfolkning av tidigare ganska välbefolkade områden. För dem som håller i

Statsverkspropositionen m. m.

trådarna i bygden — i första hand kommundalsmännen, som är ansvariga för vad som sker — är naturligtvis denna utveckling i högsta grad betänklig. Underlaget för deras arbete minskar ständigt, och möjligheterna att föra en vad vi kallar aktiv kommunalpolitik och att försöka tjäna medborgarna på bästa sätt blir allt mindre.

Om man skall försöka föra ett resonemang om vilka vägar man skall gå för att om möjligt råda bot på dessa förhållanden, är det en sak man genast upptäcker: man vet egentligen alldeles för litet om de verkliga förhållandena i bygden. Man kan härvidlag räkna upp en lång rad frågor: vilka förutsättningar finns det för framtiden, hur kommer befolkningsutvecklingen att te sig, vilken roll spelar näringslivets status för bygden i stort, hur långt kommer jordbrukets yttre rationalisering att drivas och hur bör bygdens små tätorter se ut för att de skall kunna bli centra för förvaltning, sysselsättning och service? Denna frågelista skulle kunna utvidgas i mycket hög grad, men de nämnda kan vara nog som exempel på vilka problem man stöter på.

Det är möjligt att kommunerna i vissa fall själva kan svara för de utredningar, som är nödvändiga, och skaffa sig den inblick i sina egna förutsättningar, som behövs, men i de allra flesta fall strandar det hela på bristande ekonomiska och personella resurser. Man får helt enkelt finna sig i att utvecklingen går i en ödesdiger riktning, och man har ingenting att falla tillbaka på.

När jag var alldeles nykommen i det här huset dristade jag mig att bära fram en motion, i vilken begärdes att man skulle få företaga en regionplanering över hela landet och därvid använda regionplaneinstitutet, sådant det är utformat i den nya byggnadslagen, som underlag för den inventering och den planläggning, som var nödvändig för att man skulle kunna ta itu med problemen på rätt sätt. Praktiska erfarenheter från dylikt regionplanearbete visar, att man mycket väl inom institutets ram kunde ta upp till diskussion frågor som var

av avgörande betydelse också för glesbygden som sådan, även om det skall medges att institutet i första hand är avsett att tillgodose städernas behov när det gäller deras expansion, att lösa kommunikationsfrågor m. m.

Man kom emellertid snart underfund med att man måste se på problemen på ett annat sätt. Man kunde konstatera att det stora samhället, som var centrum i regionplaneområdet, mycket väl hade möjligheter att klara sig och att problemen fanns ute i glesbygderna.

Nu tror jag inte att upphovsmännen till institutet över huvud taget hade tänkt sig att man skulle ta upp sådana problem till diskussion. Det ledde till att ramen för institutet måste vidgas, om man skulle kunna åstadkomma någonting verkligt positivt. Och vad vidare är: man har upptäckt och lärt sig att regionplaneinstitutet, som det är utformat, helt enkelt saknar målsättning och icke drar upp några hållbara riktlinjer för det arbete som skall utföras. Det är att beklaga att så är fallet, därför att det har medfört att det regionplanearbete, som hittills utförts, på ett flertal platser säkerligen har dragit kostnader som kunnat undvikas, om institutet hade varit fastare och riktigare utformat. Det har helt enkelt lett till att man även i dag på högsta ort är mycket tveksam när det gäller att ta ställning till de regionplaneförslag som föreligger, och det ser ut som om de skulle bli liggande i avvaktan på nya riktlinjer; hur länge är naturligtvis omöjligt att förespä. Det är också fråga om vad som inom institutets ram skall fastställas såsom normer, men därvidlag är man inte heller på det klara med linjerna.

Den sittande 1951 års byggnadsutredning har i tilläggsdirektiv fått i uppdrag att overse regionplaneinstitutet och dess verkningar. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen att utredningen därvidlag försöker komma fram till några hållfasta normer, så att man vid planeringsarbetet verkligen vet för det första hur arbetet skall läggas upp och för det andra vartill man syftar, att man kan få

Statsverkspropositionen m. m.

en klar målsättning och vidare att man är helt på det klara med vad som skall vara fasta normer och vad som skall vara glidande normer vid en regionalplanläggning. Det är min övertygelse — och jag tror att de flesta delar den — att man är bäst betjänt av en regionplan, som kan vara ett smidigt instrument för bygdens framtida utformning och ligga till grund, när man sedan tar itu med förefintlig detaljplanering i den mån det behövs. Men framför allt skulle regionplanen vara ett instrument som pekade på vilka åtgärder, som kan behövas i bygden för att den över huvud taget skall kunna leva sitt liv i fortsättningen. Framför allt måste naturligtvis en sådan översiktlig planläggning klart ge vid handen vilken roll de små tätorterna kommer att spela och vilka krav man har anledning att ställa på dem.

Vi är alla på det klara med att utan dessa välordnade och utbyggda mindre tätorter kan landsbygden inte existera. Jag tror att diskussionen om dessa små tätorter måste bli en av de centrala punkterna i debatten om samhällsplaneringen i fortsättningen. Genom den institution som finns inom byggnadsstyrelsens ram, rådet för översiktlig planläggning, pågår för närvarande vissa undersökningar just om dessa mindre tätorters möjligheter att existera. Speciellt tar man sikte på att undersöka dessa tätorters förutsättningar att existera i närheten av en större stad. En sådan undersökning och det resultat den ger måste naturligtvis för den aktive kommunalmannen vara av oerhört stort intresse när det gäller att bilda sig en uppfattning om vad som bör göras och vad som verkligen kan göras med fördel och komma till nytta. Det är ju ofta så, att inom det kommunala arbetet investeringarna numera sker mer eller mindre på en höft. Man känner inte till den befolkningspolitiska utvecklingen. Man har ingen hum om de näringspolitiska problemen. Man vet över huvud taget inte vilken roll bygden kommer att spela i en framtid. Vi kan därför säga att i dag sker en mångfald investeringar mer eller mindre utan reellt un-

derlag. Jag menar därför att här borde vara plats för statsmakterna att sätta in större resurser och större möjligheter, för att man skall kunna komma fram till vilken roll dessa tätorter spelar och hur de skall vara fördelade i bygden för att de skall kunna fortsätta att leva och vilka förutsättningar de rent lokalt bör ha.

När det gäller befolknings- och bebyggelsefördelningen ger all erfarenhet vid handen att sysselsättningsfrågan är den avgörande. När inte jordbruket och skogsbruket i glesbygden kan ge arbete och skäligen inkomst, söker man sig till annan sysselsättning. Det centrala problemet för kommunerna på landsbygden måste då bli: skall vi kunna skapa denna erforderliga sysselsättning i hembygden, alltså inom den egna kommunens ram? Det är här som den småföretagsamhet, som finns inom industri och hantverk, kommer in i bilden. Det är väl fullt klart — jag tror inte att det råder någon som helst diskussion på den punkten — att just småföretagsamheten är den bästa bebyggelsefördelnde faktor vi har i dagens samhälle. Därför måste i befolknings- och bebyggelsepolitiken omsorgen om småföretagsamheten vara en av de centrala uppgifterna. Kan man inte ordna för småföretagsamheten, tror jag att man kommer fram till den uppfattningen, att varje diskussion om en levande landsbygd — för att nu använda ett något slitet och banalt uttryck — är omöjlig. Den blir resultatlös. Visserligen kan det bestämt sägas, att man inte bör dirigera företagsamheten efter behag. Men det skall man ha klart för sig, att våra ansträngningar måste gå ut på att ute i kommunerna och dessa kommuners tätorter skapa en sådan miljö, som gör att småföretagarna söker sig dit och småföretagsamheten förkovras. Det innebär att man skapar väl utrustade och funktionsdugliga tätorter. Till detta bidrar i väsentlig mån, att kommunerna för en företagsvänlig politik, och dit hör först och sist att statsmakterna kan lösa kredit- och skattefrågorna på ett låt mig säga vettigt sätt. Till det kan man givetvis också lägga, att statsmakterna måste

Statsverkspropositionen m. m.

se till att kommunikationerna och småföretagsamhetens lokalfrågor får en sådan lösning, att en lokalisering kan ske till varje lämplig tätort ute i landet.

Särskilt skulle jag vilja stanna ett ögonblick vid lokalfrågan. Denna fråga har motionsvägen förts fram till riksdagens prövning inte en utan många gånger. Det finns en utredning som skall överväga just denna fråga. Utredningen har emellertid förpuppats. När man begärt att denna utredning skall återuppta sin verksamhet, har det varje gång stött på svårigheter. Jag tror att man här helt enkelt är tvungen att beträda en mera positiv väg, om det skall vara möjligt för statsmakterna att motsvara de faktiska ansträngningar, som i dag göres på det lokala planet för att skapa denna småföretagsvänliga miljö. Det är ändå så, att ute i våra kommuner föres i dag en aktiv kommunalpolitik, som syftar till att verkligen åstadkomma de förutsättningar för småföretagsamheten, som är nödvändiga.

Om man över huvud taget menar allvar med sitt resonemang om en riktig bebyggelse- och befolkningsfördelning — trots vad som händer vill vi ju inte tappa tron på att det finns ett reellt underlag för den diskussionen — tror jag att man här måste pröva om sin syn på det allmännas skyldighet att ta ordentliga krafttag när det gäller att främja sysselsättningsmöjligheterna för bygden och framför allt för denna småföretagsamhet, som så allvarligt diskuterats i olika sammanhang.

Jag tror att det måste sägas att företagsamheten i tre olika avseenden spelat en avgörande roll. Först och främst har den stor betydelse ur rent nationalekonomisk synpunkt — den svarar för nära hälften av den sammanlagda industriproduktionen här i landet. Vidare spelar den en betydelsefull roll som groningsgrund för företagsamheten i stort. Men dess väsentliga roll är ändå att just vara denna bebyggelsefördelande faktor, som vi måste ha och som utgör stödet för landsbygden.

Herr talman! Jag skall inte längre ta tiden i anspråk. Jag har bara med detta

inlägg velat visa på vad planerings- och bebyggelsepolitiken och stödet åt småföretagsamheten spelar för roll när det gäller att söka motverka den befolkningsförskjutning, som alltjämt pågår och som av vissa tecken att döma tydligen kommer att pågå länge än i oförminskad takt.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har tagit till orda för att i korthet beröra några spørsmål i samband med de förhandlingar, som under vintern och våren ägt rum i Paris om möjligheterna att åstadkomma ett vittgående ekonomiskt samarbete och framför allt ett handelspolitiskt samarbete i Västeuropa. Herr Ewerlöf efterlyste här i förmiddags en sådan redogörelse, och jag skall försöka efterkomma hans önskemål. Men först vill jag begagna tillfället att göra en mera allmän reflexion.

På några håll i pressen har man påpekat det anmärkningsvärda i att riksdagen inte i större utsträckning sysslar med just dessa frågor. Man har inte funnit skälet vara att man inte skall på det sättet komplicera de pågående förhandlingarna. Man har tvärtom i pressen påpekat, att dessa frågor ändå har stått i centrum för diskussionen på så många håll och inom så många organisationer, att det därför förefallit egendomligt att Sveriges riksdag inte också tagit upp spørsmålet till behandling. För att förebygga varje missförstånd vill jag endast fastslå, att regeringen på intet sätt velat förhindra, att frågan om förhandlingarna om ett frihandelsområde blev föremål för en debatt i våras. Regeringen tänkte tvärtom att det kunde vara lämpligt att en utrikesdebatt kom till stånd under våren. Att i så fall de frågor det här rör sig om hade blivit särskilt uppmärksammade, ligger i sakens natur. Det visade sig emellertid vid kontakt med partiledarna, att det inte förelåg något särskilt starkt intresse från något håll för anordnande av en sådan debatt vid den tidpunkten, och därför fick frågan falla. Jag vill inte dölja att jag haft

Statsverkspropositionen m. m.

en viss förståelse för den inställningen. Som herr Ewerlöf själv antydde, bör debatterna i riksdagen fylla ett verkligt behov och ha ett klart syfte. Vi är ju inte här för att tala för lusten att få prata; våra diskussioner har vi behov av när det föreligger skiljaktiga meningar och när vi som en förberedelse för lösning av stora frågor måste kunna ge uttryck åt våra uppfattningar för att se, huruvida vi kan komma fram till en mera enhällig uppfattning. Men därjämte kan naturligtvis riksdagsdebatterna fylla ett behov av rent informativ karaktär. I detta fall är jag tveksam, om en utrikesdebatt verkligen varit av behovet påkallad med hänsyn till att frågorna i så många olika sammanhang under våren och dessförinnan varit föremål för diskussion och artiklar i fackpress och dagspress, att knappast någon som velat sätta sig in i dessa spörsmål, inte haft möjlighet att göra det utan att dessa gjorts till föremål för riksdagsdebatt.

Som vi alla vet har — om jag skall övergå till sakfrågan — förhandlingar ägt rum under vintern och våren för att om möjligt få till stånd en överenskommelse om ett frihandelsområde i Västeuropa. Det är givet att förhandlingsläget i viss mån komplicerats av den senaste politiska utvecklingen i Frankrike. För egen del är jag emellertid övertygad att planerna på ett vittgående handelspolitiskt samarbete inte bör avskrivas av den anledningen. Att resultatet kommer att fördröjas lär väl nu vara oundvikligt men enligt min uppfattning har samarbetsplanerna knappast på något annat sätt förlorat aktualitet.

Om man verkligen vill förstå det aktuella förhandlingsläget tror jag att det måste ske med en viss kännedom om sexmaktsunionen och dess första verksamhet. Som vi vet tar denna sikte på att skapa en fullständig ekonomisk union genom att för det första införa en gemensam marknad i tullunionens form för industriområdet, innefattande full rörelsefrihet för arbetskraft och kapital, för det andra att åstadkomma en gemensam ordning för jordbrukspolitiken, för

det tredje att harmonisera den ekonomiska politiken och socialpolitiken och för det fjärde att sörja för ett finansiellt samarbete med gemensamma fonder för både investeringsändamål och sociala ändamål. Jag är ledsen att jag här låter som en skolmästare, herr talman, det är inte min avsikt, men jag tror att det ändå kan vara av värde att man har bakgrunden någorlunda klar. — Romfördraget innehåller vidare regler om de organ och de institutioner som skall tillskapas för den gemensamma marknaden, och de utrustas med långtgående och i vissa fall övernationella befogenheter. Som tidigare betonats är målsättningen ganska klar, men texten i Romfördraget är oklar och ger möjlighet till olika tolkningar.

Vad som kommer ut i praktiken av detta fördrag är ännu svårt att ange. Reglerna skall utarbetas av gemensamma institutioner, och dessa har nu börjat träda i funktion, men resultatet av deras verksamhet föreligger knappast ännu. Uppenbarligen finns inom sexmaktsgruppen vissa motsättningar. Tyskland har ett starkt intresse av att utvecklingen inte medför att dess handel med utanförstående länder minskar. De sex länderna som är anslutna till Romfördraget har ju i själva verket ett exportöverskott på återstoden av Västeuropa, vilket uppgår till en och en halv miljard dollar årligen. Tyskland har den starkaste överskottsställningen, och detta överskott regleras genom pund- och dollarbetalningar framför allt från de skandinaviska länderna och Schweiz. Det måste därför finnas ett starkt intresse inom sexmaktsunionen att bibehålla en sådan ordning att dollar och pund tillförs dessa länder. Men detta gäller uppenbarligen inte Frankrike. Det landets ekonomiska ställning gentemot återstoden av Europa är en annan. Frankrike är också traditionellt protektionistiskt och i första hand intresserat av att dess produktion av jordbruksprodukter och i minst lika hög grad dess industrialster skall vinna ökad avsättning på den gemensamma marknaden, gärna då på bekostnad av utanförstående länder.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är svårt att se hur en kompromiss mellan Frankrikes önskemål att erhålla en förmånsställning inom en sluten marknad och Tysklands samt i någon mån övriga länders intresse att i oförändrad omfattning upprätthålla handelsförbindelserna med resten av Europa skall komma att se ut i verkligheten. I varje fall, det vill jag upprepa, kan man inte av fördragstexten läsa ut hur den gemensamma marknaden kommer att gestalta sig under övergångstiden. Vi vet visserligen att enligt planerna skall de första tullreduktionerna, en tioprocentig sänkning av bastullarna, ha genomförts till den 1 januari 1959. Nästa tullsänkning skall äga rum ett och ett halvt år därefter, och anpassningen av den gemensamma yttre tullnivån skall ske först från och med 1962, samtidigt som handeln liberaliseras, exportkontrollen i princip avvecklas och importregleringarna upphävs. Minst 15 år kommer det hela att ta, och vem vågar, herr talman, i dag att sia om Europa så långt i framtiden! Mycket kan ju hinna ändra sig innan dess, och framtiden ter sig väl efter de senaste händelsernas utveckling ovissare än någonsin. Men även om vi bortser härifrån kan uppenbarligen redan den första tullsänkningen medföra vissa svårigheter för vår exportindustri på grund av den diskrimination som detta automatiskt innebär till förmån för medlemsstaterna. Frågan är emellertid också om den tidtabellen kan hållas ens under övergångstiden. Fördraget innehåller nämligen inte endast generella undanflyktsregler utan även särskilda undantagsbestämmelser för Frankrike som får rätt att bibehålla sina skyddsåtgärder, importskatter och exportsubventioner till dess betalningsbalansen återställts och en tillfredsställande valutareserv skapats. Man förutsätter därför nu att Frankrike kommer att begagna sig av denna rätt och för sin del väntar med tullsänkningarna. Om ett förbund av denna typ tror jag gäller i viss mån det samma som om kedjan: det hela blir inte starkare än dess svagaste länk. Frankrike kan av politiska skäl inte hållas utanför. Frankrike är tvärtom en viktig del

av byggnaden, där de politiska motiven varit avgörande för tillkomsten.

Det är inte min avsikt att förringa betydelsen av detta förbund, även om Romfördragets handelsregler kanhända inte omedelbart eller i full utsträckning kommer att omsättas i praktiken. Som herr Ewerlöf så riktigt påpekade kan redan förekomsten av sexmaktsförbundet leda till att de olika medlemsstaterna gynnar den gemensamma marknads företaget på bekostnad av andra företag. Det finns onekligen svenska industrier som i någon mån redan har haft kännning av detta. Det har yttrat sig i tveksamhet hos importörer och återförsäljare inom sexmaktsunionen att fortsätta, eftersom de befarar att de svenska varorna inte i längden kan hävda sig i konkurrensen och klättra över tullmurar, som varor från företag inom marknaden är befriade från. Även om de diskriminerande verkningarna av Romfördragets handelsregler till en början inte kan bli så stora, så kan sålunda på andra sätt näringslivet i utanförstående länder komma att ställas inför svårigheter. De protektionistiska elementen i detta fördrag är enligt min uppfattning alltför påfallande för att döljas av de mera platoniska beaktelserna till en friare handel i fördragets ideologiska överbyggnad, om uttrycket tillåts. När någon enstaka röst höjs för en svensk anslutning till sexmaktsunionen, tror jag att man förbiser bl. a. detta. Regeringen har för sin del klart uttalat, att en sådan anslutning saknar varje aktualitet. Det är en deklaration som — det är jag glad att säga — hittills inte motsagts från något politiskt ansvarigt håll.

Men alldeles oberoende av hur vi ställer oss till planerna för den gemensamma marknaden och möjligheterna att genomföra den i dess helhet, måste vi studera konsekvenserna av den för vår ekonomi och upprätthålla en beredskap för alla eventualiteter. Vi kan inte med korslagda armar åse, att i hjärtat av Europa, där vår export har så viktiga avnämare, en marknad skapas, omgiven av avsevärda skrankor och dominerad av det tyska näringslivet. Inrättandet av ett frihan-

Statsverkspropositionen m. m.

delsområde framstår därför som det närmast till hands liggande medlet att förhindra, att en sådan slutan marknad uppstår i Europas mitt.

Men det är inte det enda eller ens det huvudsakligaste skälet för vårt deltagande i förhandlingarna om ett frihandelsområde. Skapandet av ett sådant innebär ett fullföljande av det europeiska samarbete som började i hägnet av Marshallhjälpen. Lyckas man inte i strävandena, är risken uppenbar att det västeuropeiska samarbetet både på handelsområdet och på betalningsområdet kommer att bryta samman, och det maskineri, som med så mycken möda satts upp för handelns liberalisering, skulle måhända gå till spillo. Det är också osäkert, om den betalningsmekanism som skapats genom den europeiska betalningsunionen — EPU — skulle kunna överleva i längden. Också därför hälsar jag med stor tillfredsställelse, att EPU nu kunnat förlängas på ytterligare ett år.

Att en frihandelszon i anslutning till sexmaktsunionen inte skulle komma till stånd utan avsevärda födslovändor och svårigheter kunde man räkna ut på förhand, och det har också utvecklingen klart bekräftat. De hittillsvarande utredningarna och förhandlingarna har klarlagt en rad motsättningar, men de har knappast överbryggat någon mer väsentlig sådan. På en rad punkter går uppfattningarna isär. Jag skall inte ta upp tiden, herr talman, med att redovisa alla dessa meningsskiljaktigheter, men ett spørsmål, som med rätta betecknats såsom ett kärnproblem för frihandelsområdet, skall jag ändå uppehålla mig vid. Det är frågan, huruvida ett frihandelsområde över huvud taget är tekniskt möjligt.

De yttre tullarna mellan medlemsländerna i ett frihandelsområde kan ju — till skillnad från förhållandena mellan länder som ingått i en tullunion — variera från land till land. Kan man då undvika, att olikheten i tullarna medför snedvridning av handeln? Varor från utomeuropeiska områden kan komma att söka sig till länder med låga yttre tullmurar för att därefter reexporteras, möj-

ligen efter förädling, till länder med höga yttre tullar. Vilka korrektiv kan bli erforderliga för att hindra dylika skadeverkningar för vissa länder?

Här är vi inne på frågan om ursprungs-beteckning, som också herr Ewerlöf berörde i sitt första inlägg i remissdebatten. Denna fråga är naturligtvis inte uteslutande ett rent tekniskt spørsmål. Länder med låga tullar — och dit hör ju Sverige — är naturligtvis intresserade av att frihandelsområdet får en så vid omfattning som möjligt. Vi vill vidare undvika regler som skall medföra en betungande administrativ kontrollapparat. Länder med höga tullar — bl. a. Frankrike — ser på dessa frågor på ett annat sätt. De fruktar att olikheterna i tullarna kan medföra just en sådan snedvridning av handeln till högtulländernas nackdel, som jag talade om, och kräver därför ursprungsbestämmelser och kontrollanordningar. Föreligger det inte då, kan man fråga sig, en risk att detta leder till ett fruktansvärt krångel, en otymplig administration, en oändlig pappers-exercis, med andra ord något som i själva verket ytterligare skulle försvåra varuflödena mellan länderna i stället för att underlätta dem? Inför farhågorna att man inte skall kunna nå en godtagbar lösning av dessa frågor har röster höjts för att man i stället bör välja vägen att införa gemensamma tullsatsen eller i varje fall, som herr Ewerlöf uttryckte saken, harmonisera tullarna, närma de yttre tullsatserna till varandra. Det är naturligtvis en fråga som allvarligt diskuteras. Jag tror emellertid att övervägande skäl talar klart emot detta. Jag vill inte alls utesluta möjligheten, att man på något enstaka varuområde skulle kunna harmonisera de yttre tullsatserna, om man därmed slapp en besvärlig ursprungs-kontroll, men enligt min uppfattning är tullunionen som en generell form av handelsamarbete i Västeuropa förenad med övervägande nackdelar. För vår del skulle den onekligen innebära kännbara tullhöjningar gentemot yttrevärlden. Vi befunde oss i ett helt annat läge, om vi redan hade mycket höga tullar, men vi vet ju, att vi hör till lågtulländerna i

Statsverkspropositionen m. m.

världen. Kanske skulle man genom en harmonisering av tullarna kunna vinna ökad frihet för vår handel i Europa, men i så fall som sagt till priset av en minskad marknad i omvärlden. Att detta verkligen skulle vara en nettovinst har jag svårt att förstå, och jag tror att det kommer att vara besvärligt att visa det. Om anpassning till denna gemensamma tullmur sker etappvis, skulle man under hela övergångstiden ha att räkna med de besvärligheter som hänger samman med kravet på ursprungsbevis. Detta är ett annat skäl till att man i det längsta bör föredra ett frihandelsområde framför en tullunion i det västeuropeiska samarbetet. Om man verkligen vill komma till en lösning, tror jag nog att dessa svårigheter kan övervinnas.

Jag kanske parentetiskt, herr talman, får inskjuta, att förhållandena ju är helt andra när det gäller formerna för det nordiska samarbetet. En sak som i varje fall Norge, Danmark och Sverige har gemensamt är, att vi alla har låga tullar, och att anpassningarna där har en betydligt mindre ekonomisk räckvidd än anpassningarna till tullar, som ligger mer än dubbelt så högt som våra egna.

Vid ett ministerrådssammanträde i mars i Paris framlades en plan, om vilken också uppgifter nått pressen, som betecknades som ett kompromissförslag, nämligen Carliplanen, benämnd efter sin italienske förslagsställare. Den tog sikte på att tillmötesgå sexmaktsunionens, särskilt Frankrikes önskemål om gemensamma tullsatser utåt. Enligt planen, som var en principplan, skulle man dock inte gå så långt att samma tullnivå infördes, utan endast att tullarna närmades till varandra. Varje land skulle ha rätt att ha tullar som avvek från andra länders så länge skillnaden inte översteg en viss tillåten marginal. I motsatt fall skulle ett mottagande land kunna införa utjämningsavgifter och kompensationsavgifter för varor som härtammade från ett land med lägre tullsatser än dem som skulle kunna godkännas enligt planen.

Det är inte uteslutet — det vill jag

säga här — att man på vissa områden skulle kunna bygga vidare på den planen och harmonisera de yttre tullarna för att därigenom undvika en krånglig ursprungskontroll. Vi har i Sverige för egen del noga undersökt vilka möjligheter till tillmötesgående som finns från vår sida härvidlag, men innan vi ännu känner den fortsatta utformningen av detta principförslag, kan vi inte ta någon mera bestämd ställning till det. Bli marginalen tillräckligt stor mellan högsta och lägsta tull är det inte omöjligt att vi från svensk sida skulle kunna godtaga ett förslag som grundar sig på Carliplanen. Jag bedömer det dock inte som troligt att så blir fallet. Det sannolika är alltså, att om vi vill undvika mer avsevärda tullhöjningar gentemot utomeuropeiska länder, får vi fortfarande i huvudsak söka oss fram till lösningar, som grundar sig på ursprungskontrollens metodik och där försöka få utformningen så enkel och så litet administrativt tyngande som möjligt.

Redan denna redogörelse för en av de konkreta frågeställningarna i frihandelsförhandlingarna är belysande. Den visar onekligen, att förhandlingsläget är oklart, och att några större framsteg hittills inte gjorts, trots ansträngningarna. Grundläggande frågor, där vitala svenska intressen står på spel, är ännu olösta. Den största stötestenen i det fortsatta förhandlingsarbetet, vill jag också här i förbigående framhålla, kommer såvitt jag förstår inte att vara jordbruket. Även om det återstår mycket, ligger ändå en överenskommelse förmodligen inom räckhåll i det avseendet. Däremot har redan från början den franska inställningen utgjort ett betydligt allvarigare hinder för ett frihandelsfördrag.

Det kan framhållas, att Frankrike inte är ensamt avgörande för sexmaktsgruppens ståndpunkt, och det är också detta faktum vi så långt det varit möjligt i förhandlingsarbetet försökt utnyttja. Särskilt Tyskland men i någon mån även Belgien och Holland är villiga att gå ganska långt för att få till stånd ett frihandelsfördrag. Dessa länder har, som jag redan tidigare erinrat om, be-

Statsverkspropositionen m. m.

tydande ekonomiska intressen utanför sexmaktsgruppens marknad. Det är be-tecknande, att Tysklands, Benelux' och Italiens export av tullbehandlade varor bara till Sverige, Norge och Danmark är 60 procent större än exporten till Frankrike.

Hade därför de rent ekonomiska intressena fått följande utslag, borde Tyskland vara mera intresserat av ett väst-europeiskt frihandelsområde än av sexmaktsunionen, men som jag tidigare antytt är det tyvärr inte de ekonomiska intressena, som i sista hand är avgörande. Jag känner mig ganska övertygad om att Benelux och Tyskland inte är beredda — åtminstone inte för närvarande — att gå övriga OEEC-länder till mötes så långt, att Romfördraget av den anledningen rämnar eller upphör att vara en politisk realitet.

Efter måttet av vår förmåga har vi sökt och söker alltså att verka för den nyordning på triekshandelns område som en överenskommelse om ett frihandelsområde bör innebära. Vi inriktar oss på att åstadkomma en fördragstext, som förpliktar frihandelsrådets alla medlemsländer att gradvis avveckla handelshindren och öppna sina marknader.

Om man nöjde sig härmed, vore problemet förhållandevis enkelt. Man fick då inrikta sig på att utarbeta regler för handelspolitiken och betalningssystemet. Men frågan kompliceras av att starka krafter är verksamma för att inrymma i frihandelsfördraget långtgående regleringar av hela ekonomin, liknande dem som finns i sexmaktsfördraget vilka syftar till att utjämna alla olikheter i konkurrenshänseende länderna emellan.

Detta kan föranleda den reflexionen, att om det inte förelåg några olikheter i konkurrenshänseende, funnes ej heller några skäl för en fri internationell handel — men det har visat sig svårt att övertyga många av förhandlarna nere i Paris om denna ganska enkla och självklara ekonomiska grundsats.

I detta sammanhang krävs från fransk sida föreskrifter beträffande etableringsrätt, konkurrensbegränsning, samord-

ning av ekonomisk politik och social politik under gemensamma överstatliga organ. Även om vi får vara beredda, som herr Ewerlöf sade, på vissa kompromisser, har jag svårt att förstå, att det kan vara något svenskt intresse att acceptera en sådan ordning. Det är fara värt att näringslivet i så fall skulle få underordna sig inte en kontroll på något enstaka område — det kan väl inte undvikas under några omständigheter — utan ett allmänt överstatligt regleringssystem, och all erfarenhet hittills visar dessutom, herr Ewerlöf, att en internationell administration blir mera byråkratisk, tungrodd och krånglig än nationella kontrollorgan. Det är inte utan vidare säkert att dessa planer verkligen skulle leda till en friare handel. De kan tvärtom leda till en ökad splittring i Europa och världen i övrigt.

När man nu från svensk sida vänt sig emot dessa tendenser i förhandlingarna om ett frihandelsområde är det inte uttryck för någon snäv provinsialism. Visst får vi vara beredda på kompromisser, att offra något ligger i sakens natur, jag upprepar det, men vi vill av helt förståeliga skäl inte finna oss i en begränsning av vår ekonomiska handlingsfrihet så länge denna kan utövas utan att skada andra länders berättigade intressen. Vi är som väl är inte ensamma om vår ståndpunkt härvidlag. Arbetet i Paris under det senaste halvåret har visat att vi står starkare när vi kan uppträda gemensamt med våra grannländer Danmark och Norge. Den nordiska sammanhållningen har varit ett mycket viktigt led i förberedelserna för det ekonomiska samarbetet i Europa.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, ändå göra ett litet försök till en sammanfattning. Parisförhandlingarna om ett frihandelsområde närmade sig under våren ett avgörande skede. Att de skulle undanstökas snabbt kunde man inte ha hoppats på alldeles oavsett den senaste händelseutvecklingen i Frankrike. Troligen skulle diskussionerna under alla omständigheter ha blivit både segslitna och utdragna, men en hel del har dock

Statsverkspropositionen m. m.

redan utträttats. Även om nya problem i fortsättningen kan uppkomma som får hänskjutas till experterna och många detaljfrågor återstår att behandla, har de förberedande tekniska utredningarna i huvudsak slutförts. Kartläggningen är avslutad, en genomgång har företagits av så gott som hela det område, som tillhör detta stora frågekomplex. På de flesta punkter har motsättningarna klarlagts och ståndpunkterna preliminärt utkristalliserat sig. Hittills hör det, som sagt, till undantagen att någon enighet uppnåtts. Man får emellertid hoppas på att ställningstagandena inte är orubbliga och slutgiltiga. Det finns goda tecken som tyder på att så inte skulle vara fallet.

Att resultatet hittills är nedslående kan knappast bestridas. Många frågor sig varför man inte kommit längre. Diskussionerna har ju pågått i snart två år, men orsakerna, ärade kammarledamöter, är flera.

För det första är inrättandet av ett frihandelsområde förknippat med en rad svårigheter av teknisk art. Hur man skall kunna undvika en snedvridning av handeln utan att man därför skall behöva införa otypliga kontrollåtgärder var ett av dessa spörsmål. För att kartlägga dessa och liknande spörsmål erfordras naturligtvis undersökningar både i Parisorganisationen och på det inhemska planet, och dessa undersökningar kräver sin tid.

För det andra var de sex medlemsländerna i kol- och stålunionen inte beredda att deltaga i seriösa överläggningar innan Romfördraget var fört i hamn. Det är en annan anledning till att tiden dragit ut så långt. Sexstatsunionens tillkomst var åtminstone för några av dessa länder viktigare än sammanhållningen med övriga medlemsstater inom OEEC. Så kan man också uttrycka detta skäl. Denna orsak till den långsamma framstegstakten i frihandelsförhandlingarna kan inte förbigås, och vi har knappast något att göra åt den saken. Man bör komma ihåg att Romfördragets detaljregler ännu inte är utformade och att exempelvis ett stort område för tull-

sänkingsplanen ännu inte är bestämt.

För det tredje har, om jag nu skall nämna huvudorsakerna till att det dragit ut på tiden, från de sex ländernas sida föga beredvillighet till eftergifter visats. Detta i sin tur beror naturligtvis på att Romfördragets tillämpningsföreskrifter på flera viktiga punkter delvis måste utformas med hänsynstagande till Frankrike från de fem övriga ländernas sida. Det har varit förenat med betydande svårigheter att få klara besked från Frankrike. Även om de fem länderna och då särskilt Tyskland i och för sig har ett betydande ekonomiskt intresse av att handeln med övriga länder inte lider avbräck, kvarstår som ett faktum att sexmaktsunionen mycket länge inte var färdig att ingå i förhandlingar och därefter visat ringa vilja till eftergifter, beroende på att man sinsemellan inte kommit överens.

Det skall erkännas att inte heller från engelsk sida har medgörligheten gentemot andra önskemål sträckt sig särskilt långt. Det är kanske den fjärde orsaken till att förhandlingarna i Paris dragit ut på tiden.

Man har visserligen, för att ta ett exempel, uppgett det ursprungliga motståndet mot en överenskommelse rörande jordbruk och fiske i anslutning till frihandelsfördraget, men det engelska textförslaget tillgodosåg huvudsakligen engelska intressen och innebar i sitt dåvarande skick knappast några verkliga eftergifter. Samtidigt vill jag emellertid uttryckligen understryka, att Englands syn på frågan om ett europeiskt frihandelsområde närmare överensstämmer med vår egen och för den delen också med de flesta andra länders uppfattning utanför sexmaktsunionens krets än vad som nu är känt beträffande inställningen hos de sex länderna.

Av vad som framhållits framgår, att det knappast skulle vara möjligt för något land utanför sexmaktsgruppen att påskynda frihandelsförhandlingarna. Rollen att uppträda som medlare, som herr Ewerlöf gärna ville ge oss, kan ju förefalla frestande för den som tror på vårt lands uppgift att föra utvecklingen

Statsverkspropositionen m. m.

framåt, men tidpunkten har hittills inte varit mogen för något förlikningsmannauppdrag. Den kan komma och då är vi beredda att göra vår insats.

Under den paus som inträtt i förhandlingarna om ett frihandelsområde till följd av de senaste händelserna i Frankrike har Parisorganisationen och dess medlemsstater sannerligen inte varit överksamma. Utredningsarbetet pågår oavbrutet, och en serie överläggningar på tjänstemannaplanet medlemsstaterna emellan har ägt rum sedan ministrarna vid månadsskiftet mars/april senast sammanträffade i Paris. Jag har en hel lista på olika spörsmål, där vi för vår del är klara med en ganska bestämd svensk ståndpunkt för fortsatta förhandlingar. I några fall tror jag nog att vi kan säga, att vi har förslag, som i ett visst läge kanske kommer att kunna utgöra grundval för en lösning av stora kontroversiella frågor. Det skulle emellertid ta tiden alltför mycket i anspråk om jag nu skulle närmare gå in på det.

Att avgörandet ändå måste uppskjutas lär väl inte kunna undvikas. Det är, erkänner jag gärna, från många synpunkter beklagligt och allvarligt. Ett dröjsmål kan medföra att tanken på ett frihandelsområde kommer att röna ett växande motstånd. Konjunkturavmattningen kan komma att väcka till liv krafter som verkar i protektionistisk riktning. Man kanske på sina håll kommer att söka botemedel mot konjunkturdämpningen i olika slag av skyddsåtgärder för hemmamarknaden.

En annan komplikation är att man för närvarande inte vet något bestämt om den franska regeringens inställning till de europeiska samarbetsplanerna. Det skulle emellertid förvåna mig mycket om Frankrike inte stod fast vid Romavtalet. De fem övriga medlemsländerna i sexmaktsunionen synes också tills vidare räkna med att den första tullsänkningssaktionen för deras vidkommande skall träda i kraft tidtabellsenligt, d. v. s. den 1 nästkommande januari. Att Frankrike måhända inte kommer att känna sig moget att fullgöra Romavtalets förpliktelser behöver enligt denna uppfatt-

ning inte utgöra ett hinder. Ett uppskov kan nämligen beviljas i enlighet med avtalets undantagsregler.

Man kan fråga sig — herr Ewerlöf var för övrigt inne på det problemet — vad övriga länder inom Parisorganisationen kan göra för att undvika en ekonomisk splittring av Europa. Om frihandelsförhandlingarna inte kan definitivt slutföras, bör vi, såvitt jag förstår, inrikta oss på att söka avlägsna olägenheterna och skadeverkningarna av att de sex staterna beviljar varandra tullsänkningar som övriga länder inte kommer i åtnjutande av. Det bör, såsom har framgått av Europarådets diskussioner, inte vara omöjligt för oss andra att få samma förmåner om vi åtar oss samma förpliktelser. Det har ju talats om möjligheten för oss övriga elva att företa en tullsänkning på 10 procent. Ett sådant provisorium, vilket skulle innebära en begränsad reduktion av handelshindren i bästa fall, är naturligtvis inte särskilt tillfredsställande i och för sig. Det vore önskvärt att full klarhet om framtiden kunde skapas, så att näringslivet visste vad man har att rätta sig efter. Men åtgärder av provisorisk natur är väl ändå att föredraga framför att ingenting sker över huvud taget. Naturligtvis kommer vi inte att slå oss till ro med en interimistisk och begränsad uppgörelse. Förhandlingarna om ett västeuropeiskt frihandelsområde måste fortsätta till dess att slutgiltigt resultat uppnås. Kommer vi endast nu fram till ett preliminärt genomförande av den första etappens, enligt Romfördraget tullsänkningar, så bör det, såvitt jag förstår, vara möjligt att samtidigt bekräfta det principbeslut som vi redan tidigare fattat, nämligen att det skall utgöra ett led i en bestämd plan på att skapa ett frihandelsområde.

Det kan hända att vi får skjuta många återstående problem framför oss och att det inte kan uppnås någon uppgörelse under den återstående delen av detta år. Om så blir fallet tror jag ändå att det är av värde om ett principbeslut kan följa beslutet om en preliminär och temporär anordning för den första över-

Statsverkspropositionen m. m.

gångsperioden. Jag tror också att ett sådant principbeslut är nödvändigt eller i varje fall önskvärt med hänsyn till att andra länder i GATT skall vara med om att godkänna våra arrangemang i Europa.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för den utomordentligt intressanta redogörelse som handelsministern på min hemställen har lämnat.

Jag är angelägen att understryka, att de reflexioner, som jag knöt till mitt framställda önskemål, icke avsåg att från min sida innebära något som helst ställningstagande i de konkreta frågor som nu föreligger. Jag ville endast så att säga röra vid själva problemställningen som sådan från den allmänna utgångspunkten att jag tillmäter tillkomsten av ett frihandelsområde en sådan betydelse, att jag är beredd att tänka mig eftergifter för att kunna komma fram till ett resultat. Naturligtvis är det inte liktydigt med att man kan gå hur långt som helst, ty det finns naturligtvis en gräns som man inte kan överskrida utan att hamna i ett läge som kanske t. o. m. är sämre än vad läget kan vara utan en sådan sammanslutning.

Jag förstär att här återstår en rad av mycket svåra avvägningsproblem, som för ögonblicket inte har värkt ut på ett sådant sätt att det kan bli fråga om att nu ta en bestämd ställning till dem. Förhandlingarna pågår, och frågan är närmast i vilken anda som de skall drivas. Jag förstär att handelsministern positivt går in för uppgiften, och jag annoterar med stor tillfredsställelse hans understrykande av värdet av det samarbete på den nordiska fronten som numera har etablerats. Det har ju tidigare rests invändningar som har gått ut på att vi skulle ha uppträtt litet för isolerat i förhållande till varandra, och det har gjorts påstötningar om det betydelsefulla i att de nordiska staterna bildar en gemensam front. Om de nu verkligen uppträder gemensamt är detta utomordentligt tillfredsställande.

Av de frågor som jag hade önskat att få besvarade var det bara två som jag inte fick svar på. Den ena var frågan, hur vi lämpligen skulle förhålla oss till den tulltaxa, som nu ligger på riksdagens bord, med hänsyn till vad vi vet om propån om en 10-procentig nedsättning av tullnivån från den 1 januari 1959. Den andra frågan var hur handelsministern bedömde förhållandet mellan å ena sidan frihandelsområdesfrågan och å andra sidan frågan om den nordiska marknaden. Handelsministern tillskrev sexmaktstaterna den inställningen att de inte skulle ha varit beredda att gå in i seriösa överläggningar rörande frihandelsområdet förrän Romfördraget var i hamn. Jag har något av samma känsla beträffande de nordiska länderna, att de inte är beredda att gå in i seriösa förhandlingar om tillkomsten av en nordisk marknad, förrän frihandelsområdet är i hamn eller förrän man i varje fall har hunnit skapa klarhet om huruvida frihandelsområdet kommer till stånd och på vilka villkor det i så fall sker. Hur det går med frihandelsområdet har, tror jag, en mycket stor psykologisk betydelse med hänsyn till de svårigheter som, efter vad vi alla känner till, på sina håll föreligger när det gäller att få den nordiska marknaden i hamn. Jag tror att, om man skulle forcera fram ett beslut i frågan om den nordiska marknaden, detta skulle medföra en större risk för att detta beslut skulle komma att gå i negativ riktning än som föreligger om man väntar till dess en större klarhet är skapad beträffande frihandelsområdet. Det skulle vara av stort intresse att även i det hänseendet få del av handelsministerns uppfattning.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Att jag inte besvarade herr Ewerlöfs första fråga, om lämpligheten av att riksdagen nu fattar ett beslut beträffande ny tulltaxa, beror på att jag inte har det primära ansvaret för framläggandet av detta förslag — det är, som herr Ewerlöf vet, min kollega finansministern som har det — men efter-

Statsverkspropositionen m. m.

som finansministern inte är närvarande kanske jag får säga ett ord även på den punkten. Jag vill då framhålla att våra möjligheter att utan protester — eller utan repressalier i någon form, om jag nu skall ta till ett starkt ord — få en ny svensk tulltaxa godkänd ligger i att den kommer fram så snart som möjligt. Jag tror det är uppenbart att om riksdagen nu bestämmer sig för att skjuta denna fråga på framtiden — eventuellt till höstriksdagen — detta kan befaras medföra att vi får svårigheter att vid våra tullsänkningar utgå från någonting annat än den tulltaxa som för närvarande finns och som från många synpunkter inte är tillfredsställande, vare sig för näringslivet eller för administrationen. När vi i OEEC har gjort en reservation för en reviderad svensk tulltaxa, har vi argumenterat så, att den nya tulltaxan i huvudsak innebär oförändrad tullnivå, bara med justeringar på vissa punkter i den nuvarande tulltaxan. Detta har till nöds accepterats, men ju längre vi väntar, dess mindre möjligheter kommer vi att få att vid avtrappningen av tullarna få utgå ifrån det nya förslaget, och desto starkare blir pressen på oss att utgå ifrån den hittills gällande tulltaxan. Detta kanske inte är ett tillfredsställande besked för herr Ewerlöf, men det beror väl kanske inte på hur jag har formulerat svaret, utan det beror på det sakläge i vilket frågan befinner sig.

Sedan något ord om det nordiska. Jag har för egen del vid flera tillfällen, även i riksdagen, klart understrukit att jag alltid har betraktat våra strävanden att åstadkomma ett samarbete mellan de nordiska länderna inte som ett alternativ utan som ett viktigt komplement till våra strävanden att över huvud taget frigöra handeln ytterligare, och jag tycker att detta är lika sant i dag som det har varit förut. Jag kan inte inse att förhandlingarna om ett frihandelsområde skulle ha komplicerat arbetet på det nordiska planet från vår synpunkt. Däremot har jag en känsla av att inom något av våra nordiska grannländer intresset för en nordisk tullunion har vuxit just därför att en del av de åtgärder, som skulle

bli följden av en nordisk tullunion, ändå kommer att få vidtas i sitt västeuropeiska sammanhang.

Det har, såsom herr Ewerlöf i sin egenskap av medlem av Nordiska rådet och dess ekonomiska kommitté är väl underrättad att, sedan en tid pågått expertundersökningar om hur det nordiska samarbetet skall infogas i det västeuropeiska, och dessa utredningar beräknas vara slutförda någon gång under höstens lopp, i sådan tid att Nordiska rådet vid sin session i slutet av oktober får tillfälle att ta upp en realdebatt om hela denna fråga. Jag tror därför inte att det för Sveriges vidkommande finns någon anledning att driva tesen att vi bör vänta med det nordiska för att se vad som kommer ut av det västeuropeiska. Det förra är, som jag sade, inte ett alternativ till det senare. Det kan möjligen göra tjänst som en förberedelse, och då bör vi ta vara på chansen, såvida det västeuropeiska drar ut på tiden längre än vi nu hoppas.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Den remissdebatt, som i dag förts, har i mycket stor utsträckning handlat om valets utgång och vad som skall ske därefter. Jag fäste mig särskilt vid herr Ohlons anförande, där han till en del upphöll sig vid valutgången. Herr Ohlon deklarerade en ganska egendomlig inställning som jag inte kan underlåta att i någon mån bemöta.

Han förklarade att ökade folkpensioner medför större risker för vårt land. Jag vet inte, om han menar att riskerna skulle bli mindre, om man införde en lagfäst tilläggspension. Jag förmodar att han menade att riskerna skulle bli mindre, om man genomförde det förslag som folkpartiet i sista minuten framlade.

Vidare sade han att han måste beklaga att högern vunnit tre mandat, då folkpartiet har gjort sitt bästa för samförståndslösningen, och ändå mera beklagade han att centerpartiet, som är ännu mera konservativt, hade vunnit. Ja, det är en glädje för oss att höra att herr Ohlon har fått en annan uppfatt-

Statsverkspropositionen m. m.

ning om centerpartiet. Det är inte mer än ett par tre år sedan han här i remissdebatten talade om »de socialistiska regeringspartierna»; däri inbegreps alltså den gången även mitt parti.

Jag vill bara beträffande vår inställning till frågan om tilläggs pensioner och till det förslag, som har framlagts, säga att det väl är klart i denna kammare såväl som ute i landet att vi lämnade regeringen på den grund att vi inte kunde acceptera det förslag till tilläggs pensioner som regeringen framlade. Detta visar väl ändå ett klart ställningstagande. Vi har ju strikt hållit på vår linje, under det att de andra partierna har lämnat de förslag som de stödde i folkomröstningen.

Nu kan man ju fråga sig: Har det omval som skett, gett den majoritet som socialdemokraterna önskade? Jag säger att så inte är förhållandet. Statsministern har förklarat att regeringen anser sig kunna framlägga en proposition på den vinst partiet gjort, men jag undrar i alla fall, om det inte rimmar dåligt med vad man på det hållet vid flera olika tillfällen sagt om att man inte vill bygga ett riksdagsbeslut på de kommunistiska rösterna. Nu har man visst släppt den tanken och ämnar till och med lägga fram ett förslag, som skulle kunna bifallas endast med lottens hjälp; då skulle också de kommunistiska rösterna vara inräknade.

Då valutgången blev den att regeringen inte nådde den erforderliga majoriteten, tror jag det hade varit riktigt att bilda en samlingsregering.

Finansministern har här i dag framhållit att våra finanser inte alls är så dåliga som oppositionen velat göra gällande. Han talade en hel del om hur utgifterna hade ökat, vilket ju ingen kan bestrida. Han uppehöll sig vid olika utgiftsposter och påpekade hur de hade ökat under ett tiotal år och att utgifterna var i ständigt stigande. Men så frågade finansministern: »Vad vill oppositionen komma med för förslag för att bättre kunna klara ut den här situationen?» Han talade inte alls om att regeringspartiet avsåg att sänka skatter-

na eller minska de statliga utgifterna. Jag skulle därför vilja säga att det i dag hade varit ett tillfälle för regeringssidan att söka lämna kammaren en upplysning om på vilka områden man skulle kunna tänka sig en besparing. Regeringen har noga hållit inne med detta. Från dess sida har bara talats om statens ökade behov av upplåning — 1 500 miljoner kronor i år och nästa år kanske 2 000 miljoner. Ingen vet, säger man sedan, om ens detta förslår. Jag tycker att enbart dessa tendenser är sådana, att samtliga partier i riksdagen borde finna sig föranlåtna att införa en sådan situation deltaga i en regering, där man på både det ena och det andra hållet finge knappa in litet på vad man annars skulle vilja genomföra.

Jag skulle vilja säga att tilläggs pensionerna väl inte är mera heliga än att man skulle kunna vänta något år med att genomföra dem och se hur landets finanser utvecklar sig. Kanske det kan bli en omsvängning som gör att man kan klara av den här frågan utan att begära hjälp från andra partier. Om regeringen nu, som den hotar med, söker genomdriva förslaget med lottens hjälp, tror jag att vi kan komma att hamna i samma situation som när sjukförsäkringen genomfördes. Regeringen fick då meddela kamrarna att finanserna var sådana att beslutet inte kunde genomföras, utan verkställigheten måste uppskjutas på en viss tid. Detsamma tror jag kan inträffa, om man nu försöker genomtrumfa pensionsförslaget i det skick det föreligger. Jag tror inte att rikets ekonomiska resurser medger en så kraftig social utgift som denna. Finansministern talade om hur de sociala utgifterna ökat under de senaste tio åren. Jag tror han sade att de stigit från 800 miljoner till 2 000 miljoner kronor, och då var ändå inte ifrågavarande ökning inräknad, en av de största ökningarna som någonsin förekommit när det gäller anslagen på det sociala området. Detta gör att man blir mycket betänksam. Borde vi inte i rättan tid försöka hejda de väldiga statsutgifter som vi har i vårt land och gå in för en mera sparsam metod?

Statsverkspropositionen m. m.

Då uppställer sig naturligtvis frågan, var man skall spara. Jag skulle vilja säga att vi bör se över hela vårt sociala välfärdsprogram. Där skulle man säkerligen på många punkter kunna göra besparingar utan att detta på något sätt, åtminstone i någon större utsträckning, skulle skada dem som förut har åtnjutit denna hjälp. Jag tänker på de väldiga utgifter som bostadsbyggandet kräver. Det gäller en summa på en miljard kronor om året.

Jag kommer i håg när dessa bostads-subventioner infördes. Då motiverade man dem med att löneeftersläpningen var så stor, att man borde försöka motverka den genom att på detta sätt försöka hjälpa folk att få bostäder, men nu skulle jag inte kunna tänka mig att löneeftersläpningarna fortsätter, utan nu har ju även finansministern erkänt att eftersläpningen återhämtats, och då borde man väl se över detta stora byggnadsprojekt på sådant sätt, att de som har ekonomiska resurser att skaffa sig en bostad får göra det utan statligt ingripande. Jag tror inte heller att det vore orimligt om man, som herr Ewerlöf sade här i dag, läte dem pröva lånemarknaden, som allmänheten i övrigt får göra. De finge då se hur det står till på den fria lånemarknaden, och då bör ju också en ränteavgift erläggas, som motsvarar vad andra yrkesutövare får betala. Jag tror att man på detta område skulle kunna inbespara många hundra miljoner kronor utan att på något sätt skada dem som behöver bostad, fastän de kanske då, liksom alla andra som driver en näring eller vill skaffa sig någonting får göra, finge tänka litet mera på att spara så att de får råd.

Jag kan aldrig tänka mig, herr talman, att fortsätta med ett ränteläge som ligger vida över vad andra länder har, t. ex. England, Tyskland, Amerika och Schweiz. I Amerika är diskontot en och en fjärdedels procent, och det ger ju inte på något sätt vid handen att vårt ränteläge skulle kunna vara av behovet påkallat.

Då säger man: Om vi inte håller detta

höga ränteläge, kan vi inte skaffa fram de pengar som behövs till bostadsbyggandet. Ja, men om vi genomför ett stabilt och lågt ränteläge, tror jag att även de som vill bygga bostäder skulle ha samma möjligheter att skaffa sig pengar som de som utövar ett fritt yrke och själva får försöka klara det.

Jag tror också att man måste se till att skattelättnader införs. Vi kan nog inte göra som vi nu har gjort en lång följd av år: bara öka på skatterna och säga att vi måste ta ut punktskatter här och punktskatter där för att få finanserna att gå ihop. Den sista stora punktbekattningen infördes ju för att få försvaret ordnat. Jag undrar i alla fall, om inte det är mera rättvist, att ett så viktigt område som försvaret får ordnas genom att varje medborgare får bidra efter sin förmåga i stället för att man som nu skett beskattar vissa varuslag som man vet är efterfrågade.

Här har i dag inte talats mycket om jordbrukets problem, men vi har sett hur man löser det. Vi var ju mycket betänksamma, när man införde treårsavtalet; vi ansåg att det var för lång tid att binda sig, då inga andra yrken skulle bindas. Man försäkrade då att det inte alls var någon fara, men vi har sett hur det verkar. Jordbruket har under nästan ett helt år legat med 15 procents eftersläpning. Nu skulle jag vilja fråga regeringen, om den tänker ordna så att dessa 15 procent kommer de människor till godo, som enligt gällande avtal har rätt att uppbära dem. Tänk på hur det skulle se ut, om jordbrukarna ginge till sina anställda och sade: »Regeringen har inte hållit sitt löfte. Den har inte följt avtalet; nu måste vi nedbringa edra löner. Vi har 15 procent mindre i inkomst än vi skulle ha.» Jag undrar hur det skulle ta sig ut. Jag skulle inte vilja rekommendera ett sådant uppträdande. Det är ungefär vad regeringen gör mot Sveriges jordbrukare, men jag skulle inte vara med på att vi upprepade det mot våra anställda. Har man ingått ett avtal, anser jag att man bör hålla det, och det bör ligga i regeringens intresse

Statsverkspropositionen m. m.

att fortast möjligt lösa denna fråga på det för landet mest gynnsamma sätt som är möjligt.

Jag blev mycket glad i dag, när jag hörde herr förste vice talmannens deklARATION att ett ingånget avtal skall hållas. Han sade då också, att om man tror att man kan klara det hela genom att höja margarinpriset med 50 öre, så räknar man nog fel. Jag tror det ligger mycket i detta. Vi klarar inte situationen med det, men vi kan ingripa på många olika områden. Låt oss sänka räntan till ett normalt belopp! Det skulle innebära en stor förbättring för de mycket skuldsatta jordbrukarna. Där finns en framkomlig väg, och det finns säkert många andra vägar, som man skulle kunna använda för att nå ett tillfredsställande resultat.

Så säger man att vi är lyckligt ställda här i vårt land, då vi har kunnat hålla arbetslösheten inom rimliga gränser. Ja, inom det parti som jag tillhör är vi mycket måna om att se till att människorna har sysselsättning. Det kan ju inte vara landsgagneligt att det går flera tusen människor arbetslösa, utan det måste vara bättre att man försöker ge dem sysselsättning. Men då får man också komma ihåg, att om vi skall nå ett sådant tillstånd och kunna upprätthålla det måste också näringarna — jordbruk, handel, industri och vad det vara månde — ha en sådan inkomst, att de har möjlighet att producera varor och på så sätt hålla arbetslösheten utestängd. Jag tror för min del att vi är beredda att medverka till sådana åtgärder som är av behovet påkallade för detta ändamål, men vi kräver i gengäld, att våra synpunkter skall bli beaktade på sådant sätt, att man åtminstone kommer att hålla vad som är lovat.

Jag åhörde mycket noga det intressanta anförande, som statsrådet Lange här höll om frihandel, europamarknad och dylikt. Det är självklart att Sverige inte kan isolera sig och ställa sig utanför. Vi måste naturligtvis i viss mån vara med i detta handelsavtal. Men vi hörde ju också, hur det ena landet efter det andra gör undantag för en hel del

varor och hur Frankrike inte vill vara med om avtalet, förrän man har sina finanser ordnade. Ja, det kan gå så långt här hemma, att inte heller vi kan vara med om detta, förrän vi har våra finanser ordnade. Jag tror också att vi har all anledning att vara ytterst försiktiga när det gäller de varuslag, som alla länder har överproduktion av, nämligen livsmedlen. Som vi ser det inom jordbrukarkretsar, har vi inga som helst möjligheter att tänka oss ett frihandelsområde, där man håller gränserna öppna för länder som har billigare arbetskraft och därför kan producera till lägre kostnader än vi har möjlighet att göra. Jag tror att vi bör vara försiktiga när det gäller just detta område, så att vi inte går med på sådana överenskommelser, att vi i fortsättningen kanske inte har möjligheter att hävda oss. Vi bör iaktta all den försiktighet som kan vara påkallad. Jag vill dock inte med detta ha sagt, att vi på något sätt skall isolera oss, utan vi bör säkerligen hålla oss framme och bevaka våra intressen. Men då bör vi också se till att skydda den svenska produktionen av de varuslag, som vi vet att alla andra länder såväl som vårt land har överskott av.

Om man från regeringens sida håller alla överenskommelser, som är under-tecknade, tror jag att också jordbrukarna — trots det bekymmersamma läge vi befinner oss i inom jordbruket — är beredda att så gott som det är möjligt hjälpa till att också motverka arbetslösheten och hålla våra industrier i gång i den utsträckning detta är möjligt.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag är övertygad om att åtskilliga av kammarens ledamöter nyss med lika stor beklämning som jag lyssnade till vad herr Öhman hade att säga om de senaste händelserna i Ungern. Han fann avrättningarna där i sin ordning och frågade: »När blev det rätt att försvara högförräderi och statskupper?» Ja, till det är bara att säga, att det aldrig är rätt, och det är väl därför den fria världen i dag är så upprörd över

Statsverkspropositionen m. m.

de övergrepp, som skett mot det för sin frihet kämpande ungerska folket. Jag skall avstå från att närmare karakterisera herr Öhmans uttalanden. Jag bara noterar dem och säger, att de fäller honom och hans parti och ytterligare markerar deras ställning utanför den svenska demokratiens gemenskap.

Låt mig sedan, herr talman, få säga några ord om valutgången, som ju har kommenterats i åtskilliga anföranden här; jag skall bara göra några konstateranden och reflexioner om den. Jag vill först fastslå, att valutgången inte har bidragit till att lösa pensionsfrågan. Regeringen gick till val för att försäkra sig om ett bättre underlag, men vi kan konstatera att de två partier, som stödde dess förslag, fick precis samma andel av väljarkåren — något under hälften — som de hade redan 1956. Man lyckades sålunda inte ens med en tiondels procent öka sin andel av väljarkåren med pensionsfrågans hjälp. Där emot är det riktigt som herr Strand underströk i förmiddags, att det finns en bred majoritet för lösning av frågan om tilläggs pensionerna; men därmed är ju inte sagt hur frågan skall lösas. Problemet gäller inte, om frågan skall lösas, utan *hur* den skall lösas.

Jag fäste mig vid ett tonfall hos herr Strand, när han sade att frågan nu måste föras fram. Jag tycker inte heller att det finns anledning att långhala med den, men det lätta drag av panik inför den, som man nu så ofta lägger märke till från socialdemokratiskt håll, förefaller mig något omotiverat mot bakgrund av att socialdemokratien ju praktiskt taget oavbrutet sedan 1932 har befunnit sig i regeringsställning. Det är litet gåtfullt, varför man just nu fått så gränslöst bråttom med denna fråga.

Jag måste bekänna, att jag inte kan beundra den statskonst, som bragt det hela därhän, att möjligheterna till en allmän demokratisk samling i tilläggs-pensionsfrågan försumrats och att man nu synes vara beredd att med lottens och kommunisternas hjälp driva igenom ett förslag, som icke garanteras av en folkmajoritet utan stödes endast av

en minoritet. Det är verkligen dålig demokrati och ger ju, även om reformen skulle genomföras, en mycket dålig förankring i folket — något som inte båd-
dar gott för framtiden.

Valet har inte heller klarat upp det parlamentariska läget, såsom också herr Strand underströk i sitt anförande.

Låt mig så, innan jag går vidare, säga ett par ord till herr Elofsson med anledning av hans anförande nyss. Han försökte få det till en motsättning vad herr Ohlon hade sagt för ett par år sedan i en karaktäristik av bondeförbundets politik och vad han sagt i dag. För två år sedan karakteriserades politiken i varje fall såsom delvis socialistisk och i dag såsom mycket högerbetonad, och det är nog alldeles riktigt. Jag skulle vilja be herr Elofsson att gå igenom den politiken, och han skall nog upptäcka, att det finns skäl att göra sådana funderingar som herr Ohlon gjorde.

Vidare var herr Elofsson litet funder-
sam över ett uttalande av herr Ohlon när det gäller folkpensionerna, där han hade uttalat en viss oro för de samhälls-ekonomiska konsekvenserna. Ja, det enkla sammanhanget är ju, att folkpensionerna, som vi alla varit eniga om, inte innebär något som helst sparande utan är en direkt konsumtionsstimulerande reform.

Det har också från centerpartiets sida varit en del tal om räntefrågan. Det är ju i och för sig intressant att den tages upp, eftersom den spelat en betydande roll i den ekonomiska debatten under efterkrigstiden. Jag fäste mig vid att herr Bengtson här framhöll — det är kanske inte så särskilt originellt — att man på det hållet vill ha regleringar när de är nödvändiga. Det är kanske en deklARATION som de flesta vill skriva under. En ytterligare sänkning av räntan är det dock litet svårt att nå enighet om just i innevarande läge — ingen vill väl ha en onödigt hög ränta. Men det får väl ändå vara någon ordning på resonemanget. Vill man hålla sig till generella metoder, kan man naturligtvis inte avstå från att använda räntan

Statsverkspropositionen m. m.

— dock inte nödvändigtvis bara den — om man vill göra allvarliga ansträngningar att skilja sig från regleringspolitiken. Det är klart att man i praktiken måste röra sig med kombinationer, men att, såsom herr Elofsson här gjorde, längtansfullt tala om att söka nå det amerikanska ränteläget eller det schweiziska förutsätter verkligen att man under en lång tid för en helt annan ekonomisk politik än den som koalitionsregeringen och den nu sittande regeringen fört under praktiskt taget hela 50-talet.

Jag skulle också vilja ta upp en sak, som berördes av finansministern i hans anförande tidigare här i dag. Han nämnde bland de åtgärder som skall vidtagas för att stimulera konjunkturen, att handelsministern har kommit med ett förslag om fördubbling av exportkreditgarantierna, vilket ju i och för sig är en alldeles utmärkt sak, och jag tror att det är fullt riktigt. Men det är en fråga i detta sammanhang som jag skulle vilja fästa handelsministerns uppmärksamhet på. Jag ser honom inte här i kammaren, men jag hoppas att min fråga kan föras vidare till honom.

Det skulle otvivelaktigt från näringslivets sida hälsas med tillfredsställelse, om man, samtidigt som denna ökning av exportkreditgarantierna genomföres, kunde ta under övervägande en uppmjukning av de regler, efter vilka garantierna lämnas. Den principen tillämpas ju för närvarande — om jag är riktigt underrättad — att exportören står en självrisk på 30 à 35 procent, men därvid skall man observera att denna självrisk ligger på sista delen av betalningen från importörlandet. Detta medför att om exempelvis en exportör beviljar en kredit med en tredjedels amortering varje år, står exportören själv risken för hela det tredje året, alltså det år som är längst bort och givetvis är det mest riskabla året. Nu säger man — och det ligger väl någonting i det — att man låter exportören bära självrisken på vad man vill beteckna som hans förtjänst. Det är väl dock inte troligt att exportörerna i genomsnitt har en så stor förtjänstmöjlighet som dessa

30 à 35 procent, vilka utgör självrisk i dessa sammanhang, allra minst när det är fråga om export av kapitalvaror. Den hårdnande exportkonjunkturen har otvivelaktigt pressat ihop marginalerna för vår exportindustri.

Jag vill därför fråga, om handelsministern är benägen att låta underkasta denna tredjedelsregel en uppmjukning. Det är uppenbart att exportkrediterna i nuvarande läge spelar en mycket betydande roll och att en uppmjukning härvidlag skulle komma att hälsas med mycket stor tillfredsställelse bland exportörerna, som ju har en hårdnande marknad.

Därmed är jag redan litet grand ute på det internationella fältet. Jag skall, herr talman, tillåta mig att dröja en stund vid ett problem, som säkerligen kommer att visa sig vara av avsevärt större betydelse för vår ekonomi och för vår framtid över huvud taget än de allra flesta av de frågor, som vi har anledning att diskutera här i kammaren.

Häromdagen publicerades i de svenska tidningarna korta utdrag ur en nyligen gjord undersökning inom Förenta Nationerna rörande befolkningsutvecklingen i världen. Man kunde där konstatera en enorm befolkningsökning redan nu och en ständigt stegrad takt i denna befolkningsökning. Det är många orsaker, som samverkat härtill. Låt mig bara nämna några av dem. Man har konstaterat att i stora områden i världen, där dödligheten bland nyfödda förut uppgått till omkring 50 procent, har man fått en ständigt ökande sektor — ingen vill beklaga den saken i sig själv — inom vilken man lyckats pressa ned siffrorna beträffande barnadödligheten till omkring 10 procent. Det innebär således att 90 procent överlever mot tidigare 50 procent. Men så har vi en kombination av höga födelsetal — i stora områden av jordklotet utgör födelsetalet 45 per 1 000 invånare — med ett sjunkande dödstal; i många länder ett dödstal på 10 per 1 000 invånare. Detta ger tillsammans en befolkningsökning per år med omkring 3,5 procent. Med dessa siffror som underlag fördubblas befolkningen på den

Statsverkspropositionen m. m.

utomordentligt korta tiden av 20 år, och det behövs inte mer än 60, 70 år för att en befolkning skall tiodubblas.

Denna undersökning inom Förenta nationerna har lett till konstaterandet, att man — om det inte inträffar någon sensationell förändring i levnadsförhållandena på jordklotet så att befolkningsökningen stagnerar — även vid försiktiga beräkningar kan utgå ifrån att den totala befolkningmängden redan mot slutet av detta sekel, alltså om drygt 40 år, kommer att uppgå till nära 7 miljarder människor, medan det i dag beräknas finnas cirka 2,7 miljarder människor.

Vi bör också lägga märke till i vilka områden i världen denna enorma folkökning äger rum. Låt mig nämna att den sammanlagda folkmängden i Europa, Nordamerika och Sovjet nu är cirka 30 procent av världens befolkning men den kommer enligt föreliggande prognoser att om 50 år vara endast 20 procent av världens befolkning. Och viktigare ändå ur de synpunkter jag vill dra fram: från nu och fram till år 2 000 kommer de mer utvecklade länderna att ha ökat sin befolkning med 65, 70 procent, ungefär från nuvarande 790 miljoner till 1 300 miljoner, medan de mindre utvecklade länderna — de som vi i dagligt tal kallar de underutvecklade länderna — kommer att ha ökat sin befolkning med i runt tal 160 procent. De beräknas i dag ha en befolkning på 1,9 miljarder, men omkring år 2 000 har denna siffra stigit till cirka 4,9 miljarder eller nära 5 miljarder.

Det pågår, som alla vet, ett betydande arbete i form av teknisk och annan hjälp till dessa underutvecklade länder. Att det nu blir en sådan enorm befolkningsökning, sammanhänger delvis med denna hjälp. Situationen kan kanske karaktäriseras på det sättet att å ena sidan medför denna verksamhet tillräcklig utveckling och hjälp till utveckling för att pressa dödstalen nedåt. Å andra sidan har man inte lyckats sänka födelsetalen. Om vi betänker att dessa faktorer samverkar i redan tätbefolkade områden, framstår problemets allvarliga och rent av explo-

siva natur med ytterlig skärpa. Jag vill säga att Västerlandets lyckligt loftade industriländer alltför länge försummat sina skyldigheter och sitt eget välförstådda intresse när det gällt dessa underutvecklade länder. Men vad man bl. a. har försummat i det lilla man gjort är att inse hjälpens samband med befolkningsutvecklingen. Detta har man nu äntligen börjat uppmärksamma, och många frågar sig i det läget vad som nu görs på olika håll och om man inte snarare riskerar att påskynda en oöverskådlig katastrof än medverkar till en lösning av detta för oss alla fundamentala problem och om man inte påskyndar en katastrof, såvida man inte vid hjälpens utformning tillser, att den blir riktig både i fråga om tempo — vilket spelar en betydande roll — och balans.

Första gången man i Förenta nationerna såg problemet i ögonen var såvitt jag vet någon gång i december förra året, då man antog en visserligen vagt formulerad men dock resolution, som berörde befolkningsexplosionens konsekvenser för utvecklingsstrategien. Vi skall ha klart för oss att det verkligen i hög grad är fråga om en explosion. Man kanske kan ge en bild av hur explosionsartad utvecklingen är, om man går tillbaka till den tid då vi börjar få en någorlunda säker historieskrivning och säger, att det tog 50 sekler fram till ungefär år 1830, innan jordens befolkning blev en miljard människor, och att det sedan tog ytterligare ett århundrade fram till år 1930 att uppnå den andra miljarden. Vi kan konstatera att den tredje miljarden uppnås på mindre än 35 år, och som jag tidigare sagt, passerar vi förmodligen både fjärde, femte, sjätte och kanske sjunde miljarden innan detta århundrade är slut. Den gamla balansen mellan födelsetal och dödstal är borta, delvis genom de positiva och — jag vill understryka — humanitära och i och för sig riktiga åtgärder man vidtagit. Men hur skall man uppnå en ny balans? Den utvecklingshjälp, som vi lämnar, är mest ägnad att förrycka den balans som fanns tidigare. Ett par små försök i annan riktning är

Statsverkspropositionen m. m.

undantag som bekräftar regeln. Den statliga och privata hjälp till teknisk utveckling, som man för närvarande lämnar på olika håll och genom olika kanaler, kan väl summerad beräknas uppgå till fyra miljarder om året.

Utformningen erbjuder en mycket brokig och tyvärr dåligt samordnad bild. Det förefaller emellertid som om några ting måste göras. För det första en bättre samordning mellan olika hjälpinsatser och hjälpformer. För det andra har man inte tillräckligt uppmärksammat sambanden mellan utvecklingshjälpen och den handelspolitik som faktiskt förs av de högt utvecklade industriländerna. Nu finner vi exempelvis, att medan man hjälper åtskilliga länder att utveckla en exportindustri, för man sedan en handelspolitik som hindrar dem att exportera, vilket ju inte är särskilt förnuftigt. Sedan förefaller det, för det tredje, som om man måste nå fram till något slags uppfostringsprogram för att på något sätt för familjelivet skapa och betona nya ideal, som kan betyda ett alternativ till den stora familjen som social trygghetsgaranti, vilket den faktiskt är i stora delar av dessa underutvecklade områden.

De två första problemen förefaller väl någorlunda möjliga att komma till rätta med. Det tredje är givetvis mycket svårare, något som sammanhänger med en rad förhållanden av bl. a. religiös och dylik natur. Men att alla tre problemen kräver intensiv bearbetning är alldeles uppenbart. Jag kan inte säga vilka politiska och sociala följder som kan bli

resultatet, om den nuvarande utvecklingen fortsätter ytterligare några årtionden — vi kan bara ana dem. Att de kommer att bli ytterligt besvärande och allvarliga och att vi kanske har lika stor anledning att diskutera dem som vi anser det nödvändigt att diskutera kärnvapenfrågan, håller jag för troligt. Enligt min mening utgör befolkningsexplosionen ett hot, som är väl så allvarligt som t. ex. kärnvapenfrågan, bl. a. därför att den befinner sig i full utveckling. Man kan säga, att det redan brinner i stubinträden.

Jag har, herr talman, velat framlägga dessa fakta och farhågor, inte därför att jag tror att kammaren är okunnig om dem, utan därför att jag känner ett behov av att betona nödvändigheten av att våra representanter i Förenta Nationerna och på andra håll gör vad de kan för att få dessa problem belysta och bearbetade på ett intensivt sätt. Jag är rädd för att vi mycket snabbt kommer att få ångra oss om vi längre försummar dessa problem.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Kammaren åtskildes kl. 16.42.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 2 juli eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr B 1 och B 2.

Herr FRANZEN (cp):

Herr talman! En av de viktigaste frågorna vid sommarriksdagen är åtgärderna mot jordbrukets avsättningskris. Den kraftiga inkomsteftersläpning som drabbat jordbrukets folk uppgår till 15 procent och i vissa fall 20. Det är ett allvarligt problem. Man måste förstå att det råder stor oro i jordbrukarleden. Jag är övertygad om att ingen grupp i vårt samhälle skulle ha tagit emot en sådan inkomstminskning utan protester. I de flesta fall skulle knorret säkerligen ha blivit betydligt högljuddare än de protester som har kommit fram från jordbrukarna.

Vi har här i riksdagen gett jordbrukets folk löfte om inkomstlikställighet. Det skedde genom principbeslutet vid 1947 års riksdag, där riktlinjerna drogs upp för den framtida jordbrukspolitiken, och det har bekräftats vid olika tillfällen, främst 1955, då principbeslut fattades om det nya prissättningssystemet. Treårsavtalet har emellertid inte gett jordbrukarna den inkomstlikställighet som man åsyftade. Det är angeläget att det löfte som riksdagen och statsmakterna gett jordbruket snarast infrias.

Det var vid 1955 års höstriksdag som principerna drogs upp för det 3-åriga avtalet, såsom jag tidigare nämnt. Vid vårriksdagen 1956 beslöt man sedan hur priserna skulle sättas för att likställighetsprincipen skulle garanteras. Meningen var att brukare av basjordbruk med 10—20 hektar åker skulle garanteras inkomstlikställighet med industriarbetare i andra och tredje dyrortsgrupperna. Den likställigheten har aldrig uppnåtts.

Likställigheten existerade icke ens när avtalet började tillämpas den 1/9 1956, och sedan dess har det skett någonting som ytterligare har varit till nackdel för jordbruket. Kostnaderna på andra områden har stigit, och det har drabbat jordbruket. De tjänster som jordbruket har köpt har blivit dyrare, och det har gjort att inkomsten för jordbruket har blivit mindre. Man är väl överens om att likställigheten här skall i möjligaste mån bibehållas, men man kan inte komma ifrån att det från vissa håll framförts kritik mot den här principen, trots att riksdagen en gång godkänt den.

Jag läste för någon dag sedan en av LO:s tidningar, Aftonbladet, och jag tar mig friheten att citera vad som där skrevs: »Även om produktionen hade nuvarande omfattning och inriktning, skulle den förmodligen kunna avsevärt förbilligas om man inte med varjehanda subventioner hölle oekonomiska brukningsenheter vid liv och om man skapade en fri konkurrens mellan olika bygder. Kort sagt: ge oss klara siffror på hur billiga svenska livsmedel kan bli. Sådana siffror skulle bli den naturliga utgångspunkten för en förnuftig jordbrukspolitik.»

Jag har också ett tidningsurklipp från en annan sida, vilket går i samma stil. Det är hämtat ur tidningen Arbetsgivaren, språkrör för Svenska arbetsgivareföreningen. Den skriver i sin ledare i sista numret: »Jordbruket befinner sig i en strukturkris, både i vårt land och i de flesta industriländer. Utvecklingen av företagens storlek har inte kunnat hålla jämna steg med den tekniska utvecklingen. Efterfrågesituationen är sådan att rationaliseringen måste leda till en drastisk reduktion av antalet företag. Endast på detta sätt kan en tillfredsställande inkomst för jordbrukarna uppnås.»

De här båda tidningarna har samstämmiga meningar. Man är överens om

Statsverkspropositionen m. m.

att skall jordbruket få likställighet måste det bli större brukningsdelar. Man är inte nöjd med den rationalisering som sker nu, varvid 12—15 jordbruk försvinner varje dag. Men det är väl ändå inte meningen, att det skulle bli på det sätt som dessa tidningar önskat.

Aftonbladet säger också, att tidningen vill ha en utredning om hur mycket livsmedel behöver kosta. Jag tycker att det skulle vara förnuftigt om en sådan utredning blev tillsatt. Det vore bra om man kunde få fastslaget hur mycket jordbrukarna skall ha för sina produkter om ett basjordbruk sköts av t. ex. en industriarbetare i andra eller tredje dyrortsgruppen med den fritid, den semester och de övriga förmåner som han har. Då kanske man fick en annan syn på basjordbrukens storlek. Jag tycker att en sådan utredning skulle vara på sin plats.

Så långt Aftonbladet och Arbetsgivarerna. De har tydligen glömt bort löftena till jordbrukets folk om rättvisa och likställighet. Det är att hoppas att dessa nonchalanta tonfall kommer att ändras. Jag blev glad när jag hörde, att herr förste vice talmannen i ett tidigare anförande såg förnuftigare på dessa problem. Han menade, att likställighetsprincipen inte skulle glömmas bort. När nu likställighetskravet ytterligare skall prövas och omräkning efter sexprocentsregeln skall ske framemot höstkanten, hoppas jag att man verkligen har det rätta målet i sikte. Det är nödvändigt att likställighetskravet förverkligas och inte bara blir ett talesätt.

När jordbrukarna får minskade inkomster, har detta återverkningar även för andra grupper. Vi är alla producenter och konsumenter samtidigt. Några gränslinjer mellan dessa grupper kan man inte dra upp. Då jordbrukarna, som i stor utsträckning köper andras varor och andras tjänster, får minskade inkomster, blir det också mindre efterfrågan på de varor och tjänster som jordbruket behöver köpa, t. ex. maskiner och redskap, reparationer och underhåll av byggnader. Det måste verka på det sättet, att sysselsättningen inom indu-

strien och servicenäringarna blir mindre. Minskad köpkraft hos jordbrukarna medför alltså olägenheter för alla grupper. Särskilt i de trakter av vårt land, där jordbruket dominerar näringslivet, blir det en ödesdiger utveckling, om de tankegångar, som framförts i de citerade tidningsartiklarna, skulle bli allmänt vedertagna.

Krisen i fråga om smöravsättningen är ett särskilt svårt problem. Det blev en stridsfråga här i riksdagen i våras, när den socialdemokratiska regeringen mot jordbruksnämnden och jordbruksorganisationerna genomdrev sitt kvartalsprogram med smörsubventioneringen. Nu är regeringens enda bud att provisoriet skall förlängas, inte på ett kvartal, utan på fyra månader.

När man läser den nya jordbrukspropositionen, B 39, möter man en jordbruksminister, som är mäktigt belåten med resultatet när det gäller smöret. Smörförsäljningen inom landet har enligt en undersökning ökat med drygt 38 procent, och jordbruksnämnden räknar med att konsumtionsökningen skulle kunna stabiliseras vid cirka 30 procent. Men det är ingenting som säger, att de åtgärder som vi föreslog i våras — en margarinprishöjning med 50 öre och en sänkning av sockerpriset — kunde ha gett ett ännu bättre resultat. Det hade det säkert gjort.

Om regeringen tänker fortsätta subventioneringen, skulle denna vid nuvarande omfattning tillsammans med råbatteringen till allmänna inrättningar kosta cirka 40 miljoner kronor om året. Jag tycker för min del, att det i nuvarande statsfinansiella läge är mycket pengar. Det kanske hade varit den riktiga vägen att följa det förslag, som jordbrukets organisationer tillsammans med jordbruksnämnden förordade i våras. Smöret hade på det sättet inte blivit dyrare för konsumenterna.

De åtgärder som regeringspartiet genomdrivit räcker emellertid inte långt. Svårigheterna på exportmarknaden har skärpts ytterligare, främst genom kvantitetsbegränsningen på englandsmarknaden. Man kan fråga sig, om regeringen

Statsverkspropositionen m. m.

är beredd att medverka till ytterligare åtgärder och i så fall vilka. Skall det bli fortsatta subventioner av statsmedel? Vågar man hoppas, att regeringen snart skall få klart för sig, att en höjning av margarinpriset vore att föredra? Det skall medges, att det i nuvarande läge — precis som vi förutsade i våras — är svårt att avskaffa smörsubventionerna. Höjer man smörpriset nu, när man har sänkt det så kraftigt, kommer kanske smörkonsumtionen att minska även om margarinpriset samtidigt höjs.

Enligt gällande avtal med jordbruket skall statsmakterna med, som det heter, »alla till buds stående medel» söka avsättning för smöret på den inhemska marknaden i en situation som denna. Jag kan inte med bästa vilja i världen säga, att regeringen har uppfyllt detta avtal. Vad har regeringen gjort? Jo, den har flyttat över en 50-öring av smörpriset på skattsedeln i stället för att höja margarinpriset. Regeringen har inte gjort smöret billigare för konsumenterna. Det är jordbruket självt som svarat för och betalat de minskade kostnaderna för konsumenterna. Genom sänkningen av priset med 1 krona 50 öre har resultatet blivit, att jordbrukarna har fått fem eller sex öre mindre för mjölken. Det är inkomsterna som har minskat. Detta är det verkliga underlaget för en utveckling som jordbruksministern är så nöjd med i sin proposition.

När jag nu vänder mig med adress till jordbruksministern skulle jag givetvis vara glad om han varit närvarande i kammaren, men det är han inte. Jag tycker att det är en överraskande formulering i propositionen när jordbruksministern konstaterar, att det går att avsevärt öka avsättningsutrymmet för smör genom en kraftig sänkning av priset på denna vara, utan att en genomstatliga åtgärder åstadkommen höjning av margarinpriset behöver tillgripas. Ja, visst kan smörkonsumtionen ökas — den hade säkert ökat ännu mera om man hade skänkt bort smöret! Men det står ingenting i jordbruksavtalet om detta. Där står det i stället att jordbruket

skall garanteras inkomstlikställighet, och det är en helt annan sak. Det är här fråga om ett inkomstbortfall från jordbruket som skall ersättas.

En annan sats i jordbruksministerns uttalande har också förvånat mig. Det heter nämligen att det ej kan göras gällande, att smörexporten under den tilländalupna perioden varit omöjliggjord. Nej, inte om man menar att smöret skall slumpas bort på utlandsmarknaden. Men nog måste man väl ändå medge att smörexporten *ekonomiskt* sett är omöjliggjord, och det är det frågan gäller.

Ett genomgående tema i jordbruksministerns uttalande i propositionen är kravet på produktionsanpassning. Det är givet att produktionen bör anpassas, men det kan ju tänkas ske i olika former. Man kan med tillfredsställelse här notera, att det i den nya propositionen inte talas med så stora bokstäver om utslaktningen av 250 000 kor. Att minska mjölkproduktionen är givetvis ett komplicerat problem. Cirka 40 procent av jordbrukets inkomster härleder sig från mjölkproduktionen, och för småbrukarna är mjölken den huvudsakliga inkomstkällan. Även för framtiden måste mjölkproduktionen i stort sett ha denna centrala position för småbruket, särskilt i vissa delar av vårt land.

Det principbeslut, som riksdagen fattade 1947 rörande riktlinjerna för jordbrukspolitiken, innebar bland annat att statsmakterna skulle stödja en smörproduktion, som skulle motsvara hela det normala inhemska avsättningsutrymmet för matfett med undantag för 40 000 ton margarin. Nu har margarinkonsumtionen uppgått till 115 000—120 000 ton. Om margarinproduktionen anpassades efter 1947 års program har vi inte en enda ko för mycket här i landet — ja, inte ens om margarinkonsumtionen vore dubbelt så stor som förutsattes 1947, d. v. s. 80 000 ton, skulle vi behövt ha något smöröverskott.

Den riktiga anpassningen måste vara att försöka få margarinkonsumtionen i bättre överensstämmelse med 1947 års program. Härför talar också beredskapskälén. Om vårt land blir avspärrat från

införsel utifrån kan vi inte trygga matfetsbehovet genom margarinfabrikation, som till största delen baseras på importerade råvaror. Ur beredskapssynpunkt är en tryggad folkförsörjning lika viktig som ett starkt försvar. Ur den synpunkten — och den är väl den viktigaste — har jordbruket ingen över-skottsproduktion.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! I denna remissdebatt vill jag passa på tillfället att fästa kammarens uppmärksamhet på problemställningar som i detta nu bekymrar hundratusental av de svenska medborgarna. Jag syftar, herr talman, på förhållandena inom det svenska jordbruket.

Jag behöver inte uppehålla mig vid vad som varit. Detta känner vi alla till. Jag vill endast erinra om 1947 års jordbruksbeslut. Dåvarande jordbruksminister Sköld framhöll i proposition, att det närmaste målet för jordbrukspolitiken borde vara »att bereda jordbruksbefolkningen möjlighet att uppnå och bevara jämställdhet i inkomsthänseende med andra befolkningsgrupper». Denna princip, som fastslogs av riksdagen, har aldrig upphävts. Den har tvärtom varit vägledande för all jordbrukspolitik sedan dess, och den konkretiserades också i riksdagens ställningstagande 1955, då man fastslog att inkomstjämförelsen skulle gälla industriarbetarlönen i genomsnitt i de två lägsta ortsgrupperna. Jordbruksministern år 1955, före detta statsrådet Norup, framhöll också i en proposition, att han ansåg den i 1947 års beslut antagna principen om inkomstlikställighet vara i huvudsak uppnådd med utgången av den tid jordbruksprisutredningen omfattade. Att det därefter inträffat en försämring framhölls också sedermera av statsrådet Norup.

Av de beräkningar, som kalkylsakkunniga har gjort angående jordbrukets inkomster och kostnader under åren 1950/51—1956/57, framgår att denna herr Norups prognos var riktig.

Under hela 1950-talet har fortgående

Statsverkspropositionen m. m.

penningvärdeförsämring medfört att jordbrukets kostnader stigit oavbrutet. Om man sätter siffran 100 som utgångspunkt för den tid kalkylsakkunnigas beräkning omfattar, finner vi att kostnadsstegringarna är inte mindre än 44 procent. Inkomsterna har inte kunnat följa med i den takten, utan stegringen för dessa stannar vid 28 procent.

Det betyder, herr talman, att jordbrukarna åsamkats en reell försämring, och denna försämring, som är ett resultat av en felaktig ekonomisk politik, har skett oavbrutet under 1950-talet. Man bör observera detta, när man nu är i full färd med att diskutera de akuta svårigheterna. Svårigheterna med avsättningen av våra överskott kan följaktligen också de vara orsakade av att inflationen drivit vårt kostnadsläge så högt, att vi inte annat än till förlustbringande priser kan få avsättning för jordbrukets produkter.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, slå fast, att jordbruksprodukternas priser i motsats till vad som oftast sägs inte i någon högre grad bidragit till den inflation, som jag här berört och som kännetecknar 1950-talets ekonomiska utveckling. Vi får komma ihåg att levnadskostnaderna, konsumentprisindex, stigit i det närmaste lika kraftigt som jordbruksprodukternas priser, men att jordbrukets produktpriser kommer in endast med 20 procent av konsumentprisindex. Då är det uppenbart att de återstående 80 procenten till övervägande delen konstituerar stegringen i konsumentprisindex. I själva verket kan man vända på saken och säga, att det är den allmänna stegringen av levnadskostnaderna, som förklarar uppgången på jordbruksprodukternas priser. Denna uppgång är nämligen ingenting annat än kompensation för en fortgående försämring av jordbruksprodukternas bytesvärde.

Jag vill erinra om att jordbrukets förhandlingsdelegation i sin skrivelse till regeringen den 19 mars i år med beklagande konstaterar, att stabiliseringspolitiken misslyckats och att jordbrukets bidrag till en framgångsrik sådan politik varit förgäves. När jordbrukets tre-

Statsverkspropositionen m. m.

årsavtal ingicks, var nämligen meningen att även andra grupper skulle visa återhållsamhet.

Det kunde finnas anledning att gå in på principerna i treårsavtalet. Jag skall emellertid inte göra detta, eftersom vi väl får tillfälle att senare, under höstriktsdagen, diskutera dessa principer, om sexprocentregeln skulle bli aktuell. Jag vill dock framhålla, att jordbruket inte har haft möjligheter att som andra grupper kompensera sig för kostnadsstegringarna. I ett nytt avtal måste detta observeras. Från högerhall varnades vid beslutets fattande för att inkomstlikstältheten icke skulle komma att uppnås, och i jordbruksutskottet reserverade sig högerledamöterna för möjligheten att under pågående avtalsperiod ta upp nya förhandlingar. Jag beklagar, att dessa reservationer icke ledde till åsyftat resultat. Det hade varit värdefullt om vi nu hade denna möjlighet till omprövning.

Under senare år har jordbrukets bruttointäkter balanserat på omkring 4,5 miljarder kronor, under det att levnadskostnaderna stigit på 20 månader med cirka 8 procent. Detta innebär, räknat på det mest anspråkslösa sätt, att det svenska jordbruket förlorat och för närvarande förlorar cirka 1 miljon kronor om dagen till följd av den fortlöpande inflationen.

Men, herr talman, låt oss också ett ögonblick syssla med jordbrukets stigande driftskostnader. Under den tid treårsavtalet löpt, från början och så långt jag har siffror, d. v. s. under ungefär halva avtalstiden eller 18 månader, har maskinkostnaderna stigit med 12 procent, räknat på fast volym. Jag kan anföra motsvarande stegringstal för traktorkostnader, 6 procent, för handelsgödsel, 7 procent, för byggnadskostnader, 6 procent. Lönen till lejd arbetskraft har höjts med 12 å 13 procent, och räntan har också stigit.

Jag talade om maskiner och traktorkostnader. I det sammanhanget, herr talman, vill jag erinra om att jordbruksnämndens undersökning av jordbrukets innehav av vissa maskiner hösten 1957

nu föreligger färdig. Av denna undersökning framgår, att det svenska jordbruket sysselsätter nära 136 000 traktorer och nära 5 000 dragbilar och jeepar. Förbrukningen av drivmedel uppskattas till sammanlagt 324 miljoner liter och smörjmedelsanvändningen till omkring 12 300 ton. Dessa siffror vittnar om väldiga investeringar och om väldiga driftskostnader, vilket bör uppmärksammas av dem som tror att jordbrukarnas försämrade inkomstförhållanden är en intern fråga för jordbruket. För varje dag som går investerar jordbruket över en miljon kronor i maskiner. Det betyder oerhört mycket för vår inhemska maskinindustri att jordbrukarnas köpkraft bibehålles — inte minst i dagens situation, då sysselsättningen är mera labil än vi är vana vid. De stora investeringarna vittnar också om att jordbruket rationaliserat sin produktion i minst sagt häpnadsväckande grad. Jag tror inte att jordbruket står industrien efter i fråga om rationaliseringar under efterkrigstiden.

Sedan har vi, herr talman, den s. k. smörkrisen. Om den vill jag endast säga, att avräkningspriserna på mjölk därigenom på ett år måst sänkas med i genomsnitt 2,5 öre per kg levererad mjölk. Jag vill också konstatera, att dessa 2,5 öre icke inverkat på producentprisindex. Hade man i stället för priset på de färdiga mejeriprodukterna räknat på avräkningspriset på mjölk mellan mejerier och leverantörer, hade man fått fram en påverkan nedåt på producentprisindex med ungefär 2 procentenheter. Index för april månad skulle i så fall ha legat vid omkring 101 och inte som skedde vid 103. Denna sak bör inte glömmas i diskussionen om jordbrukets priser.

Framför allt har, bortsett från den speciella smörkrisen, priserna på vegetabilier sjunkit på ett oroande sätt. Om smörkrisen, som diskuterats så mycket, vill jag bara säga, att den på ett drastiskt sätt illustrerat lägets labilitet på jordbrukets område.

Uppenbart är, herr talman, att inflationen tillsammans med sjunkande pri-

ser på utlandsmarknaden, särskilt på smör, medfört en stark inkomstförsämring för jordbruket. Detta konstaterande gäller både om man jämför med inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper och även sett absolut. Under de jämförbara 20 månader, som jag förut talat om, har industriarbetarna fått sina löner höjda med minst 10 procent, och för denna grupp har det faktiskt inträffat en reallönestegring trots de stigande levnadskostnaderna, samtidigt som jordbrukarnas realinkomster utan varje tvivel nedgått.

Sveriges jordbrukare frågar sig i detta nu, om vi är på väg in i en kris av den omfattning som rådde under 1930-talets första år. Vi vet att det faller skuggor över skogsproduktionen också. Träpriserna är inte särskilt stabila, stabilitet kan inte heller förutses på detta område inom den närmaste framtiden, och skogsägarna har uppmanats begränsa avverkningarna. Det rena jordbrukets inkomst- och utgiftsutveckling har jag sökt belysa i det föregående.

Jag tror att man kan säga, att det är av vikt att jordbruket i vårt land har god köpkraft, lika väl som det är viktigt att övriga näringsgrenar har det.

Sveriges jordbrukare, jag upprepar det, herr talman, ser med oro mot framtiden men hoppas på förståelse för sina rättvisa synpunkter. Låt oss alla hjälpas åt att söka styra utvecklingen på ett sådant sätt att vi inte riskerar att hamna i ett nytt 1930-talets ekonomiska trask.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! När debatten i andra kammaren i pensionsfrågan den 25 april i år var avslutad höll statsminister Erlander ett anförande, som slutade med följande deklARATION:

»Regeringen skulle svika både sina idéer och sin skyldighet mot de många hundratusenden, vilkas förhoppningar om att få sin trygghetsfråga både på ålderdomen och för sina familjer löst knutits till förslaget om en tilläggs pension, om den inte begagnade sig av varje möjlighet att främja en positiv lös-

ning.» »Jag har», slutade statsministern sitt anförande, »nyss sagt, att med andra kammarens nuvarande sammansättning är alla vägar stängda. Regeringen har därför för avsikt att, om andra kammaren avvisar utskottsförslaget, hos Konungen hemställa om andra kammarens upplösning för att ge folket tillfälle att ge sin mening till känna.»

Så fick vi då ett extra andrakammarval, och resultatet har ju kommenterats i olika sammanhang, bl. a. i remissdebatten här i dag.

Hur man än vill försöka tolka innebörden i det valresultat, som framkom genom riksdagsvalet den 1 juni, så kan man väl knappast komma ifrån, att utgången av valet innebär en skärpning av motsättningarna i pensionsfrågan.

De partier, som ställt sig bakom förslaget om en obligatorisk tvångslagstiftning i fråga om tilläggs pensioneringen, nämligen socialdemokraterna och kommunisterna, hade sammanlagt, procentuellt sett, mycket liten framgång i valet, medan de partier, som ställde sig helt avvisande till varje form av lagstiftning, nämligen högern och centerpartiet, blev valets verkliga segerherrarna.

Om regeringen hade hoppats — och det får man väl utgå ifrån — att extra valet skulle ge regeringslinjen i pensionsfrågan klart förtroendevotum, så måste man väl säga att valresultatet dåligt motsvarar de socialdemokratiska förhoppningarna. Detta har ju herr Strand också givit uttryck för i dagens debatt, om jag förstod honom rätt.

Folkpartiet har lagt fram ett klart positivt förslag till lösning av frågan om tilläggs pensionering. Förslaget blev vederbörligen avhånat före valet, inte minst från socialdemokratiskt håll. Nu efter valet har dessa tongångar varit något mera dämpade. Herr Strand, som såvitt jag har kunnat uppfatta det aldrig har anslutit sig till de hånfulla kritikernas skara, framförde i sitt anförande tanken på en möjlig samverkan mellan folkpartiet och det socialdemokratiska partiet för lösande av frågan om tilläggs pensionering. Ja, så mycket kan man väl säga, att det i dagens poli-

Statsverkspropositionen m. m.

tiska läge förefaller som om enda möjligheten till en positiv lösning av pensionsfrågan med något större majoritet i andra kammaren än hälften av rösterna plus en lottröst, eller vad man nu skall kalla det, vore något slag av samverkan mellan de båda demokratiska vänsterpartierna, alltså socialdemokraterna och folkkpartiet. Huruvida en sådan samverkan verkligen kan komma till stånd kommer, skulle jag tro, i mycket hög grad att bero på regeringspartiets vilja att medverka till frågans lösning.

Folkpartiets förslag vid vårriksdagen innebar väl ändå ett ganska stort tillmötesgående mot regeringens linjen i tilläggs-pensioneringsfrågan, och jag anser det nog tämligen uteslutet att partiet helt skulle överge sin tidigare intagna principiella ställning i frågan.

Beträffande jordbrukspolitiken vill jag — liksom herr Franzén nyss gjorde — uttala min tillfredsställelse över den uppfattning som herr Strand gav uttryck åt, nämligen att statsmakterna bör hålla fast vid den målsättning för jordbrukspolitiken som utformades i 1947 års riksdagsbeslut. Man har onekligen blivit orolig för att vissa uttalanden i tidningsorgan som står den organiserade arbetarrörelsen nära — även herr Franzén omnämnde detta — skulle vara uttryck för en allmän åsiktsförskjutning i detta avseende på den kanten. Jag vill för min del hoppas att herr Strands uttalande här i dag är ett bättre uttryck för uppfattningarna på det hållet än de tidningskrivierier som här åsyftas.

Det är förklarligt att konsumenterna vill ha så billiga livsmedel som möjligt. Det är också förklarligt att konsumenterna vill ha andra förnödenheter än livsmedel till så lågt pris som möjligt. Vi är alla konsumenter såväl av livsmedel som av andra förnödenheter och bör således ha ett gemensamt intresse av att priserna inte onödigt stiger i höjden. Men vi bör väl inte som konsumenter sträcka våra krav på låga priser så långt att vissa yrkesgrupper, vilkas verksamhet vi i stor utsträckning och på olika sätt är beroende av, kommer att få sin

standard avsevärt sänkt i förhållande till andra, jämförbara grupper. Jag anser att man bör ha dessa synpunkter i sikte då man diskuterar jordbruksfrågan och livsmedelspriserna.

Jag vill i detta sammanhang uttala min skepsis emot lämpligheten av att statsmakterna vidtar åtgärder för att alltför kraftigt påskynda produktionsinriktnings- och strukturförändringar på jordbrukets område. Det är enligt min mening inte säkert att sådana åtgärder i framtiden visar sig vara så lyckliga. Man kan väl inte vara så alldeles säker på att det i fråga om livsmedel alltid kommer att vara en överproduktion på det område där det i dag är en viss överproduktion.

För övrigt verkar ju detta tal om överproduktion av livsmedel, åtminstone om man ser saken i något större sammanhang och inte endast med begränsning till vår egen lilla vrå av världen, som närmast absurt. Nu skall jag viligt erkänna, att vi väl inte kan göra mycket för att lösa några världsproblem, allra minst i fråga om livsmedelsförsörjningen. Vi får väl i fortsättningen liksom hittills inskränka oss till att i huvudsak syssla med våra egna frågor. Men vi bör väl heller inte alldeles tappa bort känslan och intresset för de något större sammanhangen. Vi är ändå i allra högsta grad beroende av dessa sammanhang.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Vid denna remissdebatt är det andra gången som pensionsfrågan blivit föremål för en debatt efter det att folket i val haft tillfälle att ge till känna sin mening. Redan folkomröstningen gav ett klart utslag till förmån för en lagfäst tilläggspension. Valet den 1 juni har än ytterligare bekräftat väljaropinionens positiva inställning till en lösning av pensionsfrågan i enlighet med regeringens förslag. De som under vårriksdagen fällde regeringens pensionsförslag måste ha gjort det i fullt medvetande om att det skulle leda till riksdagsupplösning och nyval. Resultatet av

junivalet har så till vida skapat klarhet i pensionsfrågan att vi nu kan konstatera att en majoritet av väljarna önskar ett positivt beslut i riksdagen i pensionsfrågan. Ingen torde nämligen kunna bestrida att en betydande majoritet av dem, som närmast är berörda av pensionsreformen, önskar en snar och riktig lösning av frågan. Detta faktum tycker jag borde kunna skapa möjligheter till en bred samling, då vi någon gång nästa år har att ta ställning till lagpropositionen.

Det är dock anmärkningsvärt att en del av dem, som under vårriksdagen med knapp majoritet fällde regeringens pensionsförslag och därmed förorsakade riksdagsupplösningen och nyvalet, nu tycks anse att ett majoritetsbeslut i positiv riktning skulle vara olyckligt ur demokratisk synpunkt. Att en riksdagsmajoritet hindrar en lösning under vårriksdagen är naturligtvis inte mera demokratiskt än att en riksdagsmajoritet efter nyvalet beslutar genomföra reformen. Tvärtom borde valresultatet ge alla anhängare av en positiv lösning större anledning att verka för ett beslut i denna riktning än att på nytt söka förhindra en sådan lösning.

Herr talman! Jag hade anledning att i pensionsdebatten i denna kammare den 24 april konstatera att de borgerliga partierna efter folkomröstningen i pensionsfrågan fann anledning att ganska grundligt överväga sina tidigare ställningstaganden. Det ledde till att högern och centerpartiet hamnade på en helt negativ avslagslinje, medan folkpartiet tydligen fann sig nödsakat att skapa en sorts alternativ, ett alternativ som man nu efter junivalet erkänner att allmänheten aldrig riktigt lyckades fånga in och till fullo förstå. Det finns ingen anledning att verka efterklok och strö salt i de öppna sår valresultatet förorsakat folkpartiet, men de, som sakligt sökte bedöma folkpartiets pensionsförslag under våren, kunde inte undgå att konstatera att det var ett illa tillyxat förslag, ett förslag som inte innebar någon verklig lösning av denna stora reform, som under snart ett par decennier varit fö-

Statsverkspropositionen m. m.

remål för utredningar och diskussioner. Diskussionerna under valrörelsen bestyrkte ytterligare den kritik vi från socialdemokratiskt håll redan tidigare ägnat folkpartiförslaget. Det blev aldrig avhånat, jag vill säga det till herr Sundelin, men vi konstaterade att det inte höll vid en närmare granskning.

Det uppfyllde på intet sätt de villkor vi hela tiden ansett att man måste ställa på ett reformförslag av denna betydelse, nämligen för det första att det måste ge ett ordentligt skydd åt alla, för det andra att man måste ha vetskap om hur stor pensionen blir i förhållande till inkomsten, för det tredje att pensionerna blir värdebeständiga och för det fjärde att pensioneringen kan genomföras snabbt, så att det stora flertalet av dem, som nu är i aktivt arbete, får ett ordentligt pensionsskydd.

Folkpartiförslaget uppfyllde inte dessa grundläggande krav som man måste ställa på ett modernt pensionssystem. Nu efter valet får man höra att folkpartiet dels hade för kort tid på sig att förklara sitt pensionsförslag, dels att det var tillkommet för att utgöra ett s. k. borgerligt alternativ till det socialdemokratiska förslaget, vilket annars kunde förmodas ha samlat en mycket stor majoritet bland väljarna. Det sistnämnda konstaterandet saknar inte sitt intresse. Det bekräftar vad man tidigt hade anledning förmoda, nämligen att det endast var socialdemokratien som verkligen menade allvar med sitt förslag och sina krav att pensionsfrågan måste lösas nu, medan de borgerliga partierna mera betraktat pensionsfrågan utifrån taktiska synpunkter. Skulle man ta för gott allt man nu kan få höra från folkpartihåll, hade folkpartiet väl närmast avdelats för uppgiften att med sitt ofullgångna förslag söka förhindra att socialdemokratien nådde majoritet för sitt förslag.

Mot den bakgrunden är det inte överraskande att valet fick den utgång det fick, att folkpartiet förlorade 223 000 röster och 20 mandat. Jag tror nämligen, herr talman, att i våra allmänna val och med vår upplysta väljarkår kan man

Statsverkspropositionen m. m.

visserligen inte begära att varje väljare skall ha tid eller intresse att sätta sig in i alla detaljer i en så invecklad fråga som pensionsfrågan, men man skall aldrig underskatta väljarnas instinkter, deras känsla för rent spel och vad sakerna ytterst gäller. Jag kan inte finna annat än att valutslaget på sitt sätt skapat klarhet i pensionsfrågan. Högern och centerpartiet har i valet samlat upp den negativa väljaropinionen i pensionsfrågan, i vilken säkerligen återfinns många som för egen del har sin pensionsfråga löst, medan socialdemokratien bakom sig samlat den överväldigande delen av de pensionslösa, de grupper pensionsreformen närmast gäller. Att folkpartiet i valet dock samlat väljare bakom sig, som önskar en lösning av pensionsfrågan, torde det inte råda något tvekan om.

Folkpartiets krav på en lagfäst pension har sannolikt verkat attraktivt på åtskilliga, och det är inte minst med hänsyn till denna folkpartiets inställning under valkampanjen till pensionsfrågan som man med så stort intresse avvaktat partiets ställningstagande efter valet. Efter vad man nu erfarit från folkpartiets landsmöte i Uppsala tycks det emellertid alltjämt råda en ovilja inom i vart fall folkpartiets ledning att ta sig samman och förmå sig till en omprövning — ja, säg gärna självprövning — i pensionsfrågan. Varje parti har naturligtvis att självt bestämma sin inställning till olika frågor, men nog finns det anledning att beklaga, att folkpartiet, som tidigare sagt sig vilja befrämja socialliberala och progressiva lösningar av de stora reformfrågorna, nu hesiterar, då det gäller att klart markera var man står och vad man vill.

Det finns ingen anledning på socialdemokratiskt håll att stå sörjande, när folkpartiet nu börjar sin ökenvandring, som en folkpartitidning skrev häromdagen, men ärligt talat tror jag att det fanns få inom folkpartiet för cirka två år sedan, då man började vad jag skulle vilja kalla det stora taktikspelet i pensionsfrågan, som trodde att det hela skulle sluta på detta sätt. Framför allt

är det ur de stora pensionslösa gruppernas synpunkt djupt beklagligt, att folkpartiet åtminstone tills vidare tycks ha stängt dörren för en värdig och riktig uppgörelse i pensionsfrågan. Därmed står socialdemokratien som så många gånger förr ensam som målsman för en stor och angelägen reform.

Jag vill, herr talman, utöver detta tillägga några ord med anledning av vissa kommentarer kring själva valresultatet. Försöken att misstänkliggöra socialdemokratien för att kommunisterna inte vågat bedriva sin vanliga splittringsverksamhet vid detta val ger sannerligen anledning till många reflexioner. Det finns tyvärr ingen möjlighet att bevisa, i vilken utsträckning kommunisternas taktiska spel i detta val påverkat valutgången, men det finns anledning erinra om att kommunisterna nu förlorat flera röster där de ställt upp än de sammanlagt hade i alla övriga valkretsar 1956. I de 11 valkretsar där kommunisterna avstod från att ställa upp visar det sig att vinster och förluster för socialdemokratien, jämfört med 1956 års val, tar ut varandra. I de valkretsar där kommunisterna ställde upp visar däremot röstsiffrorna för vår del en nettoökning med över 45 000 röster. I Värmland och Västernorrland, där kommunisterna enligt alla förhandsberäkningar hotade socialdemokratiska mandat, ställde de upp ändå. Glädjande nog blev den kommunistiska tillbakagången förhållandevis mycket stark just i dessa valkretsar, medan antalet socialdemokratiska röster ökades.

Men, säger man, mandatvinsten i Örebro lyckades socialdemokraterna klara tack vare att kommunisterna inte ställde upp. Hur vet man det? Med en röstökning på 7,6 procent säkerställde vi mandatvinsten från folkpartiet i detta län. När man nu gör gällande att vi inte skulle ha kunnat nå detta resultat om kommunisterna ställt upp, finns det anledning erinra om att vår röstökning är betydligt större i Stockholm, Norrbotten och Göteborg — och i dessa valkretsar deltog som bekant alla partier. I Stockholm kunde vi inregistrera ett

plus på 12,8 procent, i Norrbotten 17,0 procent och i Göteborg 9,6 procent i förhållande till 1956.

Kommunisterna har lidit ett kraftigt och ur demokratisk synpunkt glädjande nederlag med en total röstminskning på 64 707 röster, varav över hälften kommer på de kretsar där kommunisterna ställde upp. Det är djupt beklagligt att de borgerliga partierna av partipolitiska skäl i stället för att instämma i denna tillfredsställelse försökt misstänkliggöra socialdemokratiens inställning till kommunisterna. Man trodde att något dylikt inte skulle kunna förekomma i våra dagars politiska debatt i Sverige.

Minst sagt förvånad blir man, då man erfar att folkpartiets ledare, professor Ohlin, i ett tal inför folkpartiets riksdagsgrupp den 18 juni inte drar sig för att blanda in de senaste våldsdåden i Ungern i den svenska pensionsdebatten i avsikt uppenbart att därigenom söka misstänkliggöra socialdemokratiens inställning till kommunisterna. Denna sorts polemik, som dess bättre rönt kritik i herr Ohlins egen partipress, borde inte ha någon plats i den fria debatten mellan de demokratiska partierna i vårt land. Socialdemokratiens ställning gentemot kommunisterna är nu som tidigare så klar, att någon deklaration härom inte är behövlig. Det är socialdemokratiens ständiga vakthållning mot kommunisterna på arbetsplatserna och i fackföreningarna, som i hög grad bidragit till att partiet i dag närmast är att betrakta som en sekt.

Vi har dock aldrig tvekat att klart säga ut, att man aldrig kan bekämpa kommunisterna genom förbud. Kommunisterna är företrädde i Sveriges riksdag av ett fåtal representanter. Hur de röstar är en sak som inte kommer socialdemokratien vid. I ett flertal viktiga frågor har kommunisterna slagit följe med de borgerliga partierna och lagt sina röster där. Självklart har kommunisternas röster räknats på samma sätt som de andra partiernas. I pensionsfrågan har kommunisterna funnit det opportunt att inte gå emot denna förhållande den svenska arbetarklassen ange-

Statsverkspropositionen m. m.

lägna reform. Var de vill lägga sina röster i denna fråga, liksom i andra frågor, är deras egen sak att avgöra. Vill kanske folkpartiet, att kommunisternas röster inte skall räknas, att partiet skall förbjudas? Säg då ifrån och låt oss få se förslag härom.

Herr talman! Herr Ohlon har i dag på förmiddagen beklagat, att motsättningarna i pensionsfrågan skärpts. Flera andra talare har varit inne på samma sak. Det är en folkning av läget, som jag för egen del inte kan acceptera. Redan under våren deklarerade högern och centerpartiet sin klara ståndpunkt — den negativa. Såvitt jag förstår har ingenting inträffat som vare sig skärpt eller förändrat dessa partiers inställning till pensionsfrågan. Folkpartiet hade mot bakgrunden av folkomröstningsresultatet funnit angeläget att komma med ett nytt förslag. Partiet har lidit ett nederlag — ett svidande nederlag, för att använda herr Ohlons egna ord — på det förslaget. Vad vi nu kan konstatera är att valet ganska eftertryckligt markerat att en övervägande del av väljaropinionen, av dem som direkt berörs av pensionsfrågan, uttalat sig för en snabb och riktig lösning av densamma. Jag kan väl förstå om detta skapat problem för folkpartiet, men om partiet säger sig önska en lösning av pensionsfrågan, bör partiet också ta konsekvenserna av valutslaget.

Jag anser, herr talman, att valutgången inte innebär en skärpning av motsättningarna i pensionsfrågan, utan mera ett klarläggande av väljaropinionens inställning till densamma. Det är detta som enligt min mening också måste bli bestämmande, då vi i en snar framtid går att ta ställning till den väntande lagpropositionen.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om den socialdemokratische partisekreterarens uttalanden här i dag skall vara signifikativa för regeringspartiets ståndpunkt i pensionsfrågan, då är alla möjligheter till samförståndslösning av denna fråga uteslutna.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi har blivit avhånade för att vi ändrat vår mening, både i valrörlesen och nu senast av herr Aspling. Vad är det som har skett? Det förekom i fjol en folkomröstning. Från de grupper, som ville ha en positiv lösning, väcktes olika förslag, följdes olika linjer, och vi ändrade vårt ursprungliga förslag i kompromissens tecken för att få kontakt med den allt överväldigande delen av valmanskåren. Socialdemokratien däremot har absolut vägrat att ingå på några som helst kompromisser.

Vi har ingen anledning att — som herr Aspling rekommenderade — gå in på någon självprövning. Den övningen tycker jag snarast borde göras av det mäktiga socialdemokratiska partiet.

När jag hörde herr Aspling tala om det lösa förslag som folkpartiet ställde i premiereservsystemets tecken, fick jag en bekräftelse på den uppfattning jag redan förut haft: att systemet med premiereserver tycks vara alldeles för svårt att fatta för vissa människor. I själva verket är det inte så krångligt. Det är ingenting annat än vad det engelska socialdemokratiska partiet gått in för i sin »Labour's policy for security in old age». Jag skall i direkt översättning citera vad engelska arbetarpartiet säger på den punkten: »För övrigt tror vi att denna åsikt» — det gäller premiereservsystemet — »delas av fackföreningsrörelsen. Det finns en berättigad farhåga bland fackföreningsmedlemmar för att om staten övertog hela ansvaret för finansieringen av socialförmåner staten en dag kan slopa dessa förmåner för att rida ut en ekonomisk storm. Så länge förmånerna intjänas genom erläggande av avgifter och finansieras ur en försäkringsfond, vet man att förmånerna är något som löntagaren har rätt att få och som ingen politiker kan ta ifrån honom.»

Detta är det engelska arbetarpartiets ståndpunkt. Samma ståndpunkt har vi, men den avhånas i dag av det svenska socialdemokratiska partiets sekreterare. Jag måste beklaga denna inställning hos herr Aspling, ty om den skulle vara

signifikativ för regeringspartiet, då kommer vi in i nya strider nästa år.

När herr Aspling kom in på frågan om kommunistpartiet, förföll han till ett direkt fablande. Han hade några funderingar om att vi inom folkpartiet skulle leka med tanken på att kommunistpartiet här hemma borde förbjudas. Jag kan inte förstå varifrån herr Aspling hämtat dessa sina bisarra tankar. Det är oss fullständigt främmande, att ett politiskt parti skulle förbjudas i detta land.

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Asplings yttrande. Jag tog ordet närmast för att ge en mycket vänskaplig liten varning till den socialdemokratiske partisekreteraren att alltför lättsinnt värdera valresultatet. Både herr Aspling och jag vet mycket väl att den insats, som gjordes från vårt partis sida, i mycket hög grad bidrog till det uppnådda resultatet. Sedan får herr Aspling komma med hur många valmatematiska kommentarer som helst, men det är ändå ett faktum. När nu Örebro län kom på tal kan jag berätta för riksdagen och för herr Aspling, om han inte vet det, att hans egna partiorganisationer på de viktigaste platserna i Örebro län till och med sänt oss tackskrivelser för de insatser vårt parti gjorde för att erövra ett socialdemokratiskt mandat i Örebro län.

Sedan säger herr Aspling, och det är jag mycket tacksam för — jag tycker emellertid att attityden är något överdriven — att »kommunisterna är oss likgiltiga». Ja, tack så mycket herr Aspling, det visste vi förut. Men nu vill socialdemokraterna ha en lagstadgad pension, och utan oss kan ni inte få igenom den i andra kammaren. Det är sakförhållandet, herr Aspling!

Jag vill också säga att det kanske inte vore så ur vägen om herr Aspling som partisekreterare i det socialdemokratiska partiet talade med en rad av fackföreningarna i landet, ty då skulle han upptäcka, vilket gott samarbete som vi

kommunister och den socialdemokratiska fackliga kadern långt uppe i förbundsledningarna har, tack vare vår gemensamma hållning i pensionsfrågan.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Öhman, vad kommunisternas röster verkligen har betytt i det här valet i de län, där kommunisterna inte ställde upp, kan varken herr Öhman eller jag ge exakta besked om. Vad jag har deklarerat är att vi uppenbarligen i län, där kommunisterna ställde upp, har haft så stora framgångar att mycket talar för att t. o. m. mandattvinsten i Örebro län skulle ha kunnat klaras.

När herr Öhman tar upp frågan om stämningarna i Örebro län, vill jag bara fråga: Vilka socialdemokratiska organisationer är det som har uttryckt denna tacksamhet? Jag har nog lika god kontakt som herr Öhman med vårt folk i Örebro län och kan intyga, att den uppfattning jag här har givit till kända sammanfaller med deras.

Till herr Ohlon vill jag bara säga, att han måste på något sätt ha lyssnat dåligt till mitt anförande. Jag har ingen anledning, herr Ohlon, att avhåna folkpartiets pensionsförslag. Jag har aldrig gjort det. Jag har bara konstaterat att vid en saklig granskning och prövning fyller det icke de förutsättningar och villkor man måste lägga på ett modernt pensionssystem. Jag har pekat på de fyra punkter, som vi från socialdemokratiskt håll anser måste föreligga för att ett pensionssystem rätt skall fylla de anspråk man har rätt att ställa på ett sådant.

Herr Ohlon har tagit upp en debatt om premiereservsystemet. Jag skall, herr talman, lova att inte ge mig in på det kapitlet. Jag antar att vi får tillfälle att komma tillbaka till den frågan här i kammaren. Problemet är, herr Ohlon, att folkpartiet med premiereservsystemet inte kommer att klara de villkor jag har nämnt: värdebeständigheten, pensionsnivån och mycket annat. Vi har i folkpensioneringen gått ifrån premie-

reservsystemet av bl. a. den anledningen.

Herr Ohlon säger att våra partivänner i England har accepterat detta system. Nej, så enkelt är det inte. Jag skall inte heller ta upp en debatt om Labours förslag till pensionssystem — det är en mycket invecklad historia — men jag vill försäkra herr Ohlon att det ingalunda är frågan om ett premiereservsystem.

Herr Ohlon säger, att mitt tal var av den karaktären att alla dörrar därmed skulle vara stängda. Ja, det beror ju i hög grad på folkpartiet. Vi har sagt vår mening om hur ett pensionssystem bör vara, och jag tror att de stora löntagargrupperna i detta land ganska väl är på det klara med skillnaderna mellan vårt och folkpartiets system. Det är folkpartiet, som har att ta sin ställning under omprövning.

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att det var en märkbar reträtt i herr Asplings sista anförande. Nu medgav han, att inga exakta besked kunde ges, varken av honom eller mig, om hur mycket den kommunistiska insatsen hade betytt. Det tyckte jag verkade mycket bättre än det herr Aspling sade i sitt första anförande.

Herr Aspling frågade mig vilka organisationer det var — han hade också kontakt med organisationerna — som varit tacksamma för vårt partis insats. Herr Aspling, låt mig bara säga, att jag inte uppger det av hänsyn till de socialdemokratiska arbetarna i dessa organisationer, som i så fall kan befara vissa repressalier från bl. a. herr Asplings sida.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Aspling hade ett mycket avslöjande uttalande. Han gjorde gällande, att värdebeständigheten i ett premiereservsystem inte skulle kunna klaras. Det var, herr talman, en skön själs bekännelse. Den betyder att enligt

Statsverkspropositionen m. m.

herr Asplings mening skall inflationen och penningförstörelsen bli vår evige följeslagare. Men, herr Aspling, om inflationen fortsätter i samma takt som under de sista åren, då klarar man inte värdebeständigheten ens i ett fördelningssystem. Det torde inte vara så svårt för herr Aspling att räkna ut.

En sak till. Grunden för varje pensionsystem är ett rikt florerande näringsliv med garanti för att näringslivets kapitalförsörjning tillgodoses. Det är den bärande tanken i vårt pensionsförslag, att man skall få ett tillräckligt starkt underlag för den produktion, som dock ytterst skall bära upp tilläggs pensionerna.

Så var det en jämförelse mellan folkpensionen och tilläggs pensioneringen! Den saken trodde jag var något som vi klarat av redan i våras. Det råder en väsentlig skillnad mellan folkpensioneringen, som ju utgör ett grundskydd och som ytterst skall garanteras av skattebetalarna, och tilläggs pensionerna, som skall bekostas, åtminstone om tankegångarna skall fullföljas, av de försäkrade själva.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag satt och lyssnade med stort intresse till herr Ohlon i morse. Herr Ohlon deklarerade bl. a. mycket klart, att han ansåg utgifterna för folkpensionerna som den verkligt stora och betungande delen för statsfinanserna och för vår ekonomi. Det är ett konstaterande som är riktigt. När han nu vill ta upp hela frågan om pensionerna och samhällsekonomin, så vill jag bara slå fast, att även folkpartiet anser att det finns utrymme och kommer att finnas utrymme för en tilläggs pensionering i detta land. Jag föreställer mig, att det varit en bevekelsegrund för folkpartiets ställningstagande till pensioneringen och att frågan mera har gällt vilket system man skall forma. Att premiereservsystemet inte på någon punkt är överlägset fördelningssystemet, det är, herr Ohlon, en sak som verkligheten klart har bevisat. Ni kommer inte att kunna klara

pensionsnivån, värdebeständigheten och en rad för pensionen väsentliga saker med premiereservsystemet. Jag har velat slå fast detta.

Vi skall inte med indignation gå in i en debatt i denna sena kvällstimme. Att folkpartiets pensionsförslag är invecklat och svårt att förstå, det tyckte jag, att Kar de Mumma ganska väl fångat in, när han citerade den gamla änkenåden på Östermalm, som uttalade sin oförgrifliga mening om tidens stora frågor och sade: »Offside i fotboll och folkpartiets pensionsförslag har jag aldrig förstått.» Det är nog så, att herr Ohlons parti måste försöka komma med ett bättre och riktigare förslag.

Till herr Öhman vill jag bara säga, att hans kommentarer till tacksamhetskrivelserna från Örebro och hans talande tystnad var tillräckliga. Jag skulle ytterligare bara vilja säga: Vågar kommunisterna i andra kammaren underlåta att rösta för en lagfäst pension enligt regeringsförslaget? Måste inte herr Hagberg i Stockholm och hans kolleger i eget välförstått intresse följa regeringen, om de vill ha någon chans att komma tillbaka till kammaren? Är det inte detta, herr Öhman, som varit det bestämmande och också kommer att vara det bestämmande för kommunisterna vid deras ställningstagande till pensionsomröstningen i detta hus?

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt att herr Aspling har placerat sig i samma situation som änkenåden på Östermalm.

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Mitt genmäle skall också bli kort. Våga eller icke våga! Vi har, herr Aspling, tagit ståndpunkt för flera år sedan och motionerat i riksdagen om en pensionsreform i huvudsaklig överensstämmelse med det nuvarande förslaget. Det är vår mening, och vi har röstat för den, herr Aspling.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När jag fått ordet i denna högsommarens remissdebatt, skall jag inte göra något försök att komma med några synpunkter vare sig på valresultatet eller på de stora statsfinansiella bekymmer, som dagens debatt i stor utsträckning rört sig om. Jag vill bara för min del stryka under att det mot bakgrunden av vikande konjunkturer och rådande situation på arbetsmarknaden utan tvekan är berättigat med de bekymmer för framtiden, som här har kommit till uttryck från oppositionens sida.

Jag vill för min del bara med några få ord beröra ett par frågor, som jag tycker att det på ett alldeles särskilt sätt finns anledning till att ta upp. Det gäller först och främst den fråga, som jag för min del och många fler här i riksdagen de senaste åren fört på tal vid åtskilliga tillfällen och som även redan i denna debatt har blivit berörd. Det är bekymret med våra vägar och vårt vägväsen i allmänhet. I den statsverksproposition, som avlämnades i början av året, och i den, som avlämnats vid denna sommarriksdag, är det mycket betydande belopp av skattemedel på biltrafiken, som på samma sätt som under en följd av år tidigare användes till andra ändamål än förbättring och upprustning av våra vägar. Detta förhållande ger anledning till ett berättigat missnöje hos bilisterna. Det ger anledning till oro och bekymmer hos alla trafikanter. Bilarnas antal har ökat i flera hundratusental mer än man räknat med för några år sedan; Sverige har, som sagts tidigare, blivit det främsta billandet i Europa. Finansministern rörde sig i dag med många och stora siffror. Han kunde gärna ha talat om hur mycket bilskattemedlen har ökat och i vilken omfattning behovet av väginvesteringar har ökat, ty när det gäller att bygga ut och förbättra, ja, även när det gäller att underhålla vägarna svarar anslagen inte alls mot trafiken eller ökningen av trafiken. Regeringen försöker på allt sätt att leva så sparsamt som möjligt när det gäller vägarna för att man skall få så mycket bilskattepengar som möj-

Statsverkspropositionen m. m.

ligt över till andra ändamål. Sakkunskapen på detta område anser att det blir en mycket dyrbar form av sparsamhet att spara på väginvesteringarna. Dåliga vägar, ett ineffektivt transportväsen betyder många i onödan offrade människoliv och för transportörer och näringslivet mycket betydande materiella förluster.

Man har tidigare sagt att konjunkturererna är sådana, att tillståndet på arbetsmarknaden är sådant att ökningen av investeringarna när det gäller vägar inte kan förekomma. Ja, så sent som i statsverkspropositionen år 1957 hävdade dåvarande vägministern, att om man övergick från grusvägsunderhållet till mera permanentbelagda vägar, skulle det vara fara å färde; detta skulle rubba samhällsekonomin. I årets statsverksproposition till vårriksdagen hävdade statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att situationen inom arbetsmarknadssektorn var sådan, att några större väginvesteringar inte kunde komma i fråga. Hur länge skall det alltid vara något hinder för att vi skall få bättre vägar och hur länge skall man bibehålla den uppfattningen, att det inte finns någon arbetskraft nu sedan vi fått en betydande arbetslöshet? När det nu ser ut, som om vi till kommande höst och vinter kommer att få en riklig tillgång på arbetskraft, borde man då inte planera så, att man kan använda bilskattemiljonerna till deras rätta ändamål? Finansministern har i dag lovat att i den händelse arbetslösheten ökar skall även vägarbetena komma med i bilden. Jag tar för min del fasta på detta löfte och vill då framhålla såsom varande mycket viktigt, att vägmyndigheterna planerar vägbyggnadsarbeten på ett sådant sätt, att arbeten av någon storleksordning kan sättas i gång vid den eller den tidpunkten.

När det gäller vägunderhållet måste det framhållas, att den uppgift vägförvaltningarna har att underhålla våra många grusvägar är under regndagar och regnperioder den mest hopplösa uppgift som tänkas kan. Jag tror att den uppfattningen i stor utsträckning delas av dem, som utför detta arbete.

Statsverkspropositionen m. m.

Man måste ha den uppfattningen, att det som sagt är mycket beklagligt att en så god och bra arbetskraft som finns inom vägarbetarkåren i stor utsträckning skall ha en sådan hopplös uppgift som att försöka att i trafikvärdigt skick hålla våra många grusvägar.

En annan olustig företeelse med vårt vägväsende är det förhållandet, att man som lekman på området ofta gör den iakttagelsen, att när nya vägar bygges eller någon vägsträcka permanentbelägges, sker inte detta på sådant sätt att vägbanan verkligen håller för dagens verkligt stora och tunga trafik. När man reser genom olika bygder, gör man ofta den iakttagelsen, att vägförvaltningen kanske redan första året sedan en väg blivit iordningställd och permanentbelagd får börja reparera asfaltskador av betydande omfattning. Jag anser för min del att sakkunskapen på vägbyggnadsområdet måste undersöka, om det inte finns möjlighet att bygga vägar så, att de verkligen håller för dagens och morgondagens trafik och de stora påfrestningar, de utsättes för.

Vi har, några ledamöter i denna och i andra kammaren, nu förnyat vårt förslag om skattesänkning för den tunga biltrafiken, för nyttotrafiken med lastbilar och bussar. Vi har kvar den uppfattning som vi tidigare framfört i denna fråga, nämligen att ingen yrkesgrupp är så hårt trängd av skatter och avgifter som de yrkesutövare som svarar för den tyngre trafiken. Med den utveckling som skett i fråga om bilskatterna är det synnerligen berättigat med en skattesänkning på detta avsnitt. Var än staten skall låna eller tvångslåna pengar, bör det finnas andra möjligheter än att låna av dem som svarar för den tyngre trafiken för nyttoändamål och som är så hårt trängda ekonomiskt.

Det är en annan fråga som jag hade tänkt att beröra, nämligen den krissituation med minskade inkomster som nu drabbat jordbrukarna. Men då flera talare tidigare berört den saken vill jag bara säga några få ord härom.

För några år sedan ville man från vissa håll göra gällande, att rättvisa

hade skipats åt jordbruket. Det löfte om likställighet med andra grupper, som gavs här i riksdagen 1947, var infriat, ansåg man. Jag för min del har aldrig satt någon starkare tro till dessa uttalanden. Den avflyttning från jordbruket och landsbygden som skett under alla efterkrigsåren tycker jag är ett starkt bevis för att den mycket omtalade likställigheten aldrig har blivit uppnådd. Herr Franzén sade ju också för en stund sedan att så inte hade blivit fallet enligt hans uppfattning. Med hänsyn till vad herr Franzén och herr Nilsson nyligen uttalat om den förändring som inträtt för jordbruket, avstår jag från att närmare beröra den saken. Jag vill bara erinra om att i den jordbrukspolitiska debatten har förts fram förslag att vi skall väsentligt skära ned jordbrukets produktion och i sådant syfte plantera skog på åkrarna och att vi skall införa premier för utslaktning av 200 000—250 000 kor på några år. Jag tror att man är ute på riskfyllda och äventyrliga vägar när man för fram dessa förslag. Visst finns det många små och steniga åkerlappar, som brukas alltjämt och som är mera lämpade för skogsproduktion. Men det är ett långt steg från att plantera skog på dessa och till att riksdagen fattar beslut om utslaktning av 200 000—250 000 kor. Förslaget bör därför läggas åt sidan för att för alltid försvinna. Ett sådant beslut skulle, vare sig det gäller våra sämre jordbruksbygder i skogstrakterna eller våra bättre jordbruksbygder, komma att mötas av en mycket stark reaktion från jordbrukarnas sida. Jordbrukarna vill inte få order från staten att slakta den eller den kon i besättningen.

Vad man nu kan hoppas på är att det så snart som möjligt skall bli nya överläggningar med jordbrukets representanter och ett nytt avtal om pris-sättningen på jordbrukets produkter och att regering och riksdag då skall visa ett positivt intresse för att de sedan länge givna löftena om likställighet med andra yrkesgrupper skall solidariskt komma att infrias.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Under dagens debatt, särskilt under dess första del, har det talats mycket om investeringar — investeringar för industrien, bostäderna, vägnätet och mycket annat. Jag skall nu peka på ett par investeringsobjekt som tyvärr under senare år har blivit alltför mycket försummade. Det är jordbruksforskningen och åtgärder för tillämpning av jordbruksforskningens resultat.

Jordbruksforskningen har i själva verket, som jag vid många tillfällen förut har framhållit i denna kammare, fått stå på svältkost, och resultatet har blivit att vårt land håller på att sacka efter i jämförelse med andra länder i fråga om avkastningen per hektar. Ännu för ett tjugotal år sedan låg vårt land i fråga om avkastningen per hektar bland de fyra främsta i världen. Nu är vi nere på elfte eller tolfte plats. Dock är, vågar jag påstå, stödet åt jordbruksforskningen och åtgärder för att tillämpa jordbruksforskningens resultat i praktiken det på lång sikt bästa sättet att stödja jordbruket och förverkliga 1947 års jordbruksbeslut. Få investeringar är i själva verket så räntabla som investeringar för jordbruksforskningen. Det skulle vara mycket lätt att med exempel belägga det påståendet, men jag skall inte göra det nu.

Man kan ha olika uppfattningar om hur stor den totala jordbruksproduktionen i vårt land bör vara, men det kan inte råda mer än en mening, menar jag, om att man måste hålla produktiviteten så hög som möjligt, d. v. s. få produktionen per arbetstimme så hög som möjligt.

Jag skall tillåta mig att nämna ett par exempel, där jag tror att mycket skulle stå att vinna. Jag tänker bland annat på arbeten på att förbättra den svenska åkerjordens kulturillstånd. Jag tror man vågar påstå att 1957 års mycket svåra skördeskador inte hade behövt bli så stora som de blev, om den svenska åkerjorden hade varit ordentligt dränerad.

Vi behöver för närvarande en rationalisering av betesskötseln, och det krä-

Statsverkspropositionen m. m.

ver en ganska ingående forskning. Mycket av det som gjordes på betesskötseln område under seklets början och ända fram till senare år är icke längre rationellt. Det behövs en helt ny utvecklingslinje, och den måste stödjas och ledas av forskningen. I annat fall kommer vi i fråga om betesskötseln att stå och stampa på samma fläck som vi redan länge har gjort då det gäller dräneringen.

Som det tredje exemplet skall jag anföra kampen mot växtsjukdomar och skadedjur, både genom direkta åtgärder och genom resistensförädling. Växtsjukdomar och skadedjur förorsakar vårt jordbruk förluster som kan uppskattas till 300 à 400 miljoner kronor årligen. Dock skulle det med en intensiv forskning på detta område, t. ex. beträffande resistensförädling, mycket snart kunna åstadkommas högst betydande förbättringar. Det finns exempel från Kanada som visar vilka fantastiska resultat som kan nås genom att man ersätter för sjukdomar mottagliga sorter med mot sjukdomar motståndskraftiga sorter.

Jag menar därför att här är ett område där statsmakterna verkligen måste göra en stor insats. Pågående utredningar bör, lika litet som t. ex. universitetsutredningen, få stå hindrande i vägen för angelägna förbättringar. Även om en utredning pågår finns det mycket som var och en kan se är angeläget och viktigt och som bör kunna genomföras även under den tid då utredningen pågår. Så har ju bland annat visats i fråga om universitetens upprustning.

Jag skulle därför, herr talman, vilja vädja till herr finansministern, som är närvarande här, att han, då det gäller att bedöma jordbruksforskningens behov, ville bedöma dem i den positiva anda, som präglade hans egen verksamhet som jordbruksminister i förhållande till jordbruksforskningen och dess behov.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

Statsverkspropositionen m. m.

propositionen nr B 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutsittet, såvitt propositionen angick det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt skulle ingå i preliminärskatt för budgetåret 1958/59, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt

propositionen nr B 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

- nr B 72, av herr *Branting m. fl.*,
- nr B 73, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 74, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 75, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 76, av herrar *Öhman* och *Norling*,
- nr B 77, av herrar *Söderquist* och *Ollén*,
- nr B 78, av herr *Lindahl m. fl.*,
- nr B 79, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 80, av herr *Lindblom m. fl.*,
- nr B 81, av fru *Sjöström-Bengtsson*,
- nr B 82, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 83, av herr *Nilsson, Yngve*,
- nr B 84, av herr *Lindblom m. fl.*, och
- nr B 85, av herr *Ewerlöf m. fl.*

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

- nr B 86, av herr *Ewerlöf m. fl.*,
- nr B 87, av herr *Åkesson* och herr *Hansson, Nils*,
- nr B 88, av herr *Sveningsson* och herr *Johansson, Anders*,
- nr B 89, av herr *Danmans*,
- nr B 90, av herr *Ohlon m. fl.*, och
- nr B 91, av herr *Ewerlöf m. fl.*

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr B 92, av herr *Ewerlöf m. fl.*

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet motionen nr B 93, av herr *Ohlon m. fl.*

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr B 94, av herr *Ewerlöf m. fl.*

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

- nr B 95, av herr *Åkesson m. fl.*,
- nr B 96, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och
- nr B 97, av herr *Ewerlöf m. fl.*

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr B 98, av herr *Elmgren m. fl.*, om ändring i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter;

nr B 99, av herr *Bergh, Ragnar*, angående ändrad lydelse av 38 § lagen om val till riksdagen;

nr B 100, av herr *Larsson, Sigfrid, m. fl.*, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster;

nr B 101, av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret;

nr B 102, av herr *Andersson, Axel Johannes*, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret;

nr B 103, av herr *Dahl m. fl.*, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret;

nr B 104, av herr *Hanson, Per-Olof, m. fl.*, angående anslag för budgetåret 1958/59 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, m. m.;

nr B 105, av herr *Svensson, Rikard*, angående överförande till kommunerna av beslutanderätten rörande bidrag till pensionärsbostäder;

nr B 106, av herr *Elofsson, Gustaf*, angående avvecklingen av de generella subventionerna till bostadsproduktionen;

nr B 107, av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Andersson, Alvar*, angående den framtida järnvägsdriften;

nr B 108, av herrar *Åkesson* och

Franzén, om vissa enskilda vägars övertagande till allmänt statligt underhåll;

nr B 109, av herr *Lindahl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för statsanställda m. m.;

nr B 110, av herr *Lindahl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för statsanställda m. m.;

nr B 111, av herr *Wolgast* och herr *Berg, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för statsanställda m. m.;

nr B 112, av herr *Larsson, Lars*, angående tillgodoräknande i vidgad utsträckning av vissa tjänster såsom merit vid sökande av anställning i statens tjänst;

nr B 113, av fru *Nilsson* och herr *Johansson, Robert*, om ersättning åt lantbruksinspektoren Eric Hellner för vissa rättgångskostnader m. m.;

nr B 114, av herr *Petersson, Bertil, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 115, av herr *Elofsson, Gustaf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 116, av herr *Lindahl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 117, av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 118, av herr *Möller* och herr *Berg, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 119, av herr *Birke*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 120, av herrar *Birke* och *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny tulltaxa, m. m.;

nr B 121, av herr *Kronstrand m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt, m. m.;

nr B 122, av herr *Persson, Helmer, m. fl.*, om utredning angående utbyggnad av näringslivet inom kommunerna i Norrbottens läns inland;

nr B 123, av herr *Persson, Helmer*, och herr *Norling*, om svensk ratificering av 1951 års internationella konvention angående likalönsprincipen;

nr B 124, av herr *Sveningsson*, om förbud mot roulettespel på restaurang;

nr B 125, av herr *Sveningsson*, angående dispens från gällande bestämmelser om axel- och boggietryck på landets vägar;

nr B 126, av herr *Osvald*, om utredning rörande lämpliga företagsformer för affärsmässig statlig och kommunal verksamhet;

nr B 127, av herr *Larsson, Sigfrid, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, m. m.;

nr B 128, av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*, om viss utredning rörande rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område; och

nr B 129, av herr *Nilsson, Yngve*, angående införselavgiften för torskfiléer.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.14.

In fidem

K.-G. Lindelöw